

รายงานผลฉบับสมบูรณ์
โครงการ การขยายผลโครงการ
ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

โดย เลิศชาย ศิริชัย

31 มกราคม 2561

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการ การขยายผลโครงการ
ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

เลิศชาย ศิริชัย

โครงการ การขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
บทที่ 1 ความเป็นมาและเงื่อนไขของโครงการ	
ที่มาของโครงการ	1
เงื่อนไขสำคัญของการดำเนินโครงการ	3
ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ	8
สรุป	9
บทที่ 2 การดำเนินงาน	
การเชิญโรงเรียนเข้าร่วมโครงการและการเตรียมความพร้อมให้โรงเรียน	10
การเตรียมตัว	13
การติดตามพัฒนาคุณภาพโครงการต่างๆ	15
สรุป	25
บทที่ 3 ผลงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น	
ผลงานของโรงเรียนต่างๆ	27
ผลลัพธ์ของโครงการ	40
ความยั่งยืนของโครงการ	58
สรุป	62

บทที่ 1

ความเป็นมาและเงื่อนไขของโครงการ

ที่มาของโครงการ

โครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ เป็นโครงการระยะที่ 2 ของโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ทั้งนี้เนื่องจาก สกว.อยากจะผลักดันการปฏิรูปการเรียนรู้ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เกิดผลชัดเจนยิ่งขึ้น และในระยะแรกโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้สามารถขับเคลื่อนโครงการให้สนใจกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ดี

สกว.สนับสนุนให้ขยายโครงการทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก เชิงกว้างหมายถึงให้ขยายงานแต่เดิมที่ยังอยู่ใน 6 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ให้ขยายครอบคลุมทั้งภาคใต้ ยกเว้น 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้ในระยะที่สองนี้ทางโครงการต้องดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 11 จังหวัด จังหวัดที่เพิ่มขึ้นมาได้แก่ ภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง ชุมพร ส่วนเชิงลึก นั้น สกว.ให้ผลักดันโรงเรียนที่ทำโครงการในระยะที่ 1 ไปสู่การจัดทำหลักสูตรที่ใช้สอนในชั้นเรียน ซึ่งสามารถดำเนินการได้เนื่องจากหลักสูตรระดับชั้นมัธยมศึกษาในเปิดโอกาสให้โรงเรียนทำหลักสูตรเพิ่มได้เรียกว่า “หลักสูตรสถานศึกษา นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานฯยังเปิดช่องทางที่จะให้โรงเรียนที่ไม่พร้อมจะทำหลักสูตรสามารถที่จะนำกระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนได้ โดยใช้ช่องทางสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นส่วนที่มีกำหนดอยู่ในหลักสูตรเช่นกัน.

กล่าวโดยสรุปโครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้สนับสนุนให้โรงเรียนทำกิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3 ลักษณะดังนี้

1. โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการนี้เหมือนโครงการที่ดำเนินการในระยะที่ 1 คือให้โรงเรียนจัดตั้งทีมยุววิจัยขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีอาจารย์ท่านหนึ่งหรือมากกว่าเป็นที่ปรึกษา ทีมยุววิจัยดังกล่าวจะร่วมกันศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 1 เรื่อง ทั้งนี้ สกว.ตั้งใจที่จะให้ทุนประเภทนี้เฉพาะโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการใหม่ ส่วนโรงเรียนที่เคยเข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 แล้ว อยากจะให้ทำโครงการลักษณะที่ 2 หรือที่ 3 เพื่อให้โครงการเป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปการเรียนการสอนมากที่สุด แต่หากจำเป็นก็อาจจะอนุญาตได้บ้าง โดยเมื่อดำเนินการจริงได้มีการอนุมัติให้โรงเรียนเดิมทำโครงการวิจัยทั้งหมด 4 โรงเรียน ซึ่งเกิดขึ้นจาก 2 กรณี กรณีแรกมี 2 โรงเรียนที่ไม่อาจดำเนินการจัดทำหลักสูตร เนื่องจากโรงเรียนไม่มีชั่วโมงให้นักเรียนเรียนเรื่องนี้แล้ว เพราะโรงเรียนได้

จัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมครบถ้วนแล้ว และทางโรงเรียนไม่ประสงค์จะเปลี่ยนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าไปแทน อีกทั้งตัวครูเองก็ไม่ประสงค์จะจัดตั้งชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เนื่องจากภารกิจการสอนของตนมีมากอยู่แล้ว แต่ครูยังสนใจที่จะสนับสนุนนักเรียนให้ทำวิจัย เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ ครูไม่ต้องเกี่ยวข้องกับระเบียบแบบแผนด้านการเรียนการสอนหรือการวัดผลประเมินผลใดๆ ครูสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างอิสระมากกว่ากิจกรรมอีก 2 ลักษณะ ประกอบกับทั้ง 2 โรงเรียนสามารถทำผลงานได้ดีในโครงการระยะที่ 1 โดยผลงานได้รับการคัดเลือกตีพิมพ์ในหนังสือรวมผลงาน กรณีที่ 2 มี 2 โรงเรียนที่รับดำเนินโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และดำเนินการได้ดี เมื่อเห็นว่าพอมีเวลาและมีทีมครูสนับสนุนจึงขอจัดทำโครงการวิจัยเพิ่มเติม

2. โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ทาง สกว. เห็นว่าการจะผลักดันให้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถช่วยปฏิรูปการเรียนรู้ได้ผลมากขึ้นจะต้องสนับสนุนให้มีการจัดทำเป็นหลักสูตรของโรงเรียน เพื่อที่จะมีการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการและเต็มรูปแบบ รวมทั้งจะขับเคลื่อนการเรียนรู้ของนักเรียนได้พร้อมๆ กันจำนวนมากพอสมควร ซึ่งในทางปฏิบัติสามารถทำได้ เนื่องจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเปิดโอกาสให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ เรียกว่าหลักสูตรเพิ่มเติม

แต่ว่าโรงเรียนที่จะเข้าร่วมโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติท้องถิ่นนี้จะต้องเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 เพื่อว่าจะได้นำผลงานวิจัยจากโครงการระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็นหลักสูตร

ในการจัดทำหลักสูตรดังกล่าวนี้อาจารย์ที่ปรึกษาจะรับหน้าที่หลักในการจัดทำหลักสูตร ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะจากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการไม่ปรากฏเลยว่าโรงเรียนใดสามารถจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมขึ้นมาเองได้ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีซื้อจากสำนักพิมพ์ที่ทำมาขาย

3. โครงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาได้กำหนดให้โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาให้นักเรียนทุกภาคการศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือกิจกรรมลูกเสือและเนตรนารี โดยโรงเรียนต้องจัดให้มีกิจกรรมนี้อย่างน้อย 1 คาบต่อภาคการศึกษา ลักษณะที่สองคือกิจกรรมชุมนุม ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดให้เด็กได้เรียนรู้อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 คาบเช่นกัน

จากโครงสร้างของหลักสูตรดังกล่าวทำให้สามารถผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาได้อีกลักษณะหนึ่ง คือการจัดตั้งชุมนุม ซึ่งตามปกติโรงเรียนจะจัดตั้งชุมนุม

ให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมที่ไม่ยากนัก เช่น การออกกำลังกาย การทำงานประดิษฐ์ กิจกรรมในลักษณะ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรมชุมนุมถือว่าเป็นกิจกรรมที่นักเรียนไม่เคยทำ เนื่องจากต้องลงไปศึกษาข้อมูลจริงในชุมชนด้วยกระบวนการวิจัย และต้องเขียนรายงานผลการศึกษาด้วย หากนักเรียนพอทำได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะเป็นส่วนของกิจกรรมที่โรงเรียน ทำได้อย่างอิสระ

การจัดตั้งชุมนุมนั้นในทางปฏิบัติสามารถเกิดได้ทั้งจากการที่โรงเรียนกำหนดว่านักเรียนควรเรียนรู้ อะไรเพิ่มเติม และจากที่นักเรียนสนใจหรืออยากรู้อะไรก็สามารถทำเรื่องเสนอโรงเรียนเพื่อขอจัดตั้งชุมนุ มได้ ซึ่งทางโรงเรียนก็จะจัดหาอาจารย์ที่ปรึกษาให้ ในกรณีของการจัดตั้งชุมนุมนักศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นี้จะเริ่มจากอาจารย์ที่ปรึกษาที่มาร่วมประชุมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นขออนุญาตโรงเรียน จัดตั้งชุมนุมนักศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แล้วเชิญชวนนักเรียนเข้าร่วม ซึ่งส่วนใหญ่อาจารย์ดังกล่าวก็จะมี ลูกศิษย์ของตนอยู่แล้ว

เมื่อตั้งชุมนุมนั้นแล้วไม่ได้หมายความว่าทางชุมนุมนั้นจะดำเนินกิจกรรมอย่างไรก็ได้ แต่ว่าทางชุมนุมนั้นคือ อาจารย์ที่ปรึกษาและสมาชิกของชุมนุมนั้นจะต้องร่วมกันจัดทำหลักสูตรสำหรับการเรียนรู้เรื่องที่สนใจ โดยการ จัดทำหลักสูตรดังกล่าวก็เป็นแนวเดียวกับหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามข้อ 2 เพียงแต่จัดทำในระดับที่ ง่ายกว่า คือพอเห็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ อีกทั้งการเรียนรู้ของชุมนุมนั้นยังไม่มีเนื้อหาอยู่ ก่อน ซึ่งผิดกับหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และหลักสูตรการเรียนรู้ในชั้นเรียนทั่วไป เพราะเป็นหลักสูตร ที่สร้างขึ้นโดยมีเนื้อหาอยู่ก่อนแล้ว จึงเป็นหลักสูตรที่มีขั้นตอน กระบวนการ และรายละเอียดชัดเจน

โรงเรียนที่จะสมัครโครงการนี้จะเป็นโรงเรียนที่เคยดำเนินโครงการในโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นระยะแรกแล้วก็ได้ เพราะว่าเป็นการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับที่มีกระบวนการ เรียนรู้เป็นทางการมากขึ้นและมีนักเรียนเข้าร่วมจำนวนมากขึ้นตามความคาดหวังของ สกว. ในขณะที่ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการครั้งแรกก็สามารถเข้าร่วมโครงการนี้ได้ เพราะเป็นการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ไม่ ต้องมีเนื้อหาอยู่ก่อน

เงื่อนไขสำคัญของการดำเนินโครงการ

1. โครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ หรือโครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ระยะ 2 จะแตกต่างจากโครงการยุววิจัยระยะที่ 1 เป็นอย่างมาก ตรงที่ว่า โครงการระยะที่ 2 นี้มีโครงการย่อยถึง 3 ลักษณะ คือโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โครงการจัดทำ

หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในขณะที่โครงการระยะที่ 1 มีเฉพาะโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การที่โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ระยะที่ 1 มีเฉพาะโครงการวิจัยทำให้สะดวกในการดำเนินการ เพราะ ประการแรก ผู้ประสานรับโครงการนี้มาดำเนินการเนื่องจากมีความสันทัดในเรื่องการวิจัย ดังนั้นจึงสามารถวางแผนสนับสนุนโรงเรียนต่างๆ ได้ดี อีกทั้งการมีโครงการลักษณะเดียวทำให้การวางแผนสนับสนุนและการแก้ปัญหาต่างๆ ทำได้ง่ายกว่ามาก

ในขณะที่โครงการระยะที่ 2 มีโครงการจัดทำหลักสูตร และโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพิ่มขึ้นมา เพราะเป็นโครงการที่เป็นงานหลักของการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับมัธยมศึกษา) ซึ่งศูนย์ผู้ประสานงานโครงการไม่ถนัด และเป็นเรื่องที่ยาก โดยเฉพาะการจัดทำหลักสูตร ซึ่งมีขั้นตอนหลายขั้นตอน และต้องใช้มโนทัศน์(concepts)จำนวนมากเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล แม้แต่ครูที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดก็ไม่มีใครทำหลักสูตรเองได้เลย หลักสูตรเพิ่มเติมที่โรงเรียนใช้ส่วนใหญ่ก็ซื้อมาจากสำนักพิมพ์หรือที่มีผู้ทำขาย หรือไม่ก็นำมาจากที่อื่น แม้ทีมผู้ประสานงานจะมีครูจากโรงเรียนมัธยมเข้าร่วมงานด้วย และแต่เดิมผู้ประสานงานโครงการคิดว่าครูดังกล่าวนี้จะรู้เรื่องหลักสูตรดี และสามารถเป็นผู้นำในการฝึกฝนให้ครูจัดทำหลักสูตรและใช้หลักสูตรได้ แต่เอาเข้าจริงแล้วก็รู้เพียงผิวเผิน และไม่เคยทำหลักสูตร หรือได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรมาก่อน

ส่วนโครงการจัดตั้งชุมนุมเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาในเรื่องที่สนใจนั้น โรงเรียนก็ทำเฉพาะเรื่องง่ายๆ เช่นการเล่นกีฬา และไม่ได้ทำเต็มที่ตามแนวทางที่ได้รับการออกแบบไว้ และในทีมผู้ประสานงานก็ไม่มีใครที่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องนี้มาก่อน

นอกจากนี้ทั้งโรงเรียนที่เลือกจัดทำหลักสูตรและเลือกกิจกรรมการจัดตั้งชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จะต้องทดลองใช้ผลงานที่จัดทำเป็นเวลา 1 ภาคเรียนด้วย ซึ่งหมายถึงว่าทางผู้ประสานงานจะต้องติดตามสนับสนุนเพื่อช่วยให้โรงเรียนต่างๆ ได้ดำเนินกิจกรรมของตนอย่างจริงจัง และได้ผลดีมากที่สุด ซึ่งก็ไม่ใช่่ง่าย เพราะเป็นงานภาคปฏิบัติของโรงเรียน

ดังนั้นจะเห็นว่าการงานของผู้ประสานงานในโครงการระยะที่ 2 นี้งานจะมีขอบเขตกว้าง และยุ่งยากกว่าโครงการในระยะที่ 1 อย่างมาก

2. โครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ หรือโครงการยุววิจัยระยะที่ 2 ได้ขยายพื้นที่ดำเนินโครงการครอบคลุมทุกจังหวัดในภาคใต้ ยกเว้น 3 จังหวัดชายแดนใต้(ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ซึ่งอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรง พื้นที่ดำเนินโครงการจึงครอบคลุมถึง 11 จังหวัด ในขณะที่

โครงการในระยะที่ 1 ครอบคลุม 6 จังหวัด และเป็นจังหวัดที่เกาะกลุ่มต่อเนื่องอยู่ในพื้นที่ติดต่อกัน โดยคำนึงถึงความสะดวกในการทำงาน เพราะทางผู้ประสานงานจะต้องสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างใกล้ชิด

ดังนั้นการดำเนินโครงการในระยะที่ 2 จึงไม่เพียงมีลักษณะโครงการที่ต้องสนับสนุนมากขึ้นและยุ่งยากมากขึ้นเท่านั้น แต่พื้นที่ดำเนินโครงการยังเพิ่มขึ้นมาก ซึ่งในภาคใต้เขตจังหวัดแต่ละจังหวัดจะอยู่ห่างกันมาก นั่นหมายความว่าทางทีมผู้ประสานงานจะต้องเดินทางไกลเพิ่มอีกมากในการสนับสนุนโครงการต่างๆ

3. เนื่องจากทางผู้บริหาร สกว.ฝ่ายชุมชนและสังคมพยายามติดต่อพูดคุยกับผู้บริหารกระทรวงศึกษาและสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) เพื่อให้เห็นความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ผ่านการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งในระดับการพูดคุยบรรยากาศเป็นไปด้วยดี ทำให้ผู้บริหาร สกว.หวังว่าทางผู้บริหารกระทรวงศึกษาโดยเฉพาะสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะมีนโยบายหรือมีคำสั่งไปยังผู้รับผิดชอบในการบริหารการศึกษาให้สนับสนุนการดำเนินโครงการดังกล่าว เช่น ให้ทางเขตการศึกษากำหนดเป็นภาระงานของโรงเรียน ให้ทางโรงเรียนกำหนดเป็นภาระงานของครู ให้ศึกษานิเทศก์สนับสนุนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าว ให้ครูใช้งานศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการทำผลงานเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะ

ด้วยความมั่นใจดังกล่าว สกว.จึงผลักดันให้ดำเนินโครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ เพื่อหวังผลการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น และด้วยความคาดหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนจาก สพฐ.ดังกล่าว สกว.จึงไม่ได้สนับสนุนศูนย์ประสานงานอะไรเป็นพิเศษ ทั้งที่ภาระงานเพิ่มขึ้นมากทั้งเชิงกว้างและเชิงลึกดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1 และข้อ 2 เช่น ในการสนับสนุนอัตรากำลังในการทำงานของศูนย์ประสานงาน สกว.ก็ยังสนับสนุนโครงการในระยะที่ 2 ในจำนวนที่ไม่ต่างจากโครงการระยะแรก

นอกจากนี้ทาง สกว.ยังเห็นควรสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนน้อยลง เนื่องจากคิดว่าเป็นความร่วมมือกันระหว่าง สกว.กับ สพฐ. ดังจะเห็นว่าหากเป็นโครงการวิจัย ทาง สกว.ยังสนับสนุนโครงการละ 15,000 บาทเหมือนเดิม แต่หากเป็นโครงการจัดทำหลักสูตร หรือโครงการจัดตั้งชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทาง สกว.จะลดการสนับสนุนเหลือโครงการละ 12,000 บาท

แต่เมื่อโครงการเริ่มดำเนินการก็พบว่า ทาง สพฐ.ไม่ได้มีคำสั่งหรือทำอะไรเป็นพิเศษเลย ปล่อยให้เป็นเรื่องของโรงเรียนเช่นเดียวกับโครงการในระยะแรก ทางด้านศึกษานิเทศก์ก็ไม่ได้รับมอบหมายใดๆให้

ช่วยสนับสนุนโครงการนี้ ดังนั้นการออกแบบการสนับสนุนโครงการของ สกว.จึงไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง และเกิดเป็นภาระงานที่ยุ่งยากของศูนย์ประสานงานอย่างมาก และดูเหมือน สกว.ฝ่ายชุมชนและสังคมจะเข้าใจถึงข้อเท็จจริงนี้ และถอดใจที่จะไปผลักดันโครงการนี้ผ่านกระทรวงศึกษาธิการ มีผลให้ศูนย์ประสานงานต้องแก้ปัญหาต่างๆด้วยการทำงานในระดับโรงเรียนเอง

ดังนั้นจึงไม่แปลกที่จะพบว่าปัญหาการเข้าร่วมโครงการหลายลักษณะดังต่อไปนี้

1) มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่เข้าร่วมโครงการน้อยมาก เนื่องจากโรงเรียนขนาดนี้มีกิจกรรมมากอยู่แล้ว และนักเรียนก็มีกิจกรรมมากเช่นกัน รวมทั้งต้องใช้เวลาเย็นและวันหยุดสำหรับการติวหรือการทบทวนเพิ่มเติม ดังนั้นเมื่อไม่มีข้อเสนอแนะใดๆมาจาก สพฐ. โรงเรียนขนาดนี้ก็สนใจเข้าร่วมโครงการน้อย และพบว่าที่สนใจเข้าร่วมโครงการอยู่บ้างจะเกิดจากตัวครูเป็นสำคัญ คือในโรงเรียนนั้นมีครูที่สนใจเรื่องนี้อยู่จึงอาสารับผิดชอบโครงการ แต่ครูดังกล่าวก็มักจะทำงานตามลำพัง หากเป็นครูที่มีความรับผิดชอบสูงก็พออดทนนำพาโครงการจนเสร็จสิ้นได้ หากเป็นครูที่มีความอดทนจำกัด ก็มักจะทิ้งโครงการหรือทำงานไม่จริงจัง

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เนื่องจากโรงเรียนลักษณะนี้ได้รับความสนใจน้อย และมีกิจกรรมต่างๆน้อย ดังนั้นผู้บริหารจึงมักอยากมีโครงการเพื่อสร้างผลงานให้แก่โรงเรียน แต่โรงเรียนลักษณะนี้ก็มีปัญหาแต่ต้นในแง่ที่มีครูน้อย และหาครูที่สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ได้ ดังจะเห็นว่าหลายโรงเรียนที่ผู้อำนวยการลงมาผลักดันเอง และร่วมประชุมที่ศูนย์ประสานงานจัดขึ้น แต่เมื่อโครงการดำเนินไปกลับไม่มีครูมาช่วย ซึ่งจะทำให้ผู้อำนวยการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาเองคงยาก เนื่องจากมีภารกิจมาก นอกจากนี้โรงเรียนขยายโอกาสยังมีนักเรียนน้อยและมีเฉพาะชั้น ม.1 – ม.3 เท่านั้น ซึ่งยังเป็นเด็กอยู่มาก ทำให้ครูมีโอกาสเลือกผู้สนใจและมีศักยภาพได้น้อย

โรงเรียนมัธยมที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนระดับกลางลงมา คือ โรงเรียนระดับอำเภอและโรงเรียนระดับตำบล แต่ก็พบว่าส่วนใหญ่แล้วก็เป็นความสนใจของครูมากกว่า และหลายกรณีพบว่าครูที่นำเด็กสมัครเข้าร่วมโครงการก็ไม่ได้เอาใจจริงเอาจริง รวมทั้งไม่ได้มีประสบการณ์ในการวิจัย ยิ่งเมื่อโรงเรียนไม่ได้สนใจสนับสนุนแล้ว การจะทำผลงานให้ดีจึงเป็นเรื่องยาก

ดังนั้นจากการที่ สพฐ. ไม่ได้มอบนโยบายอะไรเป็นพิเศษ และไม่ได้เสริมช่องทางที่จะให้โรงเรียนสนใจในเรื่องนี้ จึงมีผลสำคัญตั้งแต่ต้นที่ทำให้ความสนใจของโรงเรียนมีน้อย

2) โครงการยู่วิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ระยะสองนี้ ต้องอาศัยความสนใจของโรงเรียนเป็นสำคัญ เพราะมุ่งเข้าไปสนับสนุนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ คือการเรียนการสอนตามหลักสูตรอย่าง

ชัดเจน ได้แก่โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่เมื่อ สพฐ. ไม่ได้มอบหมายอะไรเป็นพิเศษ โรงเรียนก็มีความสนใจน้อย เนื่องจากโรงเรียนได้ดำเนินการสอนมาแบบลงตัวแล้ว จึงไม่ยากเพิ่มภาระ หรือทำให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ขึ้นมา และตามปกติทางโรงเรียนก็มีจุดเน้นของตนในการใช้หลักสูตรเพิ่มเติมอยู่แล้ว ซึ่งจะได้แก้ไขที่เห็นว่าเป็นความต้องการของสังคมปัจจุบัน เช่น คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ โรงเรียนจึงมักไม่สนใจให้ทำหลักสูตรเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่วนโครงการชุมนุมก็เช่นกัน ตามปกติโรงเรียนก็มักจะมีเป้าหมายเนื้อหาในการใช้กิจกรรมชุมนุมสร้างการเรียนรู้แก่นักศึกษา ดังจะเห็นว่าโครงการจัดทำหลักสูตรซึ่งจะรับเฉพาะโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในระยะที่ 1 มาแล้ว เนื่องจากต้องใช้เนื้อหาจากงานวิจัยมาจัดทำหลักสูตร เริ่มต้น สกว. กำหนดทุนไว้ถึง 40 ทุน แต่มีโรงเรียนมีความพร้อมขอรับทุนทั้งหมดเพียง 18 โรงเรียน เหตุผลที่ทางโครงการสอบถามไปยังครูที่ปรึกษาที่นำนักเรียนเข้าร่วมโครงการในระยะที่ 1 พบว่าสาเหตุสำคัญ คือโรงเรียนไม่สนับสนุน เพราะโรงเรียนไม่มีเวลาว่างให้จัดสอนหลักสูตรเพิ่มเติมได้อีกแล้ว บางโรงเรียนครูอาจเข้าร่วมได้ แต่เมื่อโรงเรียนไม่สนับสนุนเสียแล้วก็ป็นภารกิจที่หนักเกินไปสำหรับครู ทั้งการทำหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้จริง

4. ท่ามกลางข้อบ่งชี้งานที่กว้างขวางขึ้น ยากขึ้น พื้นที่การทำงานที่กว้างขวางขึ้น แต่ สกว. ได้อนุมัติเจ้าหน้าที่โครงการให้เท่าเดิม กล่าวคือในโครงการระยะแรกมีหัวหน้าโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการ 1 คน ผู้ประสานงานจังหวัด 6 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน ส่วนโครงการระยะที่ 2 มีหัวหน้าโครงการหรือผู้ประสานงานโครงการ 1 คน ผู้ประสานงานจังหวัด 6 คน (ตำแหน่งที่ระบุไว้เป็นทางการคือนักวิจัย 3 คน และเจ้าหน้าที่ภาคสนาม 3 คน แต่ในทางปฏิบัติทางโครงการให้ลงไปช่วยโรงเรียนในจังหวัดต่างๆ ทั้งหมด) เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน เจ้าหน้าที่เทคนิค 1 คน (ดูแลด้านการจัดทำและอัปเดตเว็บไซต์ การถ่ายภาพและวิดีโอ และอื่นๆ) แม้โครงการระยะ 2 จะมีเจ้าหน้าที่เทคนิคเพิ่มขึ้น 1 คน แต่ว่าเจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็ต้องช่วยงานของโครงการระยะที่ 1 ที่ต้องทำต่อหลังจากจบโครงการแล้ว ได้แก่การจัดทำหนังสือและการจัดทำวิดีโอสารคดี การที่ สกว. ไม่ได้อนุมัติอัตราให้เพิ่มขึ้นดังกล่าวก็เนื่องด้วยเชื่อว่าการดำเนินโครงการระยะที่ 2 จะได้รับความร่วมมือจาก สพฐ. ด้วยดี แต่เมื่อ สพฐ. ไม่ได้ดำเนินการอะไรเป็นพิเศษจากโครงการระยะแรก ปัญหาทั้งหลายจึงตกอยู่กับผู้ประสานงานโครงการ ซึ่งจะต้องดำเนินการให้มีคุณภาพเพียงลำพังภายใต้เงื่อนไขที่มีอยู่ ผลที่เห็นได้แต่ต้นคือ ทางผู้ประสานงานจะไม่สามารถดูแลโรงเรียนต่างๆ ได้ใกล้ชิดเหมือนเดิม ซึ่งในการปฏิบัติงานจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะระยะทางที่ต้องเดินทางไปโรงเรียนต่างๆ

นั้นไกลมาก และผู้ประสานงานคนหนึ่งต้องดูแลมากกว่า 1 จังหวัด ทำให้ความคุ้นเคยกับโรงเรียนแบบโครงการระยะที่หนึ่งน้อยลง

5. จากการที่การดำเนินโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระยะที่ 1 สกว.ดำเนินการทั่วทุกภาค และเมื่อจบโครงการแล้ว สกว.ได้ข้อสรุปสำคัญประการหนึ่งว่าการสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนนั้นควรจะสนับสนุนครู เพราะเมื่อโครงการจบแล้วครูก็ยังอยู่ที่โรงเรียน และสามารถสนับสนุนนักเรียนรุ่นต่อไปให้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ต่อไปอีก และแม้จะย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นก็สามารถสนับสนุนเด็กในโรงเรียนใหม่ได้ ความเข้าใจเช่นนี้ทำให้เมื่อศูนย์ประสานงานจัดประชุมสัมมนาเพื่อสนับสนุนโครงการของโรงเรียนต่างๆ จึงให้ความในการนำครูที่ปรึกษามาร่วมประชุมสัมมนา ในขณะที่ไม่ให้ความสำคัญในการนำนักเรียนมาร่วมประชุมสัมมนา ยกเว้นในการรายงานความก้าวหน้า ซึ่งเป็นหน้าที่ที่นักเรียนจะเป็นผู้รายงาน ซึ่งผิดกับการดำเนินโครงการในระยะแรกที่ศูนย์ประสานงานจะให้ครูนำตัวแทนนักเรียนมาด้วย ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าเป็นผู้รับผิดชอบโครงการด้วย การให้ความสำคัญต่อครูเป็นหลักนับว่าเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาดไม่น้อย เพราะพบว่าเมื่อมีแต่ครูเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ หากครูมีปัญหาไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุอะไร โครงการจะมีปัญหาทันที เพราะนักเรียนจะไม่มีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบด้วย ซึ่งผิดกับโครงการในระยะที่ 1 เนื่องจากพบจากหลายโรงเรียนว่าเมื่อครูเฉื่อยชาไม่สนใจดำเนินโครงการ คณะนักเรียนจะมาตามครู เพราะนักเรียนไปร่วมประชุมมาด้วยจึงรู้ว่าต้องมีการดำเนินโครงการอย่างไร และทีมงานของโรงเรียนควรรับผิดชอบอย่างไร

ระยะเวลาในการดำเนินงาน

เวลาดำเนินโครงการตามสัญญานั้นมีเพียง 15 เดือน คือระหว่าง 27 กันยายน 2553 ถึง 26 ธันวาคม 2554 แต่ในการดำเนินงานจริงไม่ง่ายเช่นนั้น เพราะการดำเนินโครงการของโรงเรียนต่างๆ ต้องค่อยเป็นค่อยไป เพราะผู้ดำเนินการของโรงเรียนมีเฉพาะครูที่ปรึกษากับนักเรียนเท่านั้น ซึ่งไม่มีความรู้และทักษะในงานที่ทำมาก่อน ไม่เหมือนโครงการวิจัยของนักวิชาการทั่วไป ในขณะที่กลุ่มโครงการการจัดทำหลักสูตรและกลุ่มโครงการชุมนุมต้องมีการทดลองดำเนินการ 1 ภาคการศึกษาด้วย ดังนั้นระยะเวลาที่ทำงานจริงจึงยาวนานกว่าเวลาที่กำหนดไว้ในโครงการมาก โดยยังมีทีมผู้ประสานงานหัวร่วมประชุมติดตามงานเป็นระยะ หลังจากนั้นก็ยุติการเข้ามามีส่วนร่วมของทีมผู้ประสานงานจังหวัด เนื่องจากถึงช่วงที่รอการส่งรายงานจากโครงการต่างๆ เท่านั้น ซึ่งหมายถึงว่าต่อจากนี้จะเหลือผู้ประสานงานโครงการเพียงคนเดียวในการติดตามรายงานจากโรงเรียน ซึ่งพบว่ามีปัญหาพอสมควร เพราะหลายโรงเรียนครูที่

ปรึกษาย้ายไปแล้ว นักเรียนก็ออกไปหมดแล้ว โดยยังไม่ได้ส่งรายงานผล บางโรงเรียนไม่สามารถเขียนรายงานได้ แต่สามารถเล่าเรื่องได้ บางโรงเรียนไม่ยอมติดต่อด้วย จึงต้องใช้เวลาในการติดตาม

สรุป

สกว.มีความคาดหวังอย่างมากที่จะมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ โดยการเข้าไปสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนการสอนของโรงเรียน ในลักษณะของการใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนการสอน ในขณะที่มีความหวังไปพร้อมกันด้วยว่าการเรียนการสอนด้วยกระบวนการวิจัยที่นักเรียนจะต้องเข้าไปเรียนรู้จากชุมชน จะมีส่วนสำคัญที่จะส่งผลให้โรงเรียนเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการร่วมกับชุมชนสร้างความรู้ต่างๆที่เหมาะสมกับชุมชน

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ระยะ 2 หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้” สกว.พยายามต่อยอดการปฏิรูปการเรียนรู้ให้ชัดเจนขึ้น โดยเข้าไปสู่การเรียนการสอนด้วยการสนับสนุนให้จัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการตั้งชุมชนมุขศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในขณะที่ก็พยายามขยายผลในแนวกว้างเพิ่มขึ้นโดยการสนับสนุนโครงการวิจัยไปสู่จังหวัดอื่นๆที่ในโครงการระยะที่ 1 ยังไม่ได้ครอบคลุมไปถึง

ทั้งนี้ สกว.ตระหนักดีว่าปัญหาเรื่องการปฏิรูปการเรียนการสอนนั้นเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างด้วย สกว.จึงพยายามประสานงานกับผู้คุมนโยบายระดับสูง ทั้งระดับกระทรวงศึกษาธิการ และระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) เพื่อให้ผู้ดูแลนโยบายระดับสูงดังกล่าวกำหนดนโยบายเรื่องนี้มายังโรงเรียน หากมีนโยบายดังกล่าวชัดเจนการเข้าไปสนับสนุนของสกว.ก็จะสะดวกและทำงานแบบหวังผลได้ชัดเจนขึ้น

แต่เนื่องจากโครงสร้างการบริหารงานด้านการศึกษาของไทยนั้นใหญ่โต อู้ยซ้ำ และ มีลักษณะอนุรักษนิยม สกว.จึงไม่สามารถผลักดันให้กระทรวงศึกษาและ สพฐ.สนับสนุนเชิงนโยบายได้ หมายความว่าไม่มีนโยบายอะไรออกมาเป็นพิเศษ เป็นเรื่องที่ สกว.ต้องไปทำงานระดับโรงเรียนเอง

เมื่อเป็นเช่นนั้นการทำงานในระดับโรงเรียนก็เป็นเรื่องไม่ง่าย เพราะตามปกติโรงเรียนจะทำงานตามระเบียบแบบแผนหรือคำสั่ง และแค่ทำงานลักษณะนี้โรงเรียนก็มีงานมากอยู่แล้ว การจะทำโครงการกับ สกว.ซึ่งถือว่าเป็นการทำงานโดยสมัครใจเองนั้นจึงเป็นเรื่องไม่่ง่ายนัก โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ระยะ 2 จึงต้องทำงานภายใต้ความยากลำบากนี้

บทที่ 2

การดำเนินงาน

การเชิญโรงเรียนเข้าร่วมโครงการและการเตรียมความพร้อมให้โรงเรียนต่างๆ

โครงการขยายผลโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ หรือโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ระยะที่ 2 เปิดโอกาสให้โรงเรียนเข้าร่วมโครงการได้ 3 กลุ่มโครงการ ได้แก่ โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โครงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน(ชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น) และโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ทั้งนี้ทางทางโครงการตั้งเป้าหมายว่าแต่ละกลุ่มโครงการจะมีโรงเรียนเข้าร่วมประมาณกลุ่มโครงการละ 40 โรงเรียน

1. ในการเชิญโรงเรียนเข้าร่วมโครงการนั้น ขั้นตอนที่ 1 ทางศูนย์ประสานงานส่งหนังสือเชิญไปยังโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสทั้งหมดใน 11 จังหวัด คือจังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี พัทลุง สงขลา ตรัง สตูล ชุมพร ระนอง พังงา กระบี่ ภูเก็ต เพื่อเชิญเข้าร่วมโครงการ โดยโรงเรียนที่เคยเข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 แล้ว มีสิทธิ์ที่จะเข้าร่วมโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่วนโรงเรียนที่เพิ่งเข้าร่วมโครงการครั้งแรกสามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปรากฏว่าจากการตอบรับจดหมายเชิญ มีโรงเรียนตอบเข้าร่วมโครงการวิจัย 52 โรงเรียน เข้าร่วมโครงการจัดทำหลักสูตร 35 โรงเรียน และเข้าร่วมโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 55 โรงเรียน

เมื่อได้โรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการแล้วทางศูนย์ประสานงานก็จัดสัมมนาปฐมนิเทศ โดยในการปฐมนิเทศครั้งนี้ทางศูนย์ประสานงานตั้งใจที่จะวางพื้นฐานการเข้าใจงานให้โรงเรียนต่างๆจนถึงขั้นเขียนโครงการเพื่อขอทุนได้ คือทางศูนย์ประสานงานจะทำสัญญาและมอบทุนของ สกว.ให้โรงเรียนต่างๆเมื่อโรงเรียนทำโครงการเสนอได้ชัดเจน ประกอบกับโครงการระยะสองนี้ได้เพิ่มโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งทั้ง 2 โครงการถือว่าเป็นโครงการที่ยากที่จะทำให้ครูเข้าใจจนถึงขั้นที่จะเขียนโครงการเสนอได้ และทางศูนย์ประสานงานต้องมั่นใจว่าครูจะดำเนินการได้จริง จึงวางแผนจัดสัมมนาปฐมนิเทศให้เป็นงานใหญ่

การสัมมนาดังกล่าวทางศูนย์ประสานงานกำหนดให้โครงการแต่ละกลุ่มเข้าร่วมสัมมนา 2 วัน โดยจัดที่วิทยาลัยภูมิปัญญา มหาวิทยาลัยทักษิณ ต.พนาตุ้ง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ระหว่างวันที่ 25 – 30 ธันวาคม 2553 โดยแต่ละกลุ่มโครงการเข้าร่วมสัมมนาดังนี้

25-26 ธันวาคม 2553 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย

27-28 ธันวาคม 2553 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน)

29-30 ธันวาคม 2553 โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการการจัดทำหลักสูตร

ทั้งนี้ในการสัมมนาดังกล่าวโรงเรียนจากทุกพื้นที่ต้องเดินทางมาเข้าร่วมสัมมนา โดยทางศูนย์ประสานงานรับผิดชอบจัดที่พัก อาหาร และค่าเดินทางให้ทั้งหมด โรงเรียนหนึ่งจะมีครูมาร่วมสัมมนาได้มากกว่า 1 คน

ปรากฏว่ามีโรงเรียนต่างๆและครูเข้าร่วมสัมมนาดังนี้

1. โครงการวิจัย มีโรงเรียนเข้าร่วมสัมมนา 41 โรงเรียน มีครูจากโรงเรียนดังกล่าวเข้าร่วมสัมมนา 99 คน

2. โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีโรงเรียนเข้าร่วมสัมมนา 42 โรงเรียน มีครูจากโรงเรียนดังกล่าวเข้าร่วมสัมมนา 94 คน

3. โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีโรงเรียนเข้าร่วมสัมมนา 33 โรงเรียน มีครูจากโรงเรียนดังกล่าวเข้าร่วมสัมมนา 72 คน

หากพิจารณาการกระจายตัวของโรงเรียนตามจังหวัดต่างๆจะได้ดังตารางข้างล่างนี้ ทั้งนี้โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนที่เข้าร่วมได้จะมีเฉพาะโรงเรียนใน 6 จังหวัดตามโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระยะที่ 1 เท่านั้น (นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา พัทลุง ตรัง สตูล)

จังหวัด	วิจัย	ชุมชน	หลักสูตร	รวม	หมายเหตุ
นครศรีธรรมราช	8	9	9	26	
พัทลุง	3	6	7	16	
สงขลา	3	6	7	16	
ตรัง	5	3	2	10	
สตูล	4	4	5	13	
สุราษฎร์ธานี	5	7	3	15	
ชุมพร	2	2		4	
ระนอง	2	2		4	
กระบี่	2			2	
พังงา	4	2		6	
ภูเก็ต	3	1		4	
รวม	41	42	33	116	

จะเห็นได้ว่าจำนวนของโรงเรียนที่เข้าร่วมสัมมนาจริงจะลดไปจากที่ยื่นใบสมัครมา ซึ่งจากการที่ศูนย์ประสานงานสอบถามไปยังโรงเรียนที่ไม่ได้มาคำตอบที่ได้ส่วนใหญ่จะตรงกันคือครูและโรงเรียนขาดความพร้อม ซึ่งมักจะเป็นเรื่องเวลา และโรงเรียนมีภารกิจอื่นที่จำเป็นต้องทำ มีบางโรงเรียนที่บ่งเอื้อครูผู้รับผิดชอบติดภารกิจสำคัญทำให้มาร่วมสัมมนาไม่ได้ สำหรับกรณีหลังนี้ไม่มีปัญหาอะไร เพราะทางโครงการจะเปิดรับโรงเรียนเพิ่มเติม และจะจัดปฐมนิเทศครั้งใหม่ให้

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของโครงการทำให้ทราบว่าถึงจะมีโรงเรียนมาประชุมตามจำนวนดังกล่าว แต่ก็จะมีโรงเรียนจำนวนหนึ่งไม่ดำเนินการต่อ ดังนั้นทางโครงการจึงต้องวางแผนรับสมัครโรงเรียนเพิ่มเติม แต่คราวนี้ไม่ได้มีหนังสือเชิญไปแบบเดิม แต่ใช้วิธีเจาะไปตามโรงเรียนที่รู้จักแล้วโทรศัพท์ไปหาครูที่รู้จัก และวิธีขอให้ทางเขตการศึกษาช่วยประชาสัมพันธ์ ซึ่งทำให้มีโรงเรียนสมัครเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่ง

ศูนย์ประสานงานได้จัดปฐมนิเทศเพิ่มเติม 3 ครั้ง ครั้งแรกจัดเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2554 ที่ห้องประชุมโรงเรียนบางเจจิว อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ โดยจัดปฐมนิเทศให้แก่กลุ่มโครงการชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในจังหวัดกระบี่ เนื่องจากจังหวัดฝั่งอันดามันมีเฉพาะโรงเรียนในจังหวัดกระบี่เท่านั้นที่สมัครเพิ่มเติม และมีเฉพาะโรงเรียนที่สมัครโครงการชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้มีโรงเรียนจากจังหวัดกระบี่เข้าร่วมสัมมนา 7 โรงเรียน มีครูเข้าร่วมสัมมนาทั้งหมด 17 คน

ครั้งที่ 2 จัดเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2554 ที่ห้องประชุมอุทยานการศึกษาอุดมปัญญา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง โดยจัดปฐมนิเทศให้แก่โรงเรียนทางฝั่งอ่าวไทย รวมทั้งจังหวัดตรัง โรงเรียนกลุ่มนี้สมัครเข้าร่วมโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งมีโรงเรียนสมัคร 24 โรงเรียน เข้าปฐมนิเทศจริง 19 โรงเรียน มีครูเข้าร่วมปฐมนิเทศทั้งหมด 28 คน

ครั้งที่ 3 จัดเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2554 ที่ห้องประชุมโรงเรียนวชิราวุธ อ.ควนขนุน จ.พัทลุง จัดปฐมนิเทศให้แก่โรงเรียนที่สมัครโครงการวิจัยใหม่ทั้งหมด ซึ่งมีสมัครทั้งหมด 24 โรงเรียน แต่มาเข้าร่วมปฐมนิเทศจริง 9 โรงเรียน และเข้าร่วมโครงการจริง 8 โรงเรียน

พอพ้นไปจากการรับโรงเรียนเพิ่มเติมแล้ว ทางโครงการยังได้ชวนโรงเรียนบางโรงเรียนที่ครูมีประสบการณ์พอจะสามารถนำนักเรียนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ ซึ่งโรงเรียนกลุ่มที่เพิ่มขึ้นนี้จะเป็นโครงการวิจัยประวัติศาสตร์

ทั้งนี้จำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการกลุ่มต่างๆ ได้ลดลงเรื่อยๆ ที่ลดลงอย่างชัดเจน คือ หลังจากเข้าร่วมปฐมนิเทศแล้ว คือ โรงเรียนส่วนหนึ่งเมื่อปฐมนิเทศแล้วไม่ดำเนินโครงการต่อ สาเหตุสำคัญเนื่องจากโรงเรียนที่เพิ่งเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ คิดว่างานที่จะทำคงเป็นงานง่ายๆ แต่เมื่อเข้าร่วมปฐมนิเทศเห็นหลักการและกระบวนการที่ต้องดำเนินการนั้นยุ่งยากและจริงจังจึงถอนตัว รวมทั้งโรงเรียนเก่าที่ต้องเข้าร่วมโครงการการจัดทำหลักสูตรฯ หรือโครงการชุมนุมฯ เมื่อพบว่าโครงการดังกล่าวยุ่งยากและมีภารกิจมากกว่าการวิจัยที่เคยทำมาก เพราะทั้งต้องจัดทำหลักสูตรและทดลองสอนหรือจัดกิจกรรมจริง จึงถอนตัว นอกจากนี้ก็มีบ้างที่เกิดจากครูซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาได้รับมอบหมายภารกิจใหม่จึงไม่มีเวลาที่จะรับผิดชอบโครงการ บางโรงเรียนเกิดปัญหาที่โรงเรียน เช่น ฝนตกน้ำท่วม

การเตรียมตัว

โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระยะที่ 2 จะเน้นเตรียมความพร้อมครู ทั้งนี้เป็นไปตามข้อสรุปร่วมกันของศูนย์ประสานงานของทุกภาคว่าควรฝึกฝนให้ครูมีความเข้าใจและเข้มแข็งเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพราะครูยังอยู่ประจำและสามารถนำนักเรียนรุ่นใหม่ ๆ ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ตลอดเวลา แม้จะย้ายโรงเรียนก็สามารถไปเริ่มงานที่โรงเรียนใหม่ได้ ในขณะที่นักเรียนก็จะหมุนเวียนเข้ามาใหม่เรื่อยๆ

ดังนั้นศูนย์ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ จึงวางแผนที่จะเตรียมครูที่ปรึกษาอย่างเต็มที่เพื่อให้มีความพร้อมที่จะดำเนินโครงการได้ รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการที่ทำด้วย

ทางศูนย์ประสานงานฯจึงวางแผนจัดปฐมนิเทศแบบเข้มข้นเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ครูที่ผ่านการปฐมนิเทศแล้วจะต้องสามารถกลับไปเขียนโครงการเพื่อส่งให้ศูนย์ประสานงานฯ พิจารณามอบทุน ทั้งนี้ทาง สกว.ได้มอบนโยบายว่าโรงเรียนที่จะได้รับทุนนั้นจะต้องเขียนโครงการส่งให้ได้ มาตรฐานทางวิชาการพอที่จะมอบทุนให้ได้ ดังนั้นเมื่อครูจากโรงเรียนต่างๆเข้าร่วมปฐมนิเทศแล้วจะต้องกลับไปเขียนโครงการเพื่อเสนอขอรับทุน

ศูนย์ประสานงานฯได้จัดปฐมนิเทศทุกกลุ่มโครงการ กลุ่มละ 2 วัน 1 คืน โดยในเวลาดังกล่าวทาง ศูนย์ประสานงานฯได้ฝึกอบรมและฝึกการปฏิบัติอย่างเต็มที่ โดยมั่นใจว่าเมื่อผ่านการปฐมนิเทศแล้ว ผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนจะมองภาพรวมของโครงการได้ ว่าคืออะไร จะต้องดำเนินการอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร เงื่อนไขจะให้ประสบผลสำเร็จมีอะไรบ้าง ส่วนการฝึกปฏิบัติการในช่วงปฐมนิเทศได้เน้นการเขียนโครงการ เพื่อที่โรงเรียนต่างๆจะสามารถเขียนโครงการขอทุนได้

การปฐมนิเทศโครงการวิจัย อาจารย์จากโรงเรียนต่างๆที่เข้าปฐมนิเทศล้วนเป็นหน้าใหม่ ไม่ได้เข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 ดังนั้นเนื้อหาต้องเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด โดยเริ่มต้นตั้งแต่ความหมายของประวัติศาสตร์ ความสำคัญที่ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการปฏิรูปการเรียนการสอน แนวทางการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สุดท้ายคือการฝึกปฏิบัติการการเขียนเค้าโครงการวิจัย เมื่อเสร็จการปฐมนิเทศโรงเรียนต่างๆ ได้รับมอบหมายให้ไปเขียนเค้าโครงวิจัยของตนให้สมบูรณ์พอที่จะเสนอขอทุนได้

การปฐมนิเทศโครงการชุมชน แม้จะมีอาจารย์จากบางโรงเรียนเคยเข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 มาแล้ว แต่ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 เป็นอาจารย์จากโรงเรียนใหม่ ดังนั้นในการสัมมนาวันแรกทางศูนย์ประสานงานฯจึงเริ่มต้นปูพื้นฐานเรื่องประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในวันที่ 2 เป็นการพูดคุยเรื่องกิจกรรมชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และจบลงด้วยการฝึกปฏิบัติการเขียนเค้าโครงงานที่จะเสนอขอทุนจาก สกว. และมอบให้ทุกโรงเรียนไปเขียนเค้าโครงงานของตนให้สมบูรณ์มากพอที่จะเสนอขอทุนได้

การปฐมนิเทศโครงการการจัดทำหลักสูตร โรงเรียนทุกโรงเรียนเคยเข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 ทั้งหมด ดังนั้นการปฐมนิเทศจึงมุ่งให้ผู้เข้ารับการปฐมนิเทศเข้าใจและเห็นความสำคัญของการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวทางการจัดทำหลักสูตร รวมทั้งการร่วมกันพูดถึงความเป็นไปได้ทั้งการจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอน เนื่องจากโครงการนี้เป็นงานยาก และเป็นภาระของครูมาก ทำยสุดก็

เป็นการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการเขียนเค้าโครงการเพื่อขอทุนจาก สกว. และมอบงานให้โรงเรียนต่างๆไปเขียนเค้าโครงการของตนเองเพื่อเสนอขอรับทุน

ทั้งนี้วิทยากรที่ใช้ในการปฐมนิเทศมีทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มาจากโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จในโครงการระยะที่ 1 และคณะผู้ประสานงาน สำหรับโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ได้มาเปิดการสัมมนาและเป็นวิทยากรปาฐกถาด้วย

ผลของการปฐมนิเทศทำให้โรงเรียนที่มีความตั้งใจสูงที่จะร่วมโครงการมีความมั่นใจว่าสามารถดำเนินโครงการได้ และสามารถเขียนโครงการเพื่อขอทุนได้ ส่วนโรงเรียนส่วนหนึ่งที่เข้ามาร่วมแบบขอสังเกตการณ์ก่อน เมื่อเห็นความเอาใจจริงเอากังขาของโครงการและภาระที่ตนต้องรับผิดชอบจึงไม่เขียนโครงการเพื่อขอทุน

ส่วนโรงเรียนที่สมัครเพิ่มภายหลังทางศูนย์ประสานงานฯก็จัดปฐมนิเทศให้เช่นกัน แต่ลดเวลาปฐมนิเทศเหลือ 1 วัน ซึ่งก็สามารถดำเนินการให้โรงเรียนที่สนใจได้เรียนรู้เกี่ยวกับโครงการได้ โดยการปฐมนิเทศให้กระชั้นรัดกุมขึ้น และมีโรงเรียนเข้าร่วมไม่มาก จึงสามารถดูแลได้ทั่วถึง รวมทั้งทางศูนย์ประสานงานฯพยายามออกไปจัดประชุมตามโซนต่างๆ เพื่อไม่ให้ครูต้องเดินทางไกล ซึ่งสามารถทำได้ เพราะจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมไม่มากดังกล่าว

กล่าวได้ว่าทางศูนย์ประสานงานฯไม่มีปัญหาในการทำให้โรงเรียนต่างรู้จักโครงการ มีความรู้และทักษะพื้นฐานเพียงพอที่จะเริ่มต้นขับเคลื่อนโครงการได้

การติดตามพัฒนาคุณภาพโครงการต่างๆ

1. การจัดประชุมสัมมนาอย่างเป็นทางการ

การจัดประชุมสัมมนาอย่างเป็นทางการ หมายถึง การประชุมสัมมนาที่ทางศูนย์ประสานงานฯจัดขึ้นตามแผนงาน เพื่อสนับสนุนโรงเรียนต่างๆให้ดำเนินโครงการไปด้วยดี และเพื่อความมั่นใจว่า โครงการของโรงเรียนต่างๆ จะได้เรียนรู้ความคิด หลักการ และวิธีการ ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ต้องมีความถี่มากพอที่จะกระตุ้นให้โรงเรียนรับผิดชอบงานของตนและสามารถติดตามความก้าวหน้าของโรงเรียนได้ ในขณะเดียวกันก็เพื่อให้โรงเรียนต่างๆสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ด้วย

เพื่อไม่ให้โรงเรียนต่างๆต้องเดินทางไกลมากเกินไป ทางศูนย์ประสานงานฯจึงได้ออกไปจัดประชุมเป็นโซน โดยเชิญโรงเรียนที่อยู่ในแถบนั้นมาประชุมร่วมกัน โดยศูนย์ประสานงานฯยกทีมใหญ่ไปทั้งหมดทั้งผู้ประสานงานโครงการ ผู้ประสานงานจังหวัด และเจ้าหน้าที่ทุกคน เพื่อช่วยกันทำงานไม่ให้ขาดตก

บกพร่อง ในขณะที่แต่ละคนจะได้รับความเข้าใจ รับรู้แง่มุมปัญหาใหม่ๆ และวิธีแก้ไขเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้จะมีการอัดวิดีโอไว้ตลอดการประชุม แล้วคัดเลือกตอนดีๆ ที่จะช่วยให้โรงเรียนต่างๆ ทำงานได้ง่ายขึ้น นำมาตัดต่อลง Youtube เพื่อให้โรงเรียนต่างๆ ติดตามศึกษาเพิ่มเติมได้

การประชุมดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้

1. วันที่ 18- 20 กุมภาพันธ์ 2554 ประชุมสัมมนาแนวทางการดำเนินการโครงการให้มีคุณภาพ โชน นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล ณ อุทยานการศึกษาอุดมปัญญา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง โดยในแต่ละวันจัดประชุมกลุ่มโครงการดังนี้

- 18 กุมภาพันธ์ 2554 ประชุมกลุ่มโครงการหลักสูตร
- 19 กุมภาพันธ์ 2554 ประชุมกลุ่มโครงการวิจัย
- 20 กุมภาพันธ์ 2554 ประชุมกลุ่มโครงการชุมนุม (มีชุมนุมเพิ่มที่กระบี่มาร่วมด้วย)

2. วันที่ 5-6 มีนาคม 2554 ประชุมสัมมนาแนวทางการดำเนินการโครงการให้มีคุณภาพ โชน อันดามันประกอบด้วยโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ ระนอง ณ ห้องประชุมสถาบันพลศึกษา อ.เมือง จ.กระบี่ โดยในแต่ละวันจัดประชุมกลุ่มโครงการดังนี้

- 5 มีนาคม 2554 ประชุมกลุ่มโครงการวิจัย
- 6 มีนาคม 2554 ประชุมกลุ่มโครงการชุมนุม

3. วันที่ 19-20 มีนาคม 2554 ประชุมสัมมนาแนวทางการดำเนินการโครงการให้มีคุณภาพ โชน สุราษฎร์ธานี ชุมพร ณ ห้องประชุมโรงเรียนไชยวิทยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี โดยในแต่ละวันจัดประชุมกลุ่มโครงการดังนี้

- 19 มีนาคม 2554 กลุ่มโครงการวิจัย
- 20 มีนาคม 2554 กลุ่มโครงการ ชุมนุม

อีกหนึ่งกลุ่มโครงการหลักสูตรไม่ได้มาร่วมประชุม เนื่องจากมีโครงการน้อย โดยในโซนนี้มีเฉพาะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3 โครงการ เนื่องจากจังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดที่เพิ่งเข้ามาร่วมโครงการในระยะที่ 2 ดังนั้นทางศูนย์ประสานงานฯ จึงจัดให้หลักสูตรซึ่งมีเฉพาะใน 6 จังหวัดที่ร่วมโครงการระยะแรกมาประชุมร่วมกันที่ จ.พัทลุง ดังนั้นในการประชุมกลุ่มหลักสูตรที่พัทลุงทุกครั้ง (สถานที่ประชุมอาจเปลี่ยนไปบ้าง) แสดงว่ามีโรงเรียนที่ร่วมโครงการจัดทำหลักสูตรทุกโรงเรียนมาร่วมประชุม

4. วันที่ 1-2 พฤษภาคม 2554 ประชุมสัมมนาติดตามความก้าวหน้าโครงการ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ไชนนครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สงขลา ณ วิทยาลัยภูมิปัญญา มหาวิทยาลัยทักษิณ ต.พนาสูง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง โดยในแต่ละวันจัดประชุมกลุ่มโครงการดังนี้

- 1 พฤษภาคม ประชุมกลุ่มโครงการชุมชน
- * 2 พฤษภาคม ประชุมกลุ่มโครงการหลักสูตร

5. วันที่ 3 พฤษภาคม 2554 ประชุมสัมมนาติดตามความก้าวหน้าโครงการ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ไชนอันดามัน โดยจัดประชุมกลุ่มโครงการชุมชน ณ ห้องประชุมสถาบันพลศึกษา วิทยาเขต กระบี่ อ.เมือง จ.กระบี่

6. วันที่ 4 พฤษภาคม 2554 ประชุมสัมมนาติดตามความก้าวหน้าโครงการ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น 3 ไชนสุราษฎร์ธานี ชุมพร ณ ห้องประชุมโรงเรียนไชยาวิทยา ประชุมกลุ่มโครงการชุมชน

7. วันที่ 17 สิงหาคม 2554 ประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มโครงการหลักสูตร ณ ห้องประชุม ร.ร.ปัญญาวุธ ต.แพรวหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

ในการประชุมครั้งนี้ยังมีโรงเรียนเข้าประชุม 21 โรงเรียน ก่อนที่ 3 โรงเรียนจะขอยุติโครงการ เนื่องจากโรงเรียนขาดความพร้อม

8. วันที่ 29 ตุลาคม 2554 ประชุมสัมมนากลุ่มโครงการชุมชนเพิ่มเติมเฉพาะโครงการในจังหวัด นครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการมาก และทางผู้ประสานงานจังหวัดขอให้ทางศูนย์ประสานงานฯ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพิ่มเติมให้ โดยจัดที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเกาะวิทยา ตำบลอินคีรี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

9. วันที่ 16 พฤศจิกายน 2554 ประชุมสัมมนารายงานความก้าวหน้าของกลุ่มโครงการวิจัยของโรงเรียนในจังหวัดพัทลุงและสงขลา เพื่อรายงานความก้าวหน้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละโครงการ และรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยจัดที่ห้องประชุมสำนักงาน กศน.จังหวัดพัทลุง

10. วันที่ 17 พฤศจิกายน 2554 ประชุมสัมมนารายงานความก้าวหน้าของกลุ่มโครงการวิจัย และกลุ่มโครงการชุมชนของโรงเรียนไชนอันดามัน เพื่อรายงานความก้าวหน้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละโครงการ และรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยจัดที่ห้องประชุมโรงเรียนทุ่งโพธิ์วิทยา ต.โคกกลอย อ.ตะกั่วทุ่ง จ.พังงา

11. วันที่ 18 พฤศจิกายน 2554 ประชุมสัมมนาทุกกลุ่มโครงการทุกกลุ่ม (วิจัย ชุมชน หลักสูตร) ของจังหวัดตรัง และสตูล ซึ่งดูแลโดยผู้ประสานงานคนเดียวกัน เพื่อรายงานความก้าวหน้า แลกเปลี่ยน

ประสบการณ์ของแต่ละโครงการ และรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยจัดที่ห้องประชุมมูลนิธิอานันทามัน อ.เมือง จ.ตรัง

12. วันที่ 21 พฤศจิกายน 2554 ประชุมสัมมนาในกลุ่มโครงการทุกกลุ่ม (วิจัย ชุมชน หลักรัฐ) ของโซน สุราษฎร์ธานี ชุมพร เพื่อรายงานความก้าวหน้าและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละโครงการ โดยจัดที่ห้องประชุมโรงเรียนไชยาวิทยา อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

13. วันที่ 25 พฤศจิกายน 2554 ประชุมสัมมนารายงานความก้าวหน้าของกลุ่มโครงการชุมชนและกลุ่มโครงการหลักสูตร ของโรงเรียนในจังหวัดพัทลุงและสงขลา โดยจัดที่ห้องประชุมโรงเรียนปัญญาวุฒ ต.แพรงหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง

14. วันที่ 26 พฤศจิกายน 2554 ประชุมกลุ่มโครงการทุกกลุ่ม (วิจัย ชุมชน หลักรัฐ) ของจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อรายงานความก้าวหน้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละโครงการ และรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยจัดที่ห้องประชุมอาคารวิจัย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช

15. วันที่ 13 มกราคม 2555 ประชุมกลุ่มโครงการชุมชนเพิ่มเติมเฉพาะโครงการในจังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากทางผู้ประสานงานขอให้ทางศูนย์ประสานงานฯ ช่วยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเขียนรายงาน โดยจัดที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเกาะวิทยา ตำบลอินคีรี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

16. วันที่ 25 มีนาคม 2555 ประชุมกลุ่มโครงการวิจัยเพิ่มเติมเฉพาะโครงการในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเขียนรายงาน โดยจัดที่ห้องประชุมอาคารวิจัย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช

จะสังเกตได้ว่าแม้โครงการนี้เวลาดำเนินการมีเพียง 15 เดือน คือระหว่าง 27 กันยายน 2553 ถึง 26 ธันวาคม 2554 แต่วันที่ 25 มีนาคม 2555 ยังคงมีการประชุมอย่างเป็นทางการอยู่ ส่วนการประชุมย่อยเพื่อสนับสนุนและติดตามงานของผู้ประสานงานยังคงมีต่อไปอีกนาน

2. การติดตามสนับสนุนรายโครงการ

วิธีการช่วยพัฒนาโครงการของโรงเรียนต่างๆให้มีคุณภาพที่ทางศูนย์ประสานงานฯ เห็นว่าได้ผลและมีประสบการณ์มาแล้วตั้งแต่โครงการระยะที่ 1 คือการให้ผู้ประสานงานติดตามเข้าไปสนับสนุนเป็นรายโครงการถึงที่โรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากประการแรก มีอาจารย์ที่ปรึกษาจำนวนมากเมื่อรับโครงการเข้าไปดำเนินการแล้วก็ไม่ทำอะไรต่อ เริ่มตั้งแต่ไม่ให้นักเรียนเข้ามาร่วมกิจกรรม หากปล่อยไปโดยไม่เข้าไป

ติดตาม ก็จะมีโครงการจำนวนหนึ่งได้รับงบประมาณงวดแรกไปแล้วจะเงยบหายไปแล้ว อีกส่วนหนึ่ง อาจจะมีเฉพาะครู เมื่อถึงคราวประชุมรายงานความก้าวหน้าครูก็จะมาโดยไม่มีการเรียน พร้อมกับเขียนความก้าวหน้าเอาเองโดยไม่มีการทำกิจกรรมจริง เพื่อมาเบิกงบประมาณงวดต่อไป ดังนั้นผู้ประสานงานจำเป็นต้องลงไปยังโรงเรียนต่างๆ เพื่อให้แต่ละโรงเรียนสามารถดำเนินกิจกรรมตามที่เสนอแผนไว้ นอกจากนี้ผู้ประสานงานจำเป็นต้องลงไปยังโรงเรียนต่างๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินโครงการได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทางศูนย์ประสานงานฯ ได้วางแผนไว้ว่าทางผู้ประสานงานต้องตามเข้าไปติดตามสนับสนุนโครงการของโรงเรียนอย่างน้อยโรงเรียนละ 2 ครั้ง ซึ่งพบว่ามีโรงเรียนจำนวนหนึ่งแต่เป็นส่วนน้อยที่ผู้ประสานงานเข้าไปสนับสนุนเพียง 2 ครั้งก็พอ ซึ่งจะได้แก่โรงเรียนที่มีทีมงานพร้อม คือ มีนักเรียนที่โตพอสมควร และครูที่ปรึกษามีความตั้งใจในการทำงาน แต่โรงเรียนส่วนใหญ่ผู้ประสานงานต้องเข้าไปสนับสนุนมากกว่า 2 ครั้ง บางโรงเรียนต้องเข้าไปถึง 5 ครั้ง ซึ่งกล่าวได้ว่าผู้ประสานงานต้องทำงานหนักมาก เพราะเนื้อที่ในการติดตามสนับสนุนงานดังกล่าวครอบคลุมถึง 11 จังหวัด ซึ่งผู้ประสานงานคนหนึ่งต้องรับผิดชอบมากกว่า 1 จังหวัด

นอกจากนี้ระหว่างผู้ประสานงานและครูที่ปรึกษาแต่ละโรงเรียน ยังติดต่อกันทางโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต แบบการติดต่อกัน 2 ทาง คือครูที่ปรึกษาสามารถติดต่อสอบถามผู้ประสานงานได้ตลอดเวลา เมื่อมีการเขียนรายงานก็ส่งงานมาให้ผู้ประสานงานช่วยตรวจแก้ไข ในขณะที่อีกทางหนึ่งผู้ประสานงานก็สามารถติดตามงานและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมทางโทรศัพท์ได้

กล่าวได้ว่าการติดตามพัฒนาโครงการเป็นรายโครงการนี้เป็นช่องทางหลักที่ทางศูนย์ประสานงานสามารถดูแลและติดตามสนับสนุนโครงการได้ดี

3. การประชุมกลุ่มย่อย

การสนับสนุนวิธีนี้ผู้ประสานงานจะใช้เป็นบางครั้งในกลุ่มโรงเรียนที่มีปัญหาค่อนข้างมาก จึงเพิ่มวิธีนัดโรงเรียนใกล้เคียงกันมาประชุมร่วมกัน ด้วยหลักคิดว่าหากได้เห็นได้ฟังโรงเรียนอื่นๆ บ้างจะทำให้ทีมของโรงเรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำให้ผลงานของตนมีคุณภาพ กิจกรรมนี้ไม่ใช่ภาคบังคับที่ศูนย์ประสานงานกำหนดให้ผู้ประสานงานทำ แต่ผู้ประสานงานสามารถทำเพิ่มเติมได้ เพื่อทำให้งานที่ตนรับผิดชอบออกมาดีที่สุด

อย่างไรก็ตามถึงแม้ผู้ประสานงานได้นำวิธีการนี้ไปใช้ แต่ว่าก็ใช้ได้ไม่มาก เพราะว่าเป็นการยากที่จะนัดที่ทีมงานของแต่ละโรงเรียนมาพบกัน เนื่องจากทั้งเด็กและครูต่างก็ติดภาระหน้าที่ของตน แต่ว่าเท่าที่ผู้ประสานงานจัดกิจกรรมนี้ได้สะท้อนถึงข้อดีของกิจกรรมนี้คือ ช่วยทำให้ทีมงานของแต่ละโรงเรียนได้ฟังปัญหาซึ่งกันและกันและมีโอกาสได้ปรึกษากัน รวมทั้งเมื่อเห็นโรงเรียนอื่นตั้งใจทำงาน ทำให้โรงเรียนที่ยังเฉื่อยเนือยอยู่เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

4. การแก้ไขงาน

เนื่องจากอาจารย์ที่ปรึกษาของแต่ละโรงเรียนยังไม่มีประสบการณ์การดำเนินโครงการมาก่อน โดยเฉพาะลักษณะการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย ดังนั้นเมื่อโครงการของโรงเรียนต่างๆดำเนินการไปถึงขั้นไหน เมื่อมีปัญหาต้องสามารถปรึกษากับผู้ประสานงานฯได้ โดยเฉพาะเรื่องการเขียนในขั้นตอนต่างๆ จะมีปัญหามาก เริ่มตั้งแต่การเขียนโครงการเพื่อเสนอขอทุนเป็นต้นมา ดังนั้นทางศูนย์ประสานงานฯจึงเปิดกว้างให้โครงการต่างๆปรึกษากับผู้ประสานงานฯประจำจังหวัดได้ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่สามารถติดต่อเรื่องนี้ได้ตลอดเวลา คือการส่งมาให้ตรวจแก้ไข หรือให้ข้อเสนอแนะ ทางอีเมล หรือจะเป็นเรื่องอื่นหากไม่กล้าโทรมาพูดคุยก็สามารถถามมาทางอีเมลได้ และผู้ประสานงานจังหวัดก็จะตอบไปทางอีเมลเช่นกัน ซึ่งพบว่าผู้ประสานงานทุกคนจะช่วยแก้งานและตอบคำถามโรงเรียนต่างๆอยู่เสมอ หากคำถามยาก หรือผู้ประสานงานตอบไม่ได้ ก็จะสอบถามจากผู้ประสานงานโครงการเพิ่มเติม

เรื่องที่ทางโรงเรียนสอบถามทางอีเมลมากที่สุด คือเรื่องการแก้ไขงานเขียน โดยส่งงานที่ทางโรงเรียนเขียนแล้วในแต่ละช่วงมาให้ผู้ประสานงานพิจารณา ซึ่งทุกครั้งผู้ประสานงานก็จะตอบคำถามกลับไป

นอกจากนี้ในการประชุมสัมมนาร่วมกันของโครงการจากโรงเรียนต่างๆทุกครั้ง ผู้ประสานงานโครงการก็จะรวบรวมปัญหาเกี่ยวกับการใช้กระบวนการวิจัยและการเขียนงานของโรงเรียนต่างๆมาชี้แนะแบบชัดๆ พร้อมทั้งวางแนวทางการทำงานต่อที่จะทำให้โรงเรียนต่างๆสามารถเคลื่อนงานของตนไปได้ อีกทั้งเมื่อพี่เลี้ยงลงไปติดตามงานยังโรงเรียนต่างๆ หรือจัดกิจกรรมอื่นๆ อาจารย์ที่ปรึกษาก็สามารถสอบถามเรื่องการแก้ไขงานได้ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตามพบว่า การแก้ไขงานไม่ได้เป็นไปอย่างง่ายดายนัก เนื่องจากทีมงานของโรงเรียนมีเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาและนักเรียน ซึ่งมีประสบการณ์น้อย ในขณะที่มีภารกิจด้านอื่นต้องทำมาก รวมทั้งการทำโครงการวิจัยนี้ไม่มีผลอะไรต่อหน้าที่การงาน ดังนั้นความเอาใจใส่ของโรงเรียนส่วนใหญ่ที่จะ

เรียนรู้และแก้ไขงานจึงมีไม่มากนัก แต่ว่าบรรยากาศที่จะเรียนรู้จากกันระหว่างผู้ประสานงานกับโรงเรียนต่างๆก็ดำเนินต่อไปได้ดี ไม่มีอะไรเสียหายถึงกับทำงานต่อไปไม่ได้

5. การใช้เว็บไซต์

ในยุคปัจจุบันการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ถือว่าเป็นช่องทางที่ทำได้เร็ว กว้างขวาง ในขณะที่สื่อสารได้ทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นข้อความ เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ดังนั้น ทางโครงการจึงให้ความสำคัญต่อการจัดทำเว็บไซต์มาตั้งแต่โครงการระยะแรก ในระยะที่ 2 นี้ทางโครงการเน้นประสิทธิภาพของการสื่อสารทางเว็บไซต์มากขึ้น ทั้งในแง่ของการออกแบบเว็บไซต์ให้ทันสมัยและน่าสนใจ และในแง่ของการใส่/อัปเดตข้อมูลต่าง

ข้อมูลกลุ่มแรกที่ทางโครงการใส่ไว้ในเว็บไซต์ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติในการดำเนินโครงการ แบบฟอร์มเอกสารต่างๆ ที่โรงเรียนสามารถศึกษาและโหลดเอาไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ข้อมูลที่ทางโครงการเน้นจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ แนวทางปฏิบัติ และตัวอย่างการดำเนินงาน ที่โครงการทั้ง 3 กลุ่มของโรงเรียนต่างๆสามารถศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ในโครงการของตนได้

ทั้งนี้ในส่วนหลังนี้จะมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ส่วนใหญ่ๆ

ส่วนแรกจะเป็นบทความที่ผู้ประสานงานโครงการเขียนขึ้นเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง ที่โครงการต่างๆจำเป็นต้องศึกษา เริ่มตั้งแต่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความรู้และแนวทางปฏิบัติ เกี่ยวกับการวิจัย ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยความรู้ดังกล่าวนี้หากผู้ที่สนใจแม้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการด้วย แต่ศึกษาข้อมูลดังกล่าวอย่างจริงจัง ก็เชื่อว่าจะสามารถนำความรู้และแนวทางปฏิบัติไปดำเนินการได้ด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นโครงการวิจัย โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือโครงการการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นอกจากนี้เมื่อทางโครงการได้จัดทำตัวอย่างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเสร็จแล้ว ก็นำไปแขวนไว้เพื่อให้โรงเรียนและผู้สนใจเข้ามาดูและโหลดไปเป็นตัวอย่างได้

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนความรู้ที่ได้จากการประชุมสัมมนาที่ทางศูนย์ประสานงานจัดขึ้น ซึ่งจะเป็นวีดีโอ คำบรรยายของผู้ประสานงานหรือของวิทยากรพิเศษที่เชิญมา โดยวีดีโอดังกล่าวจะนำเสนอเรื่องราวที่จะช่วยเสริมความเข้าใจและการให้แนวทางปฏิบัติแก่โครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้โครงการของโรงเรียนต่างๆนำไปแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้น ซึ่งเป็นการเสนอในที่ประชุมสัมมนาแต่ละครั้งเช่นกัน โดยเสนอเป็น Powerpoint

ส่วนที่ 4 เป็นส่วนการนำเสนอรายงานความก้าวหน้าของโรงเรียนต่างๆ โดยทุกโรงเรียนจะเสนอข้อมูลในรูป Powerpoint ทางเว็บไซต์นี้ก็จะนำ Powerpoint ดังกล่าวไว้ ซึ่งจะลงคู่กับ Powerpoint

ข้อเสนอแนะของผู้ประสานงานโครงการที่เสนอแนะแก่ทุกโครงการ(ส่วนที่ 3) ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนต่างๆ ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกันได้

ส่วนที่ 5 เป็นส่วนกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน กิจกรรมที่ผู้ประสานงานตามลงไปสนับสนุนโครงการของโรงเรียนต่างๆ กิจกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณะ รวมทั้งกิจกรรมการเตรียมงานของทางศูนย์ประสานงานด้วย

กล่าวได้ว่าทางศูนย์ประสานงานสามารถใช้เว็บไซต์เผยแพร่งานต่างๆได้อย่างรอบด้าน ทำให้ในด้านหนึ่งโรงเรียนที่ดำเนินการโครงการต่างๆสามารถเข้ามาศึกษาความรู้/ข้อมูลเพิ่มเติมได้อย่างทันทั่วทั้ง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งสามารถเผยแพร่ไปสู่สาธารณะในวงกว้างด้วย ดังจะเห็นว่ามีผู้สนใจเข้ามาเยี่ยมชมเว็บไซต์จำนวนมาก นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานยังได้นำส่วนที่เป็นวิดีโอคำบรรยายของผู้ประสานงานในการประชุมสัมมนาทุกครั้งลงไว้ใน YouTube ซึ่งปรากฏว่ามีผู้เข้ามาชมมากพอสมควรเช่นกัน

ดังนั้นเว็บไซต์ที่ทางโครงการจัดทำขึ้น จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ทางโครงการสื่อสารกับทางโรงเรียน และกับผู้สนใจได้เป็นอย่างดี ทางโครงการจึงพยายามรักษาเว็บไซต์นี้ (ชื่อเว็บไซต์ : โครงการยุววิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ระยะที่ 2)ต่อเนื่องมาอีกหลายปี แต่ในที่สุดก็ต้องยุติไปเนื่องจากไม่มีคนดูแลเว็บไซต์

6. การจัดทำเอกสารคู่มือ

เพื่อให้โครงการของโรงเรียนต่างๆมีความรู้และตัวอย่างที่จะศึกษาได้อย่างเพียงพอ จนมั่นใจว่าตนเองจะสามารถดำเนินโครงการให้บรรลุผลได้ ผู้ประสานงานโครงการจึงได้จัดทำเอกสารคู่มือเพิ่มเติมขึ้น เพื่อให้โรงเรียนต่างๆใช้ค้นคว้าหาความรู้และได้มีตัวอย่างไว้ศึกษา อีกทั้งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในวงกว้างด้วย โดยศูนย์ประสานงานได้จัดทำเอกสารขึ้น 2 เล่ม

เล่มแรกเป็น เป็นเอกสารรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และการวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยในเอกสารประกอบด้วยบทความ 8 บทความ ได้แก่

1. ประวัติศาสตร์และการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
2. เวลา บริบท และประวัติศาสตร์
3. การใช้เหตุการณ์ เวลา และเงื่อนไขของเหตุการณ์ในการแบ่งยุคและตั้งชื่อยุค
4. การเลือกแหล่งข้อมูลและวิธีศึกษาข้อมูล
5. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล
6. การพิจารณาเรื่องคุณค่า
7. แนวทางการเขียนเค้าโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
8. ตัวอย่างเค้าโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เล่มที่ 2 เป็นตัวอย่างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยทางศูนย์ประสานงานได้นำเอาโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระยะที่ 1 ของโรงเรียนวัดนากัน อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช มาจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเป็นฉบับตัวอย่าง โดยได้จัดทำอย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของ สพฐ.ครบถ้วน ถือว่าเป็นหลักสูตรวิชาเพิ่มเติมที่สมบูรณ์ที่สุดเล่มหนึ่งที่โรงเรียนต่างๆสามารถนำไปศึกษาเป็นตัวอย่างได้ ที่ว่าสมบูรณ์ที่สุดก็คือถูกต้องตามหลักการ มีการนำเสนอเนื้อหา มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง วิธีการเรียนการสอน การประเมินผล และอื่นๆ ให้อย่างครบถ้วนชัดเจน ถึงขนาดที่ว่าเมื่อโรงเรียนนำไปเป็นตัวอย่างอาจจะต้องลดทอนบางอย่างเพื่อให้เข้ากับการเรียนการสอนที่สามารถปฏิบัติได้ตามบริบทของโรงเรียน ตัวอย่างเล่มนี้ได้รับการยกย่องจากโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องว่าเป็นเอกสารหลักสูตรที่สมบูรณ์มาก ซึ่งโรงเรียนต่างๆสามารถดำเนินการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนได้ก็ด้วยมีฉบับนี้เป็นตัวอย่างนั่นเอง ไม่งั้นก็ยาก เพราะเป็นเอกสารที่มีหลักการและมีรายละเอียดมาก

ตัวอย่างหลักสูตรนี้ประกอบด้วยเอกสารย่อย 3 เล่ม ตามมาตรฐานของ สพฐ. เล่มที่ 1 คือ หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เล่มที่ 2 คือ หน่วยการเรียนรู้ และเล่มที่ 3 คือ แผนการจัดการเรียนรู้

7. การเตรียมความพร้อมผู้ประสานงาน

เนื่องจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ ระยะที่ 2 ต้องปฏิบัติงานครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 11 จังหวัด มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการนับร้อยโรงเรียน และมีโครงการถึง 3 ลักษณะ ดังนั้นจึงมีเจ้าหน้าที่ร่วมปฏิบัติงานอยู่ในโครงการหลายคน แต่ละคนต้องทำงานอย่างเข้าใจและเข้มข้นถึงจะสามารถทำงานได้ครอบคลุมและติดตามสนับสนุนโรงเรียนต่างๆได้ ในขณะเดียวกันผู้ประสานงานที่มีอยู่ก็ไม่ได้เข้าใจเนื้อหา เรื่องราวทั้งหมด แบบตรงกัน ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะทุ่มเทให้กับการทำงานอย่างเข้มแข็งเหมือนกันทั้งหมด

ดังนั้นหน้าที่สำคัญของศูนย์ประสานงานก็คือทำอย่างไรจะให้ผู้ประสานงานมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะมากพอที่จะแนะนำ สนับสนุนโครงการของโรงเรียนต่างๆทั้ง 3 ลักษณะในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบได้ และทำอย่างไรจะให้ผู้ประสานงานทุกคนทำงานแบบเต็มที่ เพราะหากผู้ประสานงานคนใดคนหนึ่งไม่ปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ก็จะเกิดผลกระทบแก่โรงเรียนจำนวนมากที่อยู่ในพื้นที่ของตน

ศูนย์ประสานงานจึงใช้การประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เป็นกลไกหลักในการเตรียมความพร้อมผู้ประสานงาน

การประชุมปรึกษาหารือนี้จะมี 2 ลักษณะ **ลักษณะแรก** คือ การประชุมที่กำหนดไว้เป็นวาระชัดเจน คือ การประชุมประจำเดือน ซึ่งนัดไว้เดือนละ 1 ครั้ง การประชุมประจำเดือนนี้ก็เพื่อให้ผู้ประสานงานแต่ละคนได้ทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ของแต่ละคน ผู้ใดประสบ

ผลสำเร็จในการสนับสนุนโรงเรียนด้วยวิธีใดก็นำมาถ่ายทอดให้เพื่อนทราบ ใครมีปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ ก็ปรึกษารื้อกัน นอกจากนี้การประชุมประจำเดือนก็ยังเป็นเวทีมองงานข้างหน้าร่วมกัน ว่าเราจะเตรียมการเพื่อให้โครงการของโรงเรียนต่างๆดำเนินไปด้วยดีนั้นมีเรื่องอะไรต้องเตรียมดำเนินการบ้าง กล่าวได้ว่าการประชุมประจำเดือนนี้เป็นเวทีปรึกษารื้อเรื่องราวต่างๆได้เป็นอย่างดี

ลักษณะที่สอง คือ การประชุมก่อนที่จะออกไปประชุมสัมมนากับโรงเรียนต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งการประชุมสัมมนาแต่ละครั้งนั้นทางศูนย์ประสานงานจะให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากโรงเรียนต่างๆจะนำครูมาประชุมร่วมกันหลายคน บ้างก็ต้องละทิ้งภาระการสอน เสียสละเวลา และต้องเดินทางไกลมาร่วมประชุม ดังนั้นผลการประชุมจะต้องคุ้มค่า คือครูที่มาร่วมประชุมมีความรู้ความเข้าใจ เห็นแนวทางแก้ไขปัญหที่ตนเองประสบอยู่ได้ทุกขั้นตอน ดังนั้นก่อนประชุมสัมมนาแต่ละครั้ง ศูนย์ประสานงานจะจัดประชุมผู้ประสานงานทุกคน เพื่อร่วมกันเตรียมงานให้รัดกุมทุกขั้นตอน เพื่อให้การประชุมสัมมนาเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมมากที่สุด รวมทั้งเพื่อกำหนดงานให้แต่ละคนช่วยกันทำอย่างเหมาะสม การเตรียมการดังกล่าวนี้ทำให้การประชุมสัมมนาทุกครั้งเป็นการประชุมที่เข้มแข็งมีประโยชน์ โดยเกือบจะไม่ต้องใช้วิทยากรจากภายนอกเลย ผู้ประสานงานแต่ละคนสามารถทำงานและช่วยกันดูแลได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปก็คือการประชุมอย่างเป็นทางการดังที่กล่าวมานั้น ถือว่าเป็นวิธีการทำงานที่ทำให้ผู้ประสานงานทุกคนพอจะมีความเข้าใจร่วมกัน และมีการอุทิศเวลาในการทำงานให้แก่โครงการ

ส่วนการประชุมอย่างไม่เป็นทางการนั้นจะเกิดขึ้นในช่วงที่มีปัญหามาก เช่น มีโรงเรียนปรึกษาเข้ามามากกว่าติดขัดปัญหา หรือผู้ประสานงานรายงานเข้ามาว่ามีปัญหาหลายอย่างที่ต้องอาศัยการปรึกษารื้อกัน ถ้าเป็นเช่นนั้นศูนย์ประสานงานก็จะนัดประชุมเป็นพิเศษขึ้น ซึ่งตลอดเวลาในการปฏิบัติงานก็มีการประชุมเช่นนั้นหลายครั้ง และแต่ละครั้งก็สามารถที่จะคลี่คลายปัญหาต่างๆที่ประสบอยู่ได้

การประชุมดังกล่าวข้างต้นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมนอกสถานที่ เนื่องจากสำนักงานที่ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อำเภอท่าศาลาจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นอยู่ไกลจากฐานปฏิบัติการของจังหวัดต่างๆ ดังนั้นศูนย์ประสานงานจึงพยายามหาที่ประชุมที่อยู่ระหว่างกลางทางที่จะทำให้ทุกฝ่ายเดินทางมาประชุมได้สะดวก ในบางครั้งผู้ประสานงานได้ไปพักแรมเพื่อประชุมงานกันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะเมื่อต้องทำความเข้าใจเรื่องที่ยากๆ และต้องใช้เวลามากพอสมควร เช่น เรื่องการจัดทำหลักสูตร

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปก็คือการประชุมผู้ประสานงานนับเป็นกลไกการทำงานที่สำคัญของศูนย์ประสานงาน เพราะศูนย์ประสานงานสามารถใช้การประชุมดังกล่าวเป็นพื้นที่ของการสร้างสรรค์งาน การแก้ปัญหา และการสร้างความร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน แม้เวลาตามโครงการจะจบลงในปี 1 แต่ที่ผู้ประสานงานยังคงทำงานต่อเนื่องมาอีกนาน เนื่องจากในทางปฏิบัติโครงการยังไม่ยุติ โดยเฉพาะโครงการชุมชนและโครงการจัดทำหลักสูตร เนื่องจากว่าต้องมีการทดลองปฏิบัติจริงด้วย 1 ภาคการศึกษา

การเชิญชวนให้ได้โรงเรียนที่มากพอเข้าร่วมโครงการไม่ใช่เรื่องที่ย่างยาก เนื่องจาก ประการแรก ไม่มีนโยบายยระดับสูงสนับสนุน ปล่อยให้เป็นการตัดสินใจระดับโรงเรียน และโรงเรียนจำนวนมากให้เป็นการตัดสินใจระดับตัวครู คือให้ครูตัดสินใจเองว่าอยากจะร่วมกิจกรรมหรือไม่ หากร่วมครูก็ต้องเป็นผู้รับผิดชอบเอง ประการที่ 2 กิจกรรมดังกล่าวนับว่าเพิ่มภาระให้กับครูอย่างมาก ทั้งการประชุมสัมมนา การร่วมกิจกรรมที่ผู้ประสานงานจังหวัดต้องติดตามเข้าไปสนับสนุน และการลงมือนำนักเรียนปฏิบัติ กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในขณะที่กิจกรรมดังกล่าวก็ไม่สามารถเพิ่มความดีความชอบให้แก่ครู หรือใช้ทดแทนภาระงานอื่นๆได้ โดยเฉพาะโครงการระยะที่ 2 นี้ได้เน้นบทบาทของครู คือฝึกอบรมให้ครูมีความรู้และให้ครูไปจัดทีมนักเรียนดำเนินกิจกรรมอีกต่อหนึ่ง หากครูไม่มีความกระตือรือร้นหรือความตั้งใจพอ โครงการก็จะประสบปัญหา

ศูนย์ประสานงานได้วางแผนเตรียมตัวครูและการติดตามสนับสนุนไว้ 2 ส่วน **ส่วนแรก** เป็นส่วนที่ดำเนินการโดยศูนย์ประสานงานเอง กิจกรรมส่วนนี้มีทั้งการประชุมสัมมนาอย่างเป็นทางการ การสื่อสารผ่านเว็บไซต์ การจัดทำคู่มือและตัวอย่างให้โรงเรียนต่างๆ ได้ศึกษา กิจกรรมในส่วนนี้ทางศูนย์ประสานงานดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นใจว่าโรงเรียนต่างๆ จะได้รับประสบการณ์ที่ชัดเจนและมากพอที่จะดำเนินโครงการได้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานยังเอาจริงเอาจังกับการเตรียมตัวผู้ประสานงานจังหวัด ด้วยการจัดประชุมที่บ่อยมาก เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ประสานงานจังหวัดจะมีความเข้าใจ รู้วิธีทำงาน และมีความทุ่มเทให้แก่งานที่รับผิดชอบ **ส่วนที่สอง** คือกิจกรรมที่ผู้ประสานงานจังหวัดติดตามเข้าไปสนับสนุน ทั้งการสนับสนุนเป็นรายโรงเรียน การจัดประชุมกลุ่มย่อย การติดตามแก้ไขงานทางอีเมล การติดตามของผู้ประสานงานจังหวัดดังกล่าวมีความแตกต่างกันบ้าง ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความทุ่มเท

ของตัวผู้ประสานงาน แต่ผู้ประสานงานโครงการก็ได้ติดตามดูอยู่อย่างใกล้ชิด และได้จัดทีมงานออกไปสนับสนุนบางจังหวัดที่เห็นว่าผู้ประสานงานอาจยังไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่โครงการของโรงเรียนในบางเรื่อง

กล่าวได้ว่าการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานนั้นมีความจริงจังและมีคุณภาพพอที่จะผลักดันให้โรงเรียนสามารถดำเนินโครงการได้ แม้เมื่อเวลาโครงการที่เป็นทางการคือ 1 ปีสิ้นสุดลง ทางศูนย์ประสานงานก็ยังทำงานติดตามสนับสนุนโรงเรียนต่างๆต่อเนื่องมาอีกนาน ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าโรงเรียนจะสามารถดำเนินโครงการของตนได้เสร็จสิ้น

อย่างไรก็ตามถึงศูนย์ประสานงานจะวางแผนดำเนินงานอย่างเต็มที่แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าโครงการของโรงเรียนต่างๆจะประสบผลสำเร็จใกล้เคียงกัน เพราะความพร้อมและความจริงจังของฝ่ายโรงเรียนเป็นตัวแปรที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นหาก สกว. ยังมุ่งหวังที่จะสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนต่อไป จะต้องมั่นใจว่าได้รับการสนับสนุนในระดับนโยบายที่มีน้ำหนักและความชัดเจนเพียงพอ

บทที่ 3

ผลงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ผลงานของโรงเรียนต่างๆ

ในที่สุดมีโรงเรียนขอรับทุนดำเนินโครงการทั้ง 3 โครงการ รวม 98 โรงเรียน ดังมีรายละเอียดแยกเป็นรายจังหวัดดังนี้

จังหวัด	วิจัย	ชุมนุม	หลักสูตร	รวม
นครศรีธรรมราช	9	10	6	25
พัทลุง	2	12	3	17
สงขลา	3	5	3	11
ตรัง	5	4	1	10
สตูล	1	1	2	4
สุราษฎร์ธานี	6	5	3	14
ชุมพร	2	1		3
ระนอง	1	1		2
กระบี่	3	2		5
พังงา	4	1		5
ภูเก็ต	2			2
รวม	38	42	18	98

อย่างไรก็ตามจำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวนี้ไปถึงจุดหมายปลายทางไม่ครบทุกโรงเรียน โดยมีโรงเรียนส่วนหนึ่งแต่จำนวนน้อยมากไม่สามารถทำผลงานได้เสร็จ โดยมีรายละเอียดดังนี้

มีโครงการวิจัยที่รับทุนงวดที่ 1 ไปแล้ว แต่ไม่สามารถทำงานต่อไปได้ จึงหยุดดำเนินกิจกรรม แม้ทางผู้ประสานงานจะตามเข้าไปสนับสนุนแล้ว ซึ่งเหตุผลมีทั้งส่วนครูที่ปรึกษามีภารกิจมาก และครูที่ปรึกษาไม่สามารถนำนักเรียนดำเนินโครงการได้ โครงการที่ต้องยุติไปในลักษณะนี้เป็นโครงการวิจัย 3 โครงการ โครงการชุมนุม 1 โครงการ

มีโครงการที่รับทุนครบทุกงวด และเข้าร่วมประชุมครบทุกครั้ง อีกทั้งให้ความร่วมมือกับผู้ประสานงานที่เข้าไปติดตามงานเป็นอย่างดี เมื่อให้เสนอความก้าวหน้าก็นำนักเรียนมาเสนอโดยเสนอเป็น Powerpoint แต่ว่าท้ายสุดไม่สามารถเขียนรายงานการวิจัยได้ จึงไม่มีผลงานส่ง โครงการลักษณะนี้มีเฉพาะโครงการวิจัย 1 โครงการ

รวมมีโครงการที่ไปไม่ถึงปลายทาง 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 5.1 ของโครงการที่รับทุนทั้งหมด

ผลงานของโรงเรียนต่างๆพอสรุปได้ดังนี้

1. โครงการวิจัย

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีทั้งหมด 38 โรงเรียน ตามที่ สกว.ให้แง่คิดไว้ตั้งแต่ต้นว่าโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยควรเป็นโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการระยะที่ 1 เพื่อที่จะให้โรงเรียนเดิมทำงานต่อยอดไปสู่การดำเนินโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทางศูนย์ประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ก็ดำเนินการตามนั้น โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่จึงเป็นโรงเรียนใหม่ คือจำนวน 32 โรงเรียน ในช่วงต่อมาที่มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการน้อยกว่าที่ตั้งเป้าไว้ ทางศูนย์ประสานงานจึงเปิดโอกาสให้โรงเรียนเก่าที่มีความตั้งใจสูงเข้าร่วมโครงการเพิ่มอีก 6 โรงเรียน

เมื่อพิจารณาจากผลงานของโรงเรียนทั้ง 38 เรื่อง พบว่าทั้งหมดจะศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นหรือชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ และส่วนใหญ่จะศึกษาเรื่องที่เป็นรูปธรรมและใกล้ตัว เช่นเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน/ท้องถิ่นจากอดีตถึงปัจจุบัน เศรษฐกิจหรือการทำมาหากินของชาวบ้าน การใช้ทรัพยากรในชุมชน ส่วนเรื่องอื่นๆก็จะมีน้อยลง ทั้งนี้สามารถแบ่งสาระของโครงการต่างๆเป็นกลุ่มสาระได้ 5 กลุ่มดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงชุมชน/ท้องถิ่นจากอิทธิพลการพัฒนา

มีโครงการวิจัยของโรงเรียนต่างๆที่นำเสนอสาระอยู่ในกลุ่มนี้ถึง 15 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 39.47 ของโครงการวิจัยทั้งหมด โดยทุกเรื่องแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหรือท้องถิ่นจากอดีตถึง

ปัจจุบันอันมีเงื่อนไขมาจากการพัฒนาสมัยใหม่ โดยโครงการส่วนหนึ่งจะเสนอในภาพกว้าง โดยชี้ให้เห็นว่าในอดีตคนในชุมชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ต่อมาเกิดมีเหตุให้ไม่สามารถอาศัยทรัพยากรได้เหมือนเดิม อันเนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น รัฐมีนโยบายบางอย่างที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรจากชุมชน เช่น การให้สัมปทานป่าไม้ การสนับสนุนประมงพาณิชย์ ในขณะที่เศรษฐกิจแบบค้าขายได้ขยายตัวไปสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนปรับตัวเข้าสู่การผลิตเพื่อการค้า บางกรณีอาจเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มทุนที่เข้าไปแย่งชิงทรัพยากร ต่อจากนี้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกช่วงหนึ่งคือการขยายตัวเข้ามาในท้องถิ่นของอิทธิพลโลกยุคโลกไร้พรมแดน เช่น หลายพื้นที่ได้กลายเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว

โครงการบางส่วนมุ่งวิเคราะห์ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชน/ท้องถิ่นจากเงื่อนไขบางอย่าง เช่น การเข้ามาของถนน การเข้ามาของการท่องเที่ยว บางโครงการมุ่งนำเสนอเหตุการณ์เฉพาะ หรือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเฉพาะ เช่น การทำเหมืองแร่ การเปลี่ยนแปลงของตลาด บางเรื่องสนใจการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนที่มีความน่าสนใจเป็นพิเศษ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่รู้จักกันดีในภาคใต้ คือกลุ่มชาวละเล บางเรื่องเสนอการเปลี่ยนแปลงของสังคมท้องถิ่นผ่านการใช้อุปกรณ์บางอย่างของคนบางกลุ่ม เช่น การเปลี่ยนแปลงของของเล่นเด็ก

จุดเด่นในการนำเสนอสาระของโครงการในกลุ่มนี้ก็คือโครงการต่างๆสนใจที่จะนำเสนอแง่มุมที่คนในชุมชนพยายามปรับตัวหรือสามารถปรับตัวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆมากกว่า และเป็นมุมมองที่เห็นว่าชาวบ้านจะมีส่วนทำให้การเปลี่ยนแปลงก้าวไปสู่ทิศทางที่ดี

โครงการที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่

- 1.1) บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของชาวละเลเกาะลันตา
- 1.2) ชุมชนบ้านทุ่งสำราญจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 1.3) ชุมชนไผ่ไฟลามกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดไผ่ไฟลาม
- 1.4) ตลาดคลองปางจากยุคหัวสะพาน สู่อุคตลาดถาวร
- 1.5) ย้อนรอยตลาดทรัพย์สินฯ ตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จากยุคตลาดสดถึง

ห้างสรรพสินค้า

1.6) การเปลี่ยนแปลงการใช้แสงสว่างและพลังงานจากยุคตะเกียงถึงยุคเครื่องปั่นไฟและยุคไฟฟ้าสายเคเบิลกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

- 1.7) เกาะยาวจากยุคทำการประมงถึงยุคการท่องเที่ยว

- 1.8) การขยายตัวของชุมชนเชิงเขาบรรทัดฝั่งตะวันออก
- 1.9) เส้นทางการสัญจรกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านไททรงาม
- 1.10) ชาวเลหาดราไวย์บนเกาะภูเก็ต ความเป็นมาในอดีตและความเป็นอยู่ในปัจจุบัน
- 1.11) เหมืองแร่ดีบุกกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนตำบลหาดส้มแป้น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง จากยุคก่อนเลย-ผ่านยุครุ่งเรือง-ถึงยุคร่วงลา
- 1.12) ย้อนรอยร้อยปีเมืองเทพา
- 1.13) การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเกาะมุกด์ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง
- 1.14) พัฒนาการชุมชนบ้านคลองจันจากยุคบุกเบิกถึงยุคปัจจุบัน
- 1.15) ของเล่นเด็กกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทุ่งขมิ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน

2) เศรษฐกิจท้องถิ่น/ชุมชน/ท้องถิ่น

โครงการที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้มีถึง 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 36.84 ของโครงการวิจัยทั้งหมด โดยส่วนใหญ่จะศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งก็จะเป็นอาชีพของคนในชุมชนเกษตรกรรม เช่น จากทุ่งนาสู่สวนยาง จากการทำนามาเป็นแรงงานรับจ้าง บางเรื่องเสนอในมุมการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่หลากหลายกว่าโดยใช้การเปลี่ยนแปลงของการคมนาคมเป็นเงื่อนไขการอธิบาย บางเรื่องกล่าวถึงอาชีพเด่นบางอย่างของชุมชนที่ไม่เหมือนกับที่อื่น เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำไข่เค็ม บางเรื่องนำเสนอการเปลี่ยนแปลงโดยอธิบายผ่านเรื่องการใช้ที่ดินในการผลิต

เรื่องต่างๆในกลุ่มจะแสดงให้เห็นชัดเจนถึงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในชุมชนหรือในท้องถิ่น แต่เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงต้องชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของผู้คนอย่างไร เพราะเหตุใด ซึ่งทางโครงการพยายามเข้าไปผลักดันโรงเรียนต่างๆที่จะให้อธิบายสาระในส่วนนี้ให้ชัดเจน แต่ในที่สุดแล้วโรงเรียนส่วนใหญ่ก็อธิบายได้ในระดับหนึ่ง เพราะเป็นการยากพอสมควรเนื่องจากสาระในส่วนนี้มีความเป็นนามธรรมมากกว่าการเล่าเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง

โครงการของโรงเรียนต่างๆที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่โครงการต่อไปนี้

- 2.1) การเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชนบ้านห้วยขนุนจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.2) ทำเรื่องกับเศรษฐกิจของกลุ่มคนในเขตเทศบาลเมืองกันตังตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.3) จากทุ่งนาสู่สวนยางพารา : การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและทางสังคมของชุมชน
นาข้าวเสีย

2.4) พัฒนาการการผลิตของชุมชนบ้านไม้เสียบจากยุคดั้งเดิมถึงปัจจุบัน

2.5) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการผลิตของชาวบ้านทุ่งขวัญแก้วจากยุคก่อตั้งถึงปัจจุบัน

2.6) ชุมชนบ้านวังหอน : การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชุมชนบ้านวังหอนจากยุคก่อตั้งถึงยุค
ปัจจุบัน

2.7) เครื่องปั้นดินเผาบ้านมะยิงกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชาวมะยิง

2.8) การเปลี่ยนแปลงจากอาชีพทำนามาเป็นแรงงานรับจ้างของชุมชนโคกพิบูลจากยุคก่อตั้งถึง
ปัจจุบัน

2.9) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนห้วยปรือจากยุครถไฟถึงยุครถยนต์

2.10) ลักษณะการค้าขายของชุมชนตลาดทองศาลาและความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

2.11) ไข่เค็มไชยากับผู้เกี่ยวข้องจากอดีตถึงปัจจุบัน

2.12) จากท้องทุ่งนาสู่ป่าเศรษฐกิจ การจัดสรรที่ดินทำกินจากอดีตถึงปัจจุบัน

2.13) การเปลี่ยนแปลงการผลิตของชุมชนบ้านทับคริสต์จากยุคบุกเบิกถึงยุคสวนผลไม้และยุค
สวนยาง

2.14) การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเดินเต้า(การเก็บขาเต้า)ในบริเวณชายหาดฝั่งตะวันตกของ
เกาะภูเก็ต จากยุคหาไข่เต้าถึงยุคสัมปทานและยุคการท่องเที่ยว

3) ชุมชนกับการใช้ทรัพยากร

โครงการที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่โครงการที่เสนอสาระให้เห็นถึงชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยอาศัย
ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนขึ้น คนใน
ชุมชนอาศัยทรัพยากรดังกล่าวทั้งในการประกอบอาชีพ การเป็นแหล่งอาหาร และการนำมาสร้างเครื่องใช้
ไม่สอย

โครงการที่เสนอสาระเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของชุมชนจะเริ่มเนื้อหาจากยุคที่ชาวบ้านยัง
ดำรงชีวิตด้วยการอาศัยทรัพยากรดังกล่าว ต่อมาก็อธิบายยุคที่ทรัพยากรเสื่อมโทรมเนื่องจากมีอิทธิพลมา
จากภายนอก เช่น ป่าชายเลนเสื่อมโทรมเนื่องจากรัฐบาลเปิดให้สัมปทานตัดไม้เผาถ่าน และต่อมาเกิดจาก
การขยายตัวเข้ามาของนาถุ้ง เป็นต้น จากนั้นก็ชี้ให้เห็นว่าจากการที่ทรัพยากรซึ่งเป็นฐานความอยู่รอดของ
ชุมชนถูกทำลายไปมีผลทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนอย่างไร และต้องปรับตัวอย่างไร

โครงการที่อยู่ในกลุ่มนี้มีทั้งหมด 3 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 7.89 ของโครงการวิจัยทั้งหมด ซึ่งทั้งหมดเป็นโครงการของโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนที่ชาวบ้านดำรงชีพด้วยการเป็นชาวประมงพื้นบ้าน และต้องอาศัยป่าชายเลนซึ่งเป็นทรัพยากรชายฝั่งในการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทะเล และเป็นแหล่งที่ชาวบ้านพึ่งพิงด้านอาหารและไม่ในการใช้สอย รวมทั้งเป็นพื้นที่กันคลื่นด้วย

3.1) การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนของคนในชุมชนบ้านบากันจากอดีตถึงปัจจุบัน

3.2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนของชุมชนคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากยุคหาอยู่หากินถึงยุคพัฒนาการเกษตรและยุคส่งเสริมการท่องเที่ยว

3.3) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของชุมชนบ้านบางใหญ่

4) ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี

โครงการของโรงเรียนบางส่วนสนใจศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น หรืองานประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ลักษณะเด่นของโครงการกลุ่มนี้ก็คือสามารถเสนอให้เห็นความเชื่อและพิธีกรรม หรืองานประเพณี ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น ถ้าหากไม่มีโอกาสได้ศึกษาจะไม่รู้เลยว่าเรื่องที่เรารู้เคยเชื่อแต่ในสาระแล้วกลับแตกต่างกันอย่างมากระหว่างถิ่น เช่นจะเรื่องเกี่ยวกับการทอดผ้าป่าที่บ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี เมื่อเราเห็นชื่อก็คงไม่คิดอะไรมากแต่เมื่อเราได้ศึกษาโครงการนี้ซึ่งนำเสนอโดยโรงเรียนสุราษฎร์พิทยาลับพบความเฉพาะเจาะจงของเรื่องราวอย่างมาก โดยกลายเป็นทั้งงานบุญและงานสนุกสนานของชุมชน

โครงการในกลุ่มนี้จะเริ่มนำเสนอรายละเอียดของความเชื่อและพิธีกรรม หรือของประเพณีที่เคยมีในอดีต และความสัมพันธ์ของผู้คนในสมัยนั้น จากนั้นก็เสนอให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งมักชี้ให้เห็นว่าสาระสำคัญของความเชื่อและพิธีกรรม รวมทั้งงานประเพณี ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของประชาชนด้วย

โครงการกลุ่มนี้มี 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.89 ของโครงการวิจัยทั้งหมด

4.1) ประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อจากอดีตถึงปัจจุบัน

4.2) การเปลี่ยนแปลงของพิธีนิเกะหีในตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

4.3) ประเพณีทอดผ้าป่าวันแรมค่ำกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านดอนจากอดีตถึงปัจจุบัน

5) การเกิดขึ้นของหน่วยทางสังคมสมัยใหม่ในชุมชน

ทุกสังคมล้วนถูกผลักดันให้ก้าวไปข้างหน้าเหมือนกัน คือการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ ขั้นตอนทีหลีกเลียงไม่ได้ก็คือการเกิดหน่วยทางสังคมใหม่ๆขึ้นในชุมชน มีโครงการของ

โรงเรียนจำนวนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงนี้ คือการเกิดหน่วยทางสังคมสมัยใหม่ขึ้นในชุมชน และมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในชุมชน

โครงการที่เสนอให้เห็นสาระนี้มีทั้งหมด 3 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 7.89 ของโครงการวิจัยทั้งหมด ในจำนวนนี้ 2 โครงการเสนอให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของโรงเรียนสมัยใหม่ในชุมชน และโรงเรียนดังกล่าวมีส่วนอย่างสำคัญที่ผลักดันให้ชุมชนพัฒนาเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ อีกเรื่องหนึ่งเสนอเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของโรงพยาบาลในเมือง ซึ่งข้อเท็จจริงนี้พบได้ทั่วไปว่าเมื่อชุมชนใดชุมชนหนึ่งพัฒนาสู่ความเป็นเมือง จะมีหน่วยทางสังคมสมัยใหม่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก หนึ่งในจำนวนนี้ คือ โรงพยาบาล ทั้งนี้โรงพยาบาลจะเป็นสถาบันแห่งสำคัญของคนในเมือง ในขณะเดียวกันก็เป็นที่ยอมรับเกี่ยวกับความเป็นสมัยใหม่ของคนในเมืองด้วย

โครงการในกลุ่มนี้จะเริ่มต้นให้เห็นพัฒนาการของหน่วยทางสังคมดังกล่าว จากนั้นก็พยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่มีต่อสังคม

- 5.1) การศึกษาของชุมชนทุ่ยาวจากยุคไร้โรงเรียนสู่ความรุ่งเรืองของการศึกษา
- 5.2) โรงเรียนทุ่โพธิ์วิทยากับบทบาทในการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่น
- 5.3) พัฒนาการโรงพยาบาลและผลกระทบต่อสังคมในตัวเมืองสตูล

2. โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างโครงการ การจัดทำหลักสูตรและโครงการวิจัย ที่ว่าคล้ายโครงการการจัดทำหลักสูตรก็ตรงที่ว่าเมื่อนักเรียนได้มารวมตัวกันเป็นชุมนุมแล้วก็ต้องจัดทำหลักสูตรว่าสมาชิกชุมนุมจะศึกษาอะไร โดยหลักสูตรดังกล่าวก็มีองค์ประกอบคล้ายกับหลักสูตรปกติ คือจะต้องมีคำอธิบายรายวิชา มีหน่วยการเรียนรู้ และมีแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ เพียงแต่จะทำให้กระชับ สั้นๆ ส่วนที่ว่าเหมือนกับโครงการวิจัยก็ตรงที่ว่าโครงการชุมนุมนี้ไม่มีเนื้อหาอยู่ก่อน นักเรียนมาตกลงร่วมกันว่าจะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องอะไร เมื่อจัดทำหลักสูตรเสร็จแล้วก็ออกไปศึกษาด้วยกระบวนการวิจัย เพียงแต่ว่าโครงการชุมนุมนี้จะต่างกับโครงการวิจัยตรงที่ว่าชุมนุมจะมีสมาชิกหลายคน ดังนั้นเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสใช้กระบวนการวิจัยเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างทั่วถึง โครงการชุมนุมจึงแบ่งเรื่องที่จะไปศึกษาเป็นโครงการย่อยตั้งแต่ 2 โครงการขึ้นไป และจะมอบสมาชิกชุมนุมให้ไปรับผิดชอบในโครงการย่อย เพื่อที่ว่านักเรียนทุกคนจะได้มีโอกาสใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ทุกคน

ดังที่กล่าวมาตอนต้นแล้วว่า ถึงโรงเรียนต่างๆจะมีประสบการณ์ในการดำเนินการกิจกรรมชุมนุมมาแล้ว แต่ส่วนใหญ่ยังไม่เคยทำครบตามรูปแบบเหมือนที่ทางโครงการฯ สนับสนุน กล่าวคือต้องมีการทำหลักสูตรครบถ้วนถูกต้องตามแนวทางของ สพฐ. และต้องใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาเรียนรู้

เมื่อเริ่มโครงการทางศูนย์ประสานงานก็ทราบว่าทางโรงเรียนยังไม่มีประสบการณ์ตามที่คาดหวัง ทางศูนย์ประสานงานจึงจัดทำหลักสูตรของชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฉบับตัวอย่าง ให้โรงเรียนศึกษาเป็นตัวอย่าง ซึ่งโรงเรียนต่างๆก็ใช้วิธีศึกษาตัวอย่างนี้และปรับให้เข้ากับเรื่องราวที่ตนจะศึกษา

ศูนย์ประสานงานฯหวังว่าการที่โรงเรียนจัดทำหลักสูตรของชุมนุมแบบเต็มรูปแบบนี้เป็นครั้งแรกก็อาจจะเริ่มต้นจากการดูตัวอย่าง แต่เมื่อได้ดำเนินการกิจกรรมครั้งแรกประสบความสำเร็จด้วยดีแล้ว โรงเรียนก็มักจะเข้าใจพอที่จะสร้างหลักสูตรของชุมนุมที่ถูกต้องครบถ้วน อย่างเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งโรงเรียนจะต้องดำเนินกิจกรรมชุมนุมเป็นปกติอยู่แล้ว

ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของทุกโรงเรียนจึงสามารถจัดทำหลักสูตรของชุมนุมได้โดยไม่มีปัญหาอะไร เพียงแต่ว่าถ้าศึกษาของแต่ละโรงเรียนแล้วจะเห็นลักษณะคล้ายๆกัน เพียงเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่องราวที่แต่ละโรงเรียนศึกษา ทั้งนี้ก็เพราะทุกโรงเรียนได้ดูตัวอย่างที่ทางศูนย์ประสานงานฯจัดทำไว้นั่นเอง

ส่วนเรื่องการวิจัยนั้นทางศูนย์ประสานงานฯก็พยายามผลักดันให้โรงเรียนต่างๆสนับสนุนให้สมาชิกชุมนุมได้ออกไปศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ โดยทางศูนย์ประสานงานฯพยายามเตรียมอาจารย์ที่ปรึกษาให้มีความเข้าใจเรื่องการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพื่อที่จะไปฝึกฝนสมาชิกชุมนุมให้สามารถใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้เรื่องที่ต้องการศึกษาได้ ซึ่งก็พบว่าโรงเรียนต่างๆได้ไปดำเนินกิจกรรมจริง และพบว่ามีเนื้อเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ปรากฏตามกิจกรรมของชุมนุมที่น่าสนใจจำนวนมากหลายเรื่อง และประเด็นที่แตกต่างหลากหลาย

โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีโรงเรียนเข้าร่วมทั้งหมด 41 โรงเรียนมีเนื้อเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปรากฏ 41 เรื่องใน 41 เรื่องนี้สามารถจัดเป็นกลุ่มใหญ่ๆได้ทั้งหมด 7 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเปลี่ยนแปลงชุมชน/ท้องถิ่น

- 1.1) วิถีชีวิตชุมชนริมคลองนางน้อยจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 1.2) คลองสทิงหม้อกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนชาวลุ่มน้ำคลองสทิงหม้อ
- 1.3) ประวัติความสัมพันธ์ของคนสองฟากเพื่อกเขาบรรทัด
- 1.4) พัฒนาการตลาดและชุมชนแม่ขี

2) เศรษฐกิจชุมชน/ท้องถิ่น

- 2.1) การทำมาหากินกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชุมชนบางสวรรค์จากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.2) การเปลี่ยนแปลงการทำมาหากินของชาวบ้านแหลมโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

- 2.3) การเปลี่ยนแปลงการทำงานที่บ้านควนงู
- 2.4) การทำนาของชุมชนค่ายเสือจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.5) การทำมาหากินกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชุมชนบ้านน้ำน้อย จากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.6) การเปลี่ยนแปลงของสวนยางพาราและชาวสวนยางในตำบลป่าพะยอม
- 2.7) เหมืองแร่ดีบุกกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวเหมืองและชาวบ้านจากยุคเหมืองเริ่มถึงยุคเหมืองร้าง
- 2.8) แพลกกับเศรษฐกิจชุมชนคลองภาษี
- 2.9) ตลาดหลักกับเศรษฐกิจชุมชนบ้านนาเคียนจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.10) ความเป็นมาของตลาดท่าเรือริมคลองโคกพิบูลจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.11) ตลาดเน้นจากตลาดนัดชุมชนถึงตลาดคนเดินทาง
- 2.12) พรวนป่าและของป่าแห่งชุมชนบ้านกุแหระ
- 2.13) “พลูท่าแค” กับเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ของคนท่าแค
- 2.14) อาชีพตัดปลาไหลกับรายได้เสริมในครัวเรือนของชุมชนบ้านน้ำใส
- 2.15) ผ้าทอพุมเรียงและคนทอผ้าจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2.16) อาหารประจำถิ่นเกาะพะงันกับความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้อง
- 2.17) การเปลี่ยนแปลงการจับกุ้งเคยและการผลิตกะปิกุ้งเคยของชาวประมงชายฝั่งบ้านช้างแหกอำเภอเมือง จังหวัดระนอง

3) การใช้ทรัพยากรของชุมชน

- 3.1) คลองลาวกับการใช้ประโยชน์ของชุมชนริมคลอง จากยุคเรือ-แจวเรือพายถึงยุครถเครื่อง-รถยนต์
- 3.2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรในป่าพรุควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3.3) ป่าสงวนควนพลองกับวิถีชีวิตชาวควนพลองจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 3.4) การใช้ทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวดิน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
- 3.5) ตระพังกับชีวิตของชาวปอตรูจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 3.6) วังหยักกับวิถีชีวิตชุมชนนาข้าวเสียจากอดีตถึงปัจจุบัน

4) ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี ของชุมชน/ท้องถิ่น

- 4.1) ประเพณีลากพระของชุมชนวัดเสมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

- 4.2) การเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อเจ้าพ่อเขมหายักษ์ของชาวตำบลท่าจั่ว
- 4.3) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- 4.4) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดและการตายกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในตำบลปรางค์หมู่ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- 4.5) การเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาในตำบลร่มเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- 4.6) ความเชื่อเรื่องทวดพลอยและการใช้แหล่งน้ำพลอยของชุมชนนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
- 4.7) การเปลี่ยนแปลงประเพณีลอยเรือของชาวเลบนเกาะหลีเป๊ะ
- 4.8) ประเพณีพิธีกรรมในชุมชนคลองฉนวนกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนคลองฉนวนจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 4.9) ประเพณีสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนวัดควนศรี

5) ระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน

- 5.1) การดูแลสุขภาพอนามัยของชุมชนบ้านท่ามะปริงจากยุคหัวคู้มหัวค้ำถึงยุคมีสถานีอนามัย
- 5.2) การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านในตำบลแพรงหา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
- 5.3) ระบบการแพทย์พื้นบ้านกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

6) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันทางสังคมแบบเดิม

- 6.1 วัดศรีวิหารกับชุมชนศรีวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน

7) ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับท้องถิ่น

- 7.1) ค่าย พคท. อ่าวศรีเมืองกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอ่าวศรีเมือง

จากการดูหัวข้อศึกษาของชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนต่างๆจะเห็นว่าเป็นหัวข้อลักษณะเดียว คือ เป็นการศึกษาเรื่องราวในชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นเรื่องที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น ตามปกติ

จะหาศึกษาได้ยาก การที่โรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นสนใจให้นักเรียนออกมาเรียนรู้เรื่องราวของชุมชน/ท้องถิ่น จึงไม่เพียงที่นักเรียนสามารถใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังได้เรื่องราวของท้องถิ่นออกมาอีกจำนวนมากด้วย

เรื่องที่ชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนต่างๆสนใจศึกษายังคงเป็นเรื่องที่เป็นรูปธรรมหรือเห็นได้ชัดเจนในชุมชน/ท้องถิ่น เรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจหรือการทำมาหากินของคนในชุมชน/ท้องถิ่นจึงยังคงเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจศึกษามากที่สุด เรื่องอื่นๆก็ล้วนแต่เป็นเรื่องที่เห็นรูปธรรมได้เช่นกัน

ทั้งนี้จะได้เห็นได้ชัดเจนว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกิดจากโครงการชุมชนดังกล่าวจะมีความลุ่มลึกหรือรายละเอียดน้อยกว่าโครงการวิจัย ทั้งที่เป็นเรื่องใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าโครงการชุมชนเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ผลที่ได้จึงไม่ได้มุ่งหวังว่าต้องได้ผลการศึกษาที่ลุ่มลึกหรือมีรายละเอียดมากนัก เพียงเห็นว่่านักเรียนได้ทำกิจกรรมเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยก็น่าพอใจแล้ว ในขณะที่โครงการวิจัยนั้นได้เน้นผลงานวิจัยด้วย ถึงเรียกว่าโครงการวิจัย ซึ่งจะเห็นว่าทีมนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการไม่ต้องมากนัก เพื่อที่จะได้ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ และทำงานร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามงานของโครงการชุมชนก็มีจุดเด่นตรงที่ว่าเป็นงานที่อยู่ในโครงสร้างของหลักสูตรการทำงานของครูและของนักเรียน รวมทั้งของโรงเรียน จึงเป็นการดำเนินงานตามหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว ทุกฝ่ายและทุกคนก็จะได้ทำงานตามภารกิจหรือภาระงานทั้งสิ้น ในขณะที่โครงการวิจัยนั้นถือว่าเป็นโครงการพิเศษไม่เกี่ยวข้องอะไรกับหลักสูตร ดังนั้นถ้าพูดถึงกระบวนการส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิจัย การสนับสนุนในรูปชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงน่าจะสอดคล้องกับธรรมชาติของโรงเรียนมากกว่า เพียงแต่ว่าจะทำอย่างไรให้กระบวนการศึกษาของชุมชนมีความจริงจังสามารถเจาะลึกและสร้างความร่วมมือกับชุมชนได้มากไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าโครงการวิจัย ถ้าเป็นเช่นนี้การให้โรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นตัวเองก็จะมีโอกาสเป็นจริงได้มากขึ้น

3. โครงการจัดทำหลักสูตร

โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นโครงการที่ต่อยอดจากโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระยะแรก คือให้โรงเรียนนำผลงานวิจัยในระยะแรกมาพัฒนาเป็นหลักสูตร ซึ่งโรงเรียนสามารถทำได้ เพราะหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาเปิดโอกาสให้โรงเรียนทำหลักสูตรเพิ่มเติมได้

กล่าวได้ว่าโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ดำเนินการได้ยากกว่าอีก 2 โครงการ โดยมีเหตุผลอยู่ทั้ง 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการจัดทำหลักสูตร ต้องดำเนินการครบถ้วนเหมือนหลักสูตร

อื่นที่ สพฐ.จัดทำและให้อยู่ในโรงเรียน ซึ่ง สพฐ.กำหนดวิธีคิด หลักการ และขั้นตอน ที่มีรายละเอียดมาก โดยมีองค์ประกอบทั้งส่วนที่เป็นตัวหลักสูตร ส่วนที่เป็นหน่วยการเรียนรู้ และส่วนที่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งก็มีทั้งส่วนแผนรายภาค แผนรายคาบ และแต่ละองค์ประกอบดังที่กล่าวมานี้มีรายละเอียดมาก โดยเฉพาะในแผนการจัดการเรียนรู้นั้นมีทั้งการสร้ามนิทรรศการของเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละตอน เนื้อหาที่จะเรียนรู้ วิธีสอน ขั้นตอนการสอน สื่อต่างๆ ก็ต้องสร้างไว้เสร็จสรรพ และแสดงไว้ครบถ้วนในแผน รวมทั้งวิธีการและกระบวนการประเมินผลด้วย ครูผู้สอนสามารถสอนได้เลยเมื่อศึกษาหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นหลักสูตรแต่ละวิชาจึงมีความหนามาก อย่างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ทางศูนย์ประสานงานฯทดลองทำเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่โรงเรียนต่างๆ เมื่อรวมทุกส่วนเข้าด้วยกันแล้วมีความหนาถึง 346 หน้า

แต่เดิมทางศูนย์ประสานงานฯคิดว่าครูจากโรงเรียนต่างๆพอจะเข้าใจเรื่องการจัดทำหลักสูตร เมื่อมาประชุมร่วมกันคงจะร่วมกันปะติดปะต่อทำให้โครงการจัดทำหลักสูตรดำเนินไปได้ แต่พอถึงคราวปฏิบัติจริงปรากฏว่าครูจากโรงเรียนต่างๆรู้เรื่องการจัดทำหลักสูตรน้อยมาก แต่ละคนก็พูดได้คนละนิดละหน่อย และไม่มีใครเคยลงมือจะทำจริง และศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับหลักสูตรกลุ่มสังคมศึกษาและได้รับการยืนยันว่าเป็นผู้รู้เรื่องการจัดทำหลักสูตรดีที่สุด เอาเข้าจริงก็พอพูดได้แค่หลักการกว้างๆ และก็ไม่เคยทำหลักสูตร และทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นภาระหนักสำหรับการขับเคลื่อนโครงการนี้ ทางศูนย์ประสานงานฯโดยผู้ประสานงานโครงการต้องลงมือศึกษาเรื่องนี้เองทั้งหมด ซึ่งต้องทำอย่างทุ่มเท เนื่องจากเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยจึงไม่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรระดับมัธยมศึกษามาก่อน แต่ในที่สุดก็ศึกษาจนเข้าใจและลงมือจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเป็นตัวอย่างได้สำเร็จ และหลักสูตรฉบับนี้ได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องว่าเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานมาก

ความยากขั้นตอนที่สองก็คือการนำหลักสูตรไปใช้สอนจริง เพราะทางโครงการกำหนดไว้ว่าเมื่อทำหลักสูตรเสร็จแล้วจะต้องมีการทดลองใช้จริง 1 ภาคการศึกษา ที่กล่าวว่ายากก็เพราะว่าผู้เกี่ยวข้องไม่ยากเพิ่มภาระงานขึ้นอีก โรงเรียนซึ่งก็มีหลักสูตรเพิ่มเติมตามที่จำเป็นอยู่แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่โรงเรียนก็จะเปิดสอนหลักสูตรเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิชาที่จะทำให้เด็กสามารถออกไปแข่งขันได้ จนไม่มีเวลาที่จะสอนวิชาอื่นอีก และไม่ต้องการที่จะยกเลิกวิชาเดิมแล้วก็เอาวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าไปแทน ส่วนครูเองก็ไม่อยากรับภาระเพราะการร่วมทำโครงการนี้ไม่เพียงต้องเหน็ดเหนื่อยกับการจัดทำหลักสูตรเท่านั้น แต่เมื่อนำไปจัดการเรียนการสอนจริงจะต้องรับผิดชอบเหมือนรายวิชาทั่วไป ซึ่งหมายถึงว่าครูจะเพิ่มภาระขึ้นอีกมาก ครูเลยไม่อยากเพิ่มภาระในส่วนนี้

ด้วยความยากลำบากของโครงการนี้จึงทำให้มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการน้อย ทางศูนย์ประสานงานพยายามที่จะอธิบายกับโรงเรียนต่างๆ โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ของการปฏิรูปการเรียนรู้ และการแสดงบทบาทที่เหมาะสมของโรงเรียนต่อท้องถิ่น แต่เมื่อมีโรงเรียนมาร่วมประชุมและถึงคราวจะต้องลงมือทำงานซึ่งเป็นโครงการที่ต้องเอาจริงเอาจังมาก และเป็นงานที่ยาก รวมทั้งเมื่อคิดถึงภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ

ต่อไป ครูจากบางโรงเรียนบ้านก็ทยอยกันถอนตัว ดังจะเห็นว่าเมื่อจัดปฐมนิเทศนั้นก็มีโรงเรียนสมัครเข้ามาทั้งหมด 33 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้ทยอยยุติโครงการไปเรื่อยๆจนในที่สุดเหลือ 18 โรงเรียน แม้บางโรงเรียนมีครูบางคนสนใจเข้ามาร่วมประชุมทุกครั้ง แต่ในที่สุดแล้วก็ไม่ขอรับทุน เนื่องจากครูเพียงต้องการนำความรู้ไปหาทางไปทำหลักสูตรวิชาอื่นที่ตนรับผิดชอบเพื่อเป็นผลงานสำหรับขอเลื่อนวิทยฐานะ

แม้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจัดทำหลักสูตรภาษาท้องถิ่นจะเหลือเพียง 18 โรงเรียน แต่ก็กล่าวได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหว ทำหลักสูตรเพิ่มเติมครั้งใหญ่ที่สุดในภาคใต้และอาจจะใหญ่ที่สุดในประเทศที่โรงเรียนต่างมารวมคิดร่วมปรึกษากันเพื่อสร้างหลักสูตรกันขึ้นมาเอง และนำไปปฏิบัติจริงในโรงเรียน และกล่าวได้ว่าคณะครูที่มาร่วมโครงการจัดทำหลักสูตรได้ทุ่มเทความวิริยะอย่างมาก เพราะโครงการนี้เป็นโครงการที่จัดประชุมมากที่สุด และเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการทั้งสิ้น เนื่องจากการทำหลักสูตรต้องเรียนรู้หลักคิด ขั้นตอนต่าง วิธีปฏิบัติในขั้นตอนต่างๆอย่างมาก และเมื่อรู้แล้วก็ต้องลงมือปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามการทำหลักสูตรที่สำเร็จไปได้ก็เนื่องจากทางศูนย์ประสานงานฯได้จัดทำหลักสูตรฉบับตัวอย่างฉบับสมบูรณ์ ดังนั้นถึงครูจะร่วมคิดร่วมทำอย่างไรก็ยังคงรักษาร่องรอยที่ได้จากตัวอย่าง เนื่องจากครูยังไม่เคยทำหลักสูตร ในขณะที่ความรู้เรื่องการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ก็ยังไม่เข้มข้น ดังนั้นหลักสูตรฉบับแรกที่ทำจึงมียังลักษณะคล้ายๆกัน แต่โรงเรียนก็ปรับให้เข้ากับเรื่องราวของตัวเองและเมื่อนำไปสอนจริงก็มีการปรับบางส่วนเพิ่มเติมเพื่อให้ใช้ได้บริบทของโรงเรียนและของชุมชนที่เป็นจริง จากการทำที่ครูได้ร่วมจัดทำหลักสูตรและทดลองใช้หลักสูตรพอจะกล่าวได้ว่าครูกลุ่มนี้สามารถทำหลักสูตรวิชาอื่นได้ถ้าโรงเรียนสนับสนุน เพราะพวกเขามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรเพียงพอ

เมื่อแต่ละโรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสำเร็จแล้วก็มีก็นำไปปฏิบัติจริง จากการรายงานผลของโรงเรียนและจากทั้งที่ศูนย์ประสานงานฯติดตามไปดูบ้างบางโรงเรียนก็พบว่าครูมีความตั้งใจในการสอน ในการจัดกิจกรรมอย่างมาก เนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวเป็นหลักสูตรที่ลงมือทำด้วยตนเอง และเป็นหลักสูตรที่นักเรียนต้องลงไปศึกษาจริงในชุมชนด้วย ทำให้บรรยากาศของการเรียนรู้สนุกสนาน เนื่องจากชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม และนักเรียนต้องเรียนรู้ข้อมูลจากสถานการณ์จริง กล่าวโดยสรุปก็คือหลักสูตรที่ครูจัดทำนั้นสามารถปฏิบัติได้จริง รวมทั้งมีมาตรฐานสูง และอาจถึงขั้นสูงมากจนในการปฏิบัติจริงอาจจะต้องลดมาตรฐานบางส่วนลง ถึงจะทำให้พอปฏิบัติได้ โดยภาพรวมแล้วครูและนักเรียนมีความพอใจกระบวนการเรียนการสอนที่ดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

หากพิจารณาถึงเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โรงเรียนต่างๆนำไปจัดทำหลักสูตรทั้ง 18 โรงเรียน มีดังนี้

1. วัฒนธรรมและการผลิตของชุมชนบ้านหินคอกควาย
2. กระบวนการวิถีการผลิตของคนเครื่อง จากยุคใช้สอยสู่ยุคผลิตภัณท์สินค้า
3. นกกรงหัวจุกกับชาวควนรูจากกรงแขวนชายคาถึงลานแข่งเสียง
4. อดีตและปัจจุบันของวิถีชีวิตชาวคลองปาง

5. เดือนสามหลามเหนียว : ประเพณีสัมพันธ์ของชุมชนบ้านน้ำแคบ
6. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในการผลิตของชุมชนบ้านป่าพรุ
7. ความสัมพันธ์ของการทำนากับโรงสีใน ต.ปากพั่น ต.หูล่อง และ ต.บางพระ จากอดีตถึงปัจจุบัน
8. พัฒนาการผ้าทอแพรวหา
9. การเข้ามาของสถานศึกษากับการเปลี่ยนแปลงของทุ่งลานโย
10. บทบาทการพัฒนาสังคมของพระครูศรีรัตนรักษ์ (ตาทหลวงวรณวาจาสิทธิ)
11. ย้อนรอยตลาดน้ำคลองแดน
12. ข้าวแกงไก่ทอดข้างรถไฟ
13. การเปลี่ยนแปลงความสำคัญของคูเมืองสทิงพาราณสีและคลองโตนดรอบ
14. สามล้อและบทบาทของสามล้อในตลาดพิมาน
15. หลากหลายกลุ่มคนในชุมชนมะนัง จากรุ่นปู่สู่รุ่นหลาน
16. เขาคันธลึงก์กับสงครามโลกครั้งที่ ๒
17. บ้านโน : ชุมชนคนหลากหลาย จากอดีตถึงปัจจุบัน
18. พระนารายณ์ที่เขาศรีวิชัยกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ผลลัพธ์ของโครงการ

การที่ สกว.สนับสนุนโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง 2 ระยะ ก็ด้วยหวังว่าจะช่วยให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน โดย สกว.เชื่อว่าการใช้กระบวนการวิจัยจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในตัวเด็กที่ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ พัฒนาคุณลักษณะบางอย่างที่จะช่วยทำให้ตัวเด็กมีคุณภาพพอที่จะเรียนต่อไปข้างหน้า อยู่ร่วมกันคนอื่นได้ และชีวิตมีความสุข ในขณะที่ทางศูนย์ประสานงานฯ ได้วางเป้าหมายเพิ่มเติมว่ากระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนจะช่วยให้ชุมชนเกิดความตื่นตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้เรื่องราวของชุมชนและการแก้ปัญหาชุมชน

จากการติดตามประเมินผลของศูนย์ประสานงานฯ และจากรายงานของอาจารย์ที่ปรึกษา พอสรุปผลลัพธ์ของโครงการได้ดังนี้

1. โครงการวิจัย

ผลงานที่โรงเรียนต่างๆในกลุ่มโครงการวิจัยต้องส่งให้ สกว. คือ รายงานผลการวิจัย และทางศูนย์ประสานงานฯขอความร่วมมือจากอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยเขียนรายงานการเรียนรู้ของนักเรียนให้ด้วย เพื่อเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการติดตามผลที่เกิดขึ้น โดยขอให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยเขียนรายงานผลในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความสนใจของนักเรียนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
2. ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างไร
3. ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
5. ปัญหาที่พบเป็นอย่างไร
6. ควรสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นนี้ต่อไปอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด

ทั้งนี้มีอาจารย์ที่ปรึกษาของโรงเรียนส่วนใหญ่ได้เขียนรายงานผลการเรียนรู้มาให้ แต่ก็มีบางโรงเรียนที่ส่งมาเฉพาะรายงานผลการวิจัย

จากการติดตามผลที่เกิดขึ้นของศูนย์ประสานงานฯประกอบกับรายงานผลของอาจารย์ที่ปรึกษาพอสรุปผลลัพธ์ของกลุ่มโครงการวิจัยได้ดังนี้

1) ผลที่เกิดต่อนักเรียน

1.1) ผลด้านการเรียนรู้

ผลด้านการเรียนรู้ที่เกิดต่อนักเรียน สามารถพิจารณาได้จาก 3 ส่วน คือ ความสนใจเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ การพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานของนักเรียน และความรู้ใหม่ที่ได้รับ

1.1.1) ความสนใจของการเรียนรู้

ในด้านความสนใจในการเรียนรู้นั้นพบว่าการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยนั้นมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เด็กมีความกระตือรือร้นในการเรียนอย่างมาก ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

- เนื่องจากเป็นการศึกษาเรียนรู้นอกห้องเรียนที่เน้นความเข้าใจของห้องเรียนและร่วมกันค้นหาเขตของโรงเรียน
- เป็นการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นผู้กระทำการ ตั้งแต่การเตรียมแนวคำถาม การลงชุมชนไปหาผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ให้ข้อมูลอื่น สัมภาษณ์พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลเอง กระบวนการต่อนักเรียนก็เป็นผู้ปฏิบัติเอง พบปัญหาอะไรก็ช่วยกันแก้ปัญหา โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด ทำให้ปัญหาต่างๆมีทางออกเสมอ ทำให้

เด็กไม่ทอดอวย ดังบทรายงานของโรงเรียนหนึ่งว่า “เป็นการปฏิบัติจริง สืบเสาะความรู้ด้วยตัวนักเรียนเอง ลำดับเหตุการณ์ เรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามลำดับความเป็นมา”

- เป็นการเรียนรู้เรื่องใกล้ตัว ที่นักเรียนอาจเคยรู้บ้างเพียงผิวเผิน หรือเคยเห็นแต่ไม่ทราบเรื่องราว หรือความหมาย ดังนั้นเมื่อมีโอกาสศึกษาแบบเจาะลึกจึงตื่นเต้นที่จะได้เรียนรู้ ดังที่ครูที่ปรึกษาจากโรงเรียนหนึ่งรายงานผลว่า “ความอยากรู้อยากเห็นเป็นสิ่งที่สร้างความสนใจแก่นักเรียนมาก เช่น ตลาดเก่าที่เจียบเหงาไร้ผู้คน มีแต่เสาเรียงรายอยู่อย่างเดียวตาย เมื่อยุววิจัยได้รู้เรื่องราวที่ผ่านมาหลายทศวรรษ ชีวิตของผู้คนในอดีตที่ผ่านมา จึงเป็นการฟื้นอดีตให้ตลาดเก่าในจินตนาการมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง บรรยายากาสของการค้าขายในอดีตปลูกให้ตลาดในเรื่องเล่าที่น่าสนใจขึ้นมาสนองความอยากรู้อยากเรียน เด็ก ๆ ยุววิจัยจึงมีคำถามอย่างไม่มีที่สิ้นสุด”

- เป็นการศึกษาในบรรยากาศที่เป็นไปด้วยมิตรภาพและความเมตตาปราณีจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีต เพราะนักเรียนที่ไปศึกษาข้อมูลล้วนเป็นลูกหลานในชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลต่างก็เห็นประโยชน์ที่ลูกหลานจะสืบทอดเรื่องราวของชุมชนให้มีชีวิตชีวาต่อไป บรรยายากาสเช่นนี้จึงทำให้นักเรียนกระตือรือร้นในการเรียนรู้

- ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นชาวบ้านมักจะใช้ลีลาการเล่าเรื่องที่สนุกสนานให้นักเรียนฟัง ทำให้นักเรียนสนใจเรื่องที่กำลังเรียนรู้ เช่นที่โรงเรียนหนึ่งรายงานว่ “เสน่ห์ของผู้เฒ่าผู้แก่ และลีลาของการถ่ายทอดทำให้มีความสนุกตื่นเต้น เช่น เรื่องการต้อนหมูมาขายที่ตลาดคลองปาง การล่องซุงจากตำบลน้ำตก มาขึ้นที่ท่าหน้าของโรงเลื่อยในคลองปาง ความมีน้ำใจของผู้คนในอดีตที่อยู่กันอย่างเอื้ออาทร ทำให้มีความสุข”

1.1.2) การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้

ในส่วนของการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียนมีข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างจริงจัง จะมีพัฒนาการด้านการเรียนรู้มาก โดยจะเพิ่มศักยภาพในการคิดเป็น ตั้งปัญหาเป็น ตั้งคำถามได้ สรุปเรื่องที่ฟังได้ เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นและวางแผนแก้ปัญหาได้ กระทั่งสามารถคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ ดังตัวอย่างรายงานผลการเรียนรู้จากโรงเรียนต่างๆดังนี้

- การให้นักเรียนได้เตรียมตัวสำหรับการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล คือถ้านักเรียนได้ช่วยกันเตรียมตัวคำถามต่างๆไปดี นักเรียนก็จะพบว่าสามารถค้นหาข้อมูลได้ง่าย การที่นักเรียนวิเคราะห์ข้อมูลที่รับมาเป็นระยะ ทำให้นักเรียนทราบว่าข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่เพียงพอสำหรับการตอบคำถามการวิจัย การที่นักเรียนได้ทำเช่นนี้ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์

จากที่สังเกตพัฒนาการของนักเรียนที่ทำวิจัยจะมีการเรียนรู้เร็วกว่านักเรียนคนอื่นๆในห้องเรียน

-นักเรียนได้ฝึกให้เห็นกระบวนการในการเรียนรู้ทั้งระบบ ตั้งแต่การกำหนดเรื่องที่จะศึกษาวิธีการในการศึกษาให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการนำมาตอบคำถามวิจัย การเตรียมตัวในการศึกษาข้อมูล การนำข้อมูลมาคิดวิเคราะห์ รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลและเพิ่มเติมข้อมูล ทำให้สามารถนำกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวไปใช้สำหรับการเรียนรู้อย่างอื่นได้

-นักเรียนมีพัฒนาการของการเรียนรู้ได้ดีมากเพราะนักเรียนได้ฝึกการคิด วางแผน ลงพื้นที่ ปฏิบัติการเก็บข้อมูล แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ เป็นการฝึกทักษะการจับประเด็น การคิดวิเคราะห์ ทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ใช้ในการเรียนและการทำงานด้านอื่นๆต่อไปได้”

-นักเรียนที่ได้ทำงานร่วมในชุดยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีความมั่นใจในการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยในระดับที่สูงขึ้น นักเรียนรุ่นพี่(ที่ร่วมโครงการระยะที่ 1)ที่ไปเรียนต่อแล้วเห็นว่าสามารถนำไปใช้ในระดับการเรียนมหาวิทยาลัย ก็บอกกล่าวมาทางครูที่ปรึกษาและมาคุยกับน้องๆรุ่นปัจจุบันถึงความสำคัญของการเรียนรู้ลักษณะเช่นนี้ทำให้นักเรียนรุ่นน้องมีความมั่นใจและสนใจในการทำโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

- นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ การวิเคราะห์รวบรวมข้อมูล การนำข้อมูลมาสังเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และสามารถเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองได้

1.1.3) การพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานของนักเรียน

นอกจากการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้แล้วพบว่าในการเคลื่อนไหวศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังสามารถพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานบางประการของนักเรียนขึ้นได้ด้วย คุณลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่สังคมปรารถนาให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ซึ่งปัจจุบันหาได้ยาก เช่น เป็นเด็กที่รับผิดชอบ มีวินัย รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น รักท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาทักษะพื้นฐานบางอย่าง เช่น ความสามารถในการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะว่าในการใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้ และต้องเรียนรู้จากคนในชุมชน เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนของตนเอง ซึ่งมีญาติพี่น้อง เพื่อนใกล้เคียงของตนเป็นตัวละครอยู่ด้วย ช่วยก่อรูปคุณลักษณะดังกล่าวในตัวนักเรียน ดังรายตัวอย่างจากรายงานของโรงเรียนต่างๆดังนี้

- ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของผู้อาวุโสในชุมชนของตนเอง เห็นความพยายามในการที่คนรุ่นก่อนๆ พยายามวางรากฐานทางการศึกษาให้แก่เยาวชนรุ่นหลัง

- กระบวนการเรียนรู้แบบใช้แหล่งเรียนรู้เป็นพื้นที่ชุมชนใกล้บ้านทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของบ้านตนเอง เห็นความสำคัญของผู้อาวุโสในชุมชน
- นักเรียนมีความรู้สึกภาคภูมิใจรักหวงแหนท้องถิ่นที่อยู่ อันเป็นถิ่นกำเนิดของตนเอง ตระหนักและเห็นคุณค่าในอันที่จะดูแลท้องถิ่นของตนเองให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป
- นักเรียนได้ฝึกการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รู้จักการตั้งคำถาม รู้จักการแบ่งเวลาเรียนกับการทำกิจกรรม ความรับผิดชอบ ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี
- นักเรียนได้ฝึกการใช้ทักษะชีวิต ด้านต่างๆ เช่นการพูด การสัมพันธ์กับชุมชน การทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

1.1.4) การได้รับความรู้ใหม่

นักเรียนเติบโตอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น แต่ไม่เคยรู้เลยว่ารอบๆ ตัวของเขานั้นเต็มไปด้วยความรู้ เพราะพวกเขาเห็นหรือได้ยินเพียงผิวเผิน ต่อเมื่อได้เข้าไปศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แล้วเชื่อมโยงเป็นความรู้ จึงเห็นว่าเรื่องเล็กๆ น้อยๆ สามารถเชื่อมโยงเป็นความรู้ได้ เขาจึงได้ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นเรื่องในชุมชน และเป็นเรื่องราวรอบๆ ตัวเขาตัวเอง และต่อจากนี้นักเรียนก็พอจะเห็นแนวทางที่เขาจะรู้เรื่องอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวของเขา หากโรงเรียนยังสนับสนุนการเรียนรู้แบบใช้กระบวนการวิจัย เขามั่นใจว่าในเวลาอีกไม่นานนักนักเรียนจะกลายเป็นผู้สามารถสร้างความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมาได้มากมาย และจะทำให้พวกเขาสนใจในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ตลอดเวลา ดังตัวอย่างรายงานจากโรงเรียนหนึ่งว่า “ในฐานะที่เป็นครูที่ปรึกษาชุมชน พบว่าผลการเรียนรู้ของนักเรียนในชุมชนนั้นมันมากกว่าสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้เกิดขึ้นกับนักเรียนตามที่เขียนตั้งไว้แก่นักเรียนเกิดหลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่างที่ครูสามารถสัมผัสได้”

2) ผลที่เกิดต่อชุมชน

เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามโครงการนี้เป็นการศึกษาโดยลูกหลานชาวบ้านเอง โดยการสนับสนุนของครูและโรงเรียน ชาวบ้านจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะเป็นการสนับสนุนลูกหลาน ในขณะที่ครูและโรงเรียนก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านเคารพนับถืออยู่แล้ว เมื่อโรงเรียนมาทำอะไรในชุมชน ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประกอบกับเรื่องที่ศึกษาเป็นเรื่องในชีวิตจริงของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงรู้สึกมีชีวิตชีวาและตื่นตื่นที่ตนมีโอกาสบอกเล่าเรื่องราวที่ใครๆ ก็ไม่สนใจหรือลืมไปหมดแล้ว โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งถูกปล่อยให้มีชีวิตแบบเงียบเหงา เมื่อมีลูกหลานและครูเข้าไปคุยด้วยในลักษณะที่เห็นความสำคัญของท่าน ผู้เฒ่าผู้แก่จึงเหมือนกลับมามีกำลังวังชาและเข้าร่วมบอกข้อมูลอย่างมีชีวิตชีวา

ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ในด้านหนึ่งชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนโดยตรงในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียน ช่วยทำให้การเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ แต่คือการเรียนรู้ในสนามชีวิตจริง หากโรงเรียนสามารถทำให้ชุมชน/ท้องถิ่นเป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ก็เท่ากับชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วย

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งการที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบอกเล่าเรื่องราวของพวกเขาจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้พวกเขานึกได้ถึงสิ่งที่ดีในอดีต สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป และปัญหาที่ประสบอยู่ ทำให้เกิดการไตร่ตรองสะท้อนคิด อันเป็นผลสำคัญที่จะทำให้ชุมชน/ท้องถิ่นได้ตั้งหลักใหม่ที่จะทบทวนเกี่ยวกับทางเลือกของพวกเขาที่จะก้าวต่อไปในอนาคต ดังตัวอย่างรายงานผลของโรงเรียนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- การมีส่วนร่วมของชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีมากเพราะข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มทั้งกลุ่มผู้เฒ่าเล่าเรื่อง และกลุ่มผู้ใหญ่วัยกลางคน ชุมชนให้ความสนใจสิ่งที่นักเรียนค้นหาพอสมควรอีกประการหนึ่งเพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องใกล้ตัวของคนในชุมชนจึงสามารถให้ข้อมูลได้โดยไม่แคลงใจอะไรแต่ประการใด และยังช่วยพาไปหาผู้รู้ในชุมชนในแต่ละประเด็นเป็นอย่างดี อีกประการหนึ่งอาจจะเพราะผู้วิจัยคือลูกหลานของคนในชุมชนนั่นเองด้วย

- ชุมชนมีส่วนร่วมโดยผู้สูงอายุ และผู้ที่นักเรียนไปสัมภาษณ์ ถ่ายทอดประสบการณ์การประกอบอาชีพในอดีตอย่างเต็มที่ รวมทั้งนำนักเรียนไปดูสถานที่จริง เช่น สวนพลูโบราณ และนำไปนา ที่เปลี่ยนสภาพเป็นสวนยาง และเป็นนาร้าง

- บุคคลต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้ความร่วมมืออย่างยิ่งในการให้ความรู้เล่าความทรงจำแก่นักเรียน ตลอดจนแนะนำแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

- ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ เกิดความตระหนักในการช่วยกันดูแลชุมชนท้องถิ่นให้น่าอยู่อาศัยอย่างยั่งยืนตลอดไป

- การมีส่วนร่วมของชุมชน ปรากฏชาวบ้านภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีต ที่ตัวเองสั่งสมไว้ อีกอย่างคือไม่มีใครเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยุววิจัยเป็นกลุ่มแรกที่จุดประกายในการศึกษาค้นคว้าอดีตของกลุ่มชนของตน

- ได้รับความร่วมมือจากทุกคนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ เมื่อออกพื้นที่ และเมื่อต้องการข้อมูลที่เป็นเอกสาร รวมถึงการติดต่อประสานงานในการเชิญอดีตผู้นำชุมชน อดีตครู และอดีตประธานสภาอภิลาวัด มาเป็นวิทยากรในการแบ่งปันเรื่องราวต่างๆ ในเวลาที่ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าผู้คนในชุมชนบ้านทับคริสต์มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นชุมชนของตนเอง และอยากเห็นเยาวชน

และเด็กๆรุ่นหลังได้เรียนรู้ความเป็นมาในอดีตในแต่ละยุคแต่ละสมัย และมีความสุข ที่ได้แบ่งปันเรื่องราวต่างๆ เพื่อเยาวชนและเด็กๆรุ่นหลังๆจะได้ช่วยกันพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านทับคริสต์ ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ศาสนาและความเชื่อต่างๆ

อย่างไรก็ตามก็มีบางโรงเรียนซึ่งก็มีน้อยมาก ที่ไม่สามารถสร้างประสบการณ์ให้เกิดขึ้นดังที่กล่าวข้างต้นได้ เงื่อนไขสำคัญมีประการเดียว คือความเอาใจใส่ของครู หากครูเอาใจใส่ ทั้งเตรียมตัวเองให้เข้าใจกระบวนการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างดี และพยายามปลูกฝังเด็กให้เข้าใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือสนับสนุนนักเรียนทุกชั้นตอน เด็กมีปัญหาอะไรก็ช่วยเหลือคลายให้ เด็กก็จะสนุกสนานและตั้งใจทำงานในทางตรงกันข้ามครูที่ไม่เอาใจใส่ ปล่อยให้เด็กทำเอง เด็กถามอะไรก็บอกไม่ได้หรือไม่บอก เด็กทำได้หรือไม่ก็ไม่เคยถาม ลักษณะเช่นนี้เด็กจะทำงานไม่ได้ เปื่อ และมาสนใจทำงาน ดังที่บางโรงเรียนรายงานว่า มีเด็กลาออกจากโครงการทำให้โครงการไม่ได้ผลเท่าที่ควร

2. โครงการชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผลงานที่โรงเรียนต่างๆในกลุ่มโครงการชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องส่งให้ สกว. คือ เอกสารที่เกิดจากการดำเนินโครงการ ได้แก่เอกสารหลักสูตรของชุมชน อันประกอบด้วย 1) คำอธิบายรายวิชา 2) หน่วยการเรียนรู้ 3) แผนการจัดการเรียนรู้ 4)เนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้จากการเรียนรู้

นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานฯได้ขอให้อาจารย์ที่ปรึกษาเขียนรายงานผลการเรียนรู้ของนักเรียนในชุมชนส่งมาด้วย ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความสนใจของนักเรียนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
2. ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างไร
3. ผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด
5. ปัญหาที่พบเป็นอย่างไร
6. ควรสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นนี้ต่อไปอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด

ทั้งนี้มีอาจารย์ที่ปรึกษาของโรงเรียนส่วนใหญ่ได้เขียนรายงานผลการเรียนรู้มาให้ แต่ก็มีบางโรงเรียนที่ส่งมาเฉพาะผลงานของโครงการ คือ เอกสารหลักสูตร

จากการติดตามผลที่เกิดขึ้นของศูนย์ประสานงานฯประกอบกับรายงานผลของอาจารย์ที่ปรึกษาพอสรุปผลลัพธ์ของกลุ่มโครงการชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ดังนี้

1) ผลที่เกิดขึ้นต่อตัวนักเรียน

โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเหมือนกับโครงการวิจัยตรงที่ว่านักเรียนต้องออกไปศึกษาข้อมูลในชุมชน เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ แต่ว่าก็ต่างกันมากตรงที่โครงการวิจัยมีสมาชิกน้อยคือ 3-5 คน ซึ่งครูก็จะเลือกเด็กที่เก่งและมีความตั้งใจที่สุดมารวมเป็นทีมวิจัย และในการทำวิจัยหรือการศึกษารวบรวมข้อมูลนั้นที่ทีมวิจัยจะออกกันไปตอนไหนก็ได้ จะใช้เวลานานเท่าไรก็ได้จนกว่าจะพอใจ ในขณะที่โครงการชุมนุมนั้นมีลักษณะเป็นทางการ คือเรียนตามระเบียบแบบแผนของหลักสูตร มีเวลาศึกษาที่แน่นอน ประมาณ 20 ชั่วโมง และสมาชิกชุมนุมนั้นมีจำนวนมาก ได้มาโดยนักเรียนสนใจมาสมัคร คนไหนมาสมัครชุมนุมก็รับหมด จากนั้นก็ขอเรื่องที่น่าสนใจเรียนรู้เป็นเรื่องย่อยๆ แล้วก็มอบให้นักเรียนจำนวนหนึ่งรับผิดชอบโครงการย่อยๆ นั้น

สมาชิกชุมนุมจะออกไปศึกษาข้อมูลในชุมชนก็ออกกันไปได้อย่าง เพราะกว่าจะนัดหมายกันก็ต้องใช้เวลาเนื่องจากมีสมาชิกมาก และมักจะต้องกระทำในวันเรียนธรรมดา เพราะไม่เช่นนั้นก็นัดกันไม่ได้ ในขณะที่นักเรียนก็มีทั้งที่สนใจและไม่สนใจ ทำให้การออกไปศึกษาข้อมูลมีความซุกซลักมากกว่าโครงการวิจัย อีกทั้งเมื่อมีสมาชิกมาก ครูซึ่งมีภารกิจมาอยู่แล้วก็ดูแลนักเรียนไม่ทั่วถึง

แต่ทั้งนี้ก็พบว่าในที่สุดแล้วแล้วการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยของชุมนุมก็ยังเป็นการศึกษาที่ให้ผลการเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบที่นั่งอยู่แต่ในห้องเรียน ดังจะเห็นว่าในรายงานของครูนั้นในตอนแรกก็จะพูดถึงความยากลำบาก ความไม่สะดวกในการออกไปศึกษาภาคสนาม แต่ครูก็รายงานถึงความสนุกสนานของเด็ก และเมื่อเวลาผ่านไปครูก็เห็นถึงพัฒนาการของเด็กที่น่าพอใจ ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยที่ สกว. ตั้งความหวังไว้มีโอกาสเกิดขึ้นจริง แม้แต่จะใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบการจัดตั้งชุมนุมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ตาม

อย่างไรก็ตามก็มีหลายโรงเรียน ที่ชุมนุมมีเด็กมากพอสมควร และครู/โรงเรียนเตรียมตัวเป็นอย่างดี ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ก็จะไม่ค่อยลง และผลการปฏิรูปการเรียนรู้ก็จะเห็นได้ชัดเจนขึ้น

-โดยภาพรวมแล้วนักเรียนมีความสนใจไม่มากเท่าที่ควร แต่เมื่อดำเนินการศึกษาไปตามลำดับความสนใจของนักเรียนกลับเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะนักเรียนได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมและบุคคลในชุมชนจริง นักเรียนเริ่มปะติดปะต่อเรื่องราวและทราบจุดมุ่งหมายของการศึกษามากขึ้น

-แม้ว่าจะมีปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนดังที่กล่าวแล้วข้างต้น แต่เป็นที่น่ายินดีที่เมื่อจัดกิจกรรมไปตามลำดับครูสังเกตเห็นว่านักเรียนรู้จักฝึกการคิดวิเคราะห์ กล้าแสดงความคิดเห็น และบอกเล่าสิ่งที่ตนได้ไปเรียนรู้มาให้แก่ครูและเพื่อนในห้องฟัง อีกสิ่งหนึ่งที่ครูเห็นว่าเป็นสิ่งที่ในการเรียนตามปกตินักเรียนคงไม่ค่อยได้มีโอกาสได้ทำคือการเขียนรายงานตามความเป็นจริง แม้ว่าข้อเขียนของนักเรียนจะรายงานข้อมูลยังไม่ครบถ้วนหรือยังไม่สมบูรณ์แต่ก็ทำให้นักเรียนได้ฝึกฝนการเรียบเรียงความคิดออกมาอย่างตรงไปตรงมา

- ข้าพเจ้าเริ่มต้นวาดภาพการจัดกิจกรรมชุมนุมวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลังจากกลับมาจากการอบรมกับโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้อย่างสวยงาม แต่หลังจากเริ่มต้นดำเนินการไปได้ซักระยะก็เริ่มไม่แน่ใจในภาพที่ตนเคยวาดไว้เสียแล้วแต่ก็ยังคงดำเนินการต่อไป สุดท้ายหลังจากการจัดกิจกรรมชุมนุมเสร็จสิ้นลงจึงได้ทราบว่าภาพที่ปรากฏก็ไม่เลวนัก นักเรียนมีความตื่นตัวต่อเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม นักเรียนรู้จักตัวตนของตัวเองและรักในถิ่นอาศัยของตนเองมากขึ้น รู้จักคิดได้ว่าตนควรจะทำสิ่งใดให้แก่ชุมชนของตนบ้าง สิ่งที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้คือเหตุผลที่ข้าพเจ้าเห็นว่าเหตุใดควรสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นนี้ต่อไป

- ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ 1) เด็กไม่มีพื้นฐานการทำวิจัยมาก่อน ครูต้องทำความเข้าใจในเรื่องวิธีการวิจัย การตั้งคำถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การคิดคำถามการวิจัย จึงใช้เวลาในการเริ่มต้น ในการจัดการเรียนการสอนหลายชั่วโมง 2) เวลาเรียน 20 ชั่วโมง/ภาคเรียนน้อยเกินไป เก็บงานวิจัยไม่ทัน จึงได้ข้อมูลไม่ครบ 3) โรงเรียนมีกิจกรรมมาก คาบชุมนุมถูกเบียดบังไปในเรื่องซ่อมกีฬา ประชุม และเด็กในกลุ่มทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสภานักเรียนจึงไม่ค่อยมีเวลา แต่เมื่อการเรียนรู้อาจดำเนินการไปจนครบตามแผนการเรียนรู้พบว่า 1) ดิฉันทั้งคู่และตัวเด็ก ได้เรียนรู้ขั้นตอนการวิจัยเพิ่มขึ้น 2) เด็กสนุกสนานในการทำวิจัยมาก มีความสุขจากการได้ลงพื้นที่ 3) ได้ประสบการณ์ใหม่

-นักเรียนได้ช่วยกันศึกษาเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลและทำการเขียนมาส่งครู ให้ครูช่วยดูรายงานให้ พบว่าการจดบันทึกข้อมูลทำได้ไม่ดีนักเพราะไม่ค่อยมีทักษะเรื่องการจดบันทึก การเรียนการสอนปกติไม่ค่อยได้ฝึกทักษะในเรื่องการจดบันทึกทำให้งานที่ได้ออกมาไม่ดีนัก ในระยะต่อมาก็ได้ให้นักเรียนฝึกการบันทึกเรื่องที่ได้อ่านได้ฟังมาใหม่ แล้วให้ลองเขียนดูใหม่ ปรากฏว่าก็ทำได้ดีขึ้น แม้จะทำได้ไม่ดีนัก แต่ก็เห็นพัฒนาการของนักเรียนจากการได้ทำซ้ำ

-อุปสรรคสำคัญอีกประการที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนคือพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการบูรณาการความรู้ นักเรียนมียังมีทักษะการคิดไม่มากจึงไม่สามารถคิดต่อยอดจากสิ่งที่ครูอธิบายหรือยกตัวอย่างให้ฟัง แต่สิ่งหนึ่งที่ครูพบว่าปรากฏเหมือนกันในแต่ละกลุ่มคือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ทุกครั้งที่ครูมอบหมายกิจกรรมให้นักเรียนทำ ไม่ว่านักเรียนจะเข้าใจมากน้อยเพียงใดก็จะลงมือทำมาก่อน เช่น การมอบหมายให้นักเรียนไปลงพื้นที่สัมภาษณ์หมอกกลางบ้านเกี่ยวกับภูมิหลังของหมอนักเรียนก็ไปและสัมภาษณ์ แม้ว่าข้อมูลที่ได้อาจอธิบายพูดคุยกันในชั่วโมงเรียนออกจะเป็นเหมือนข้อมูลทะเบียนราษฎรก็ตาม ครูจะชี้แจงทำความเข้าใจเพิ่มเติมและให้นักเรียนลองกลับไปเก็บข้อมูลอีกครั้ง นักเรียนก็จะเกิดความเข้าใจมากขึ้น

-การเปิดชุมนุมประวัติศาสตร์ให้นักเรียน ช่วงแรกนักเรียนไม่ค่อยสนใจมากนัก แต่เมื่อบอกว่าได้ออกไปบ้านพวกเขาด้วยนะ นักเรียนก็เห็นว่าน่าสนใจ สนใจร่วมกันเรียนรู้ร่วมกับชุมนุมประวัติศาสตร์ นักเรียนได้ไปสอบถามผู้ปกครอง ผู้อาวุโสถึงเรื่องราวของวังหีบ และซักถามกันอย่างสนุกสนาน ทำให้ผู้อาวุโสก็สนุกสนานที่จะเล่าไปด้วย

-เป็นกิจกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ที่นักเรียนเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้เอง ทำงานเอง สรุปเอง ดังนั้นนักเรียนจึงไม่ค่อยคุ้นเคยกับการเรียนแบบนี้ นักเรียนจึงต้องคอยสอบถามครูอยู่ตลอดเวลาว่าทำอย่างไร ถูกไหม แต่ในตอนหลังๆของการเรียนรู้นักเรียนก็เริ่มปรับตัวได้ดีขึ้น

-กิจกรรมในโรงเรียนเยอะ ออกจากโรงเรียนยาก โรงเรียนมีกิจกรรมมากทำให้การออกพื้นที่ศึกษาไม่ค่อยต่อเนื่องในเรื่องการศึกษาข้อมูล

-จุดเด่น นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้สัมผัสกับธรรมชาติตั้งแต่การคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองซึ่ง เป็นหลักสูตรที่นักเรียนสนใจเลือกทำเอง ซึ่งส่งผลให้ประสบความสำเร็จมากกว่าที่ทางสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดให้ผู้เรียนเลือกเรียน เด็กนักเรียนจะศึกษากับแหล่งเรียนรู้ได้ด้วยตนเองมากกว่าที่ครูที่ปรึกษาขมูมต้องคอยสอน เหมือนกับการเรียนในวิชาอื่น

- นักเรียนให้ความสนใจเข้าร่วมชุมชนดีมาก การเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี มีการเรียนรู้ทั้งที่ให้วิทยากรจากแพปลาบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับแพปลาในชุมชนคลองภาษีให้นักเรียนฟัง เป็นการบรรยายในห้องเรียน โดยวิทยากรเป็นผู้จัดการแพปลา นักเรียนสนใจอยากรู้เพราะแพปลามีมากมายตั้งอยู่ตลอดแนวถนนหน้าโรงเรียน และผู้ปกครองของนักเรียนหลายคนก็ทำงานที่แพปลาเหล่านี้ นอกจากนั้นก็ให้มีการลงพื้นที่ไปสำรวจบรรยายภาคการทำงานในแพปลา สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากคนที่ทำงานในแพปลา และสอบถามญาติของเจ้าของแพปลาต่างๆ อยู่ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้และมีความสนใจอยากเรียนรู้มากขึ้น

-กุ้งเคยเป็นทรัพยากรสัตว์น้ำที่ทำรายได้ให้กับครัวเรือนของชุมชนประมงชายฝั่งบ้านช้างแหกมาแต่อดีต เมื่อครูชวนนักเรียนไปศึกษาทรัพยากรนี้ผ่านมุมมองทางประวัติศาสตร์ ก็นักเรียนที่เข้าชุมชนมูมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้มาจากความสนใจถึงจำนวน 20 คน ความสนใจของนักเรียนในวิชาเลือกเพิ่มเติมนี้ส่วนใหญ่ครอบครัวนักเรียนยึดอาชีพดังกล่าว เป็นเรื่องราวใกล้ตัวและนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว

- การเรียนแบบชุมชน จะมีข้อจำกัดเรื่องการเรียนการสอนน้อยกว่าการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะมีการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนได้เองที่ทำให้เหมาะกับแหล่งเรียนรู้ได้มากกว่าทำให้ทั้งครูผู้สอนและนักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

- จากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นักเรียนมีความรู้และสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองเพิ่มขึ้น เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ไม่เคยทราบ ไม่เคยมีเวลาในการลงสืบหาข้อมูล ไม่เคยได้พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เนื่องจากสนใจแต่บทเรียนในตำราอย่างเดียว

- นักเรียนสามารถวางแผนการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการกลุ่มและการเรียนแบบร่วมมือทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ถึงแม้ว่าบางกลุ่มจะมาจากต่างระดับชั้น ก็ช่วยเหลือกันดี กล้าแสดงออก เมื่องานวิจัยสำเร็จแล้วนักเรียนเหล่านี้ได้ขยายผลทำงานกิจกรรมอื่นๆร่วมกันอีก

-นักเรียนเข้าใจกระบวนการทำวิจัยขึ้นเล็กได้โดยบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบตามโครงการย่อยที่ได้รับมอบหมาย ได้เนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ ทำบรรณานุกรม อ้างอิงได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานการทำวิจัยเรื่องอื่นๆที่ตนเองสนใจและเผยแพร่ผลงานให้กับผู้อื่นได้

-การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างตื่นเต้นและสนุกสนาน เนื่องจากเป็นการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ไม่เคยได้ลงปฏิบัติจริง จากเดิมที่มีการจัดการเรียนการสอนอยู่ในห้องเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ แต่ในรายวิชากิจกรรมชุมนุมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เราได้นำนักเรียนลงพื้นที่ศึกษาจากสถานที่จริงและได้พูดคุยกับคนภายนอก เมื่อนักเรียนได้ลงสถานที่จริง ได้ฟังคำบอกเล่า ได้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าในวิถีชีวิตของชุมชนตัวเอง

-ฝึกให้นักเรียนวางแผนการทำงานเป็น ใช้กระบวนการกลุ่มอย่างเป็นระบบ รู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยตั้งอยู่บนฐานของข้อเท็จจริง มีหลักฐานอ้างอิง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ หัดตั้งคำถามตามข้อสงสัย หาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ ประเมินแหล่งเรียนรู้ มีความมั่นใจในการนำเสนอผลงาน และเกิดความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการร่วมบันทึกประวัติศาสตร์ในบ้านของตนเอง

-นักเรียนต่างมีความตื่นเต้น อยากเรียนรู้ แม้บางคนแอบกังวลใจนิดๆเนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่ต้องใช้ประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน ศึกษาเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่หลายคนแม้จะเคยได้ยินแต่ไม่เคยได้สัมผัส บางคนได้เคยสัมผัส แต่ไม่เคยล่วงรู้ความหมาย หรือคุณค่าที่แฝงอยู่ในเรื่องราวเหล่านั้น แม้แต่ผู้ให้สัมภาษณ์เองก็ตื่นเต้นไม่แพ้กันการได้บอกเล่าเรื่องราวทางวัฒนธรรมของตนเอง เรื่องราวการใช้ชีวิตที่ผ่านคืนวันมากมายถูกถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้รับรู้ ด้วยสายตาที่เต็มไปด้วยความภาคภูมิใจของผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านั้น ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนาน

-นักเรียนเกิดพลังในการเรียนรู้ การเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ในเรื่องราวต่างๆรอบตัว และเห็นว่าทุกอย่างคือความรู้ ทุกสิ่งคือครู เรียนรู้ได้ทุกขณะ ซึ่งเป็นการเกิดพลังในการเรียนรู้จากภายในตัวนักเรียน พลังในการเรียนรู้นี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้นักเรียนพัฒนาการเรียนรู้ไปเรื่อยๆ อันจะทำให้นักเรียนได้เข้าใจค้นพบความรู้ใหม่ ๆ อีกมากมายต่อไปนอกจากนั้น พลังในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ทำให้นักเรียนได้เห็นที่มาของตนเองหรือของเรื่องราวต่างๆ เพื่อทำให้เข้าใจปัจจุบันของผู้คนหรือของเรื่องราวเหล่านั้น อย่างมีที่มาที่ไป

2) ผลกระทบต่อชุมชน

นอกจากจะเกิดผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนดังที่กล่าวมาแล้ว การดำเนินกิจกรรมของ ชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีผลต่อชุมชนด้วยใน 2 ด้าน ด้านแรกคือ คนในชุมชนมีส่วนร่วม กับโรงเรียนในการให้การเรียนรู้แก่บุตรหลานของเขา ซึ่งบทบาทนี้เป็นบทบาทที่คนในชุมชนพอใจ เพราะเห็นว่า บุตรหลานจะได้รู้เรื่องของตนเอง และตัวของชาวบ้านสามารถจะช่วยเหลือโรงเรียนในด้านการศึกษาได้ ส่วนอีกด้านหนึ่ง เป็นส่วนที่ชุมชนได้จากกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน คือ คนรุ่นใหม่ของชุมชนได้เรียนรู้ เรื่องราวของชุมชน อันจะทำให้พวกเขาเข้าใจ และสามารถนำคุณค่าต่างๆมาปรับใช้ในสังคมสมัยใหม่ ทำให้คนรุ่นใหม่มองว่าทั้งรากเหง้าของตนเองและรู้ว่าตนเองควรจะประพฤติปฏิบัติอะไรต่อไปในอนาคต ในขณะที่เฒ่าผู้รู้สึกตื่นเต้น เห็นว่าตนมีคุณค่า เนื่องจากไม่มีใครรู้เรื่องราวที่เป็นประวัติศาสตร์ชุมชนได้ดีกว่าพวกเขา

หากเปรียบเทียบโครงการวิจัยกับโครงการชุมนุมแล้วจะพบว่า มีจุดเด่นและจุดอ่อนที่ต่างกัน โครงการวิจัยมีจุดเด่นตรงที่มีความจริงจัง มีความพร้อมทั้งครูและนักเรียนในการออกไปพบปะชาวบ้าน และในการสัมภาษณ์ เนื่องจากมีเด็กน้อยคน ครูและนักเรียนทำงานร่วมกันมากเพื่อที่จะได้ข้อมูลในเชิงวิจัย ที่ลึกพอ ในขณะที่โครงการชุมนุมมีความไม่กระชับ กระจัดกระจาย ไม่จริงจังมากกว่า เนื่องจากมีเด็กมาก ศึกษาโครงการย่อยหลายโครงการ และครูมีโอกาสดูแลน้อย ทำให้นักเรียนที่ไปพบกับคนในชุมชนขาด ความชัดเจน มีการเตรียมตัวไม่มากพอ ทำให้ชาวบ้านรู้ถึงความไม่พร้อมและไม่เอาจริงเอาจัง แต่โครงการวิจัยก็มีจุดเด่นตรงที่ว่า สามารถสร้างการเรียนรู้ให้แก่เด็กได้จำนวนน้อย เนื่องจากมีนักเรียน ร่วมโครงการประมาณ 3-5 คนเท่านั้น ขณะที่โครงการชุมนุมมีนักเรียนมาก บางโครงการมีมากกว่า 30 คน หมายถึงว่ากิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถที่จะผลักดันการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้จำนวน มาก

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างรายงานของโรงเรียนต่างๆที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อชุมชนของโครงการ ชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นนี้

-ครูดำเนินกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ลุล่วงไปด้วยดีก็ โดยอาศัยการพูดคุยทำความเข้าใจระหว่างครูกับชาวบ้านโดยตรงไม่ผ่านทางโรงเรียน การสื่อสารใดที่ผ่าน ทางโรงเรียนดูจะไม่ประสบผลน่าพอใจเอาเสียเลย โรงเรียนกำลังประสบปัญหาวิกฤติศรัทธาจากชาวบ้าน ชาวบ้านไม่พอใจการบริหารงานหลายอย่างของโรงเรียน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมได้แก่ การจัดกิจกรรมผู้เฒ่า เล่าเรื่อง เมื่อทางโรงเรียนออกหนังสือเชิญผู้เฒ่าทั้ง ๗ ท่านเพื่อมาบอกเล่าเรื่องราวในอดีตของชุมชนให้แก่ ครูและนักเรียนฟัง ผู้เฒ่าบางคนถึงกับกล่าวออกมาว่าถ้าไม่ใช่เพราะเป็นงานของครูโดยตรงก็จะไม่มา ตามที่เชิญ บางท่านก็มาแบบเสียมิได้

-ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภาพรวมของชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมครั้งนี้ แต่ในส่วนของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ หมอกลางบ้าน ญาติของหมอ คนไข้ที่เคยรักษา เป็นต้น ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะเกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระของการวิจัยโดยตรง ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับศรัทธาต่อโรงเรียนแต่อย่างใด

-เนื่องจากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรในป่าพรุควนเคร็ง เป็นการศึกษาในพื้นที่บ้านของนักเรียนเอง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเครือญาติของนักเรียน ชุมชนจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนที่มักคุ้นอยู่กับงานประจำคืองานกระจุย ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนที่ได้มาจากพรุเคร็ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ผูกพันกับพรุเคร็งมากเพราะชีวิตส่วนใหญ่เข้าไปสัมผัสกันโดยการใช้ประโยชน์จากพรุไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เมื่อเด็กๆสนใจเรื่องที่ชาวบ้านรู้และเข้าใจเป็นอย่างดี จึงให้ความร่วมมือมาก

-ชุมชนและผู้ให้สัมภาษณ์มีความยินดีและเต็มใจที่ให้ข้อมูลอีกทั้งยังรู้สึกเอ็นดูนักเรียนและอยากที่จะถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตให้ฟังแม้บางครั้งจะได้ข้อมูลที่ไม่ตรงประเด็นคำถามก็ตามแต่ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

-นักเรียนได้รับความรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษา เกิดความตระหนักและห่วงใยในท้องถิ่นของตน โดยได้สอบถามข้อมูลที่ไม่เคยรู้มาก่อนจากผู้เฒ่าผู้แก่

-ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชน อาจเป็นเพราะ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนอยากถ่ายทอดประสบการณ์ของตนเองในอดีต เล่าเรื่องความหลังให้ลูกหลานฟัง มีความภาคภูมิใจในตนเองรู้สึกว่าคุณค่า

-ชุมชนให้ความร่วมมือในการเสาะหาข้อมูลของนักเรียนอย่างยิ่ง ผู้เฒ่าผู้แก่มีความภาคภูมิใจที่เด็ก ๆ หันกลับมาสนใจเรื่องราวในอดีต ที่ใครก็คิดว่าเป็นเรื่องของคนโบราณ เรื่องราวใกล้ตัว อยากให้นำความรู้และเรื่องราวไปเผยแพร่ให้กับเด็ก ๆ รุ่นหลังต่อไป

-การมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้ข้อมูลนั้นเป็นไปด้วยความเต็มใจ อยากถ่ายทอด เรื่องราวในอดีตให้ลูกหลานได้รับรู้รับทราบแต่ไม่มีนักเรียน หรือเยาวชนคนใดเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ เมื่อนักเรียนมาศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลก็ตั้งใจเต็มใจอยากถ่ายทอดเรื่องราวความผูกพันของคนในอดีต

-นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวใกล้ตัวที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ได้ฝึกประสบการณ์ตรงที่จะนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ใช้ในการศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นที่ตนเองสนใจ ทั้งยังเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างเด็กๆกับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ผู้สูงอายุและชาวบ้านจะให้ความเมตตาเอ็นดูเด็กๆ ขณะเด็กๆก็ได้ทักทายให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ โดยอ้อมแล้วการศึกษา

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตนเองโดยเด็กๆ ทำให้การร้อยความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนต่างรุ่นในสังคม และชุมชนเกิดความสมานฉันท์โดยผ่านการเรียนรู้เรื่องราวของตัวเองโดยมีทรัพยากรเป็นสิ่งเชื่อมโยง

-การมีส่วนร่วมของชุมชน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน วัด ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ มาตรฐานการศึกษาที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง การวิจัยเรื่องคลองสทิงหม้อไม่มีหลักฐานทาง เอกสารหรือภาพถ่ายที่จะทำให้สืบค้น นักเรียนต้องสืบค้นข้อมูลจากผู้อาวุโส ปราชญ์ท้องถิ่นและร่องรอย ของสถานที่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นก็มีบทบาทช่วยเหลือนักเรียนทำกิจกรรมนี้ได้สำเร็จ เช่น อบต.รำ แดง ซึ่งนายก อบต.เห็นความสำคัญและให้ความอนุเคราะห์เรื่องสถานที่ อาหารว่าง วิทยากร ทุกครั้งที่ จัดกิจกรรม และอบต.เองก็กำลังทำเรื่องส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอยู่ งานวิจัยชิ้นนี้อาจเป็นเอกสาร ส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ได้

- ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 วัย คือ ผู้อาวุโส กับ เด็ก ผู้อาวุโส เหล่านี้ท่านจะมี ความสุขจากการเล่าอดีต เห็นคุณค่าของตนเองที่ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้จึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทุกครั้งที่ร้องขอ นักเรียนเองเมื่อพบผู้อาวุโสก็จะนำของเล็กๆน้อยๆไปฝากเป็นการแสดงน้ำใจที่ให้แก่กัน ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักการ “ให้” และการ “รับ”

-ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของแหล่งข้อมูลที่มีชีวิต หากบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตไปเราจะสูญเสีย แหล่งข้อมูลสำคัญไปอย่างน่าเสียดาย ผู้เฒ่าผู้แก่ก็มีความยินดีที่ได้ถูกสนใจเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น สุข ใจที่ได้เล่าอดีต เห็นว่าตนเองมีคุณค่า ผู้เฒ่าบางท่านมีการสอบถามครอบครัวของนักเรียน บางรายทราบ ว่าเป็นเครือญาติกันหรือคนที่คุ้นเคยกันในอดีตกลายเป็นการกระชับและสานความสัมพันธ์ที่ขาดหายไป ของครอบครัวผู้ขอข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

-เรียนรู้ ประสานสัมพันธ์กับบุคคล วัด ชุมชน องค์กรในท้องถิ่น และอื่นๆ เพื่อขอความร่วมมือ ในการทำงาน และเห็นคุณค่าของผู้อื่นที่ช่วยเหลือตนเอง ในทางกลับกันนักเรียนก็เรียนรู้ที่จะเป็นผู้ให้ด้วย ฝึกตนเองให้เป็นผู้เสียสละ

- เกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่น ภาคภูมิใจในชุมชนตนเอง เกิดสำนึกรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ของนักเรียนเอง เพราะนักเรียนได้มีโอกาสศึกษาเรื่องราวของชุมชนตนเอง ภาคภูมิใจในชุมชนบ้านเกิด ของตนเอง และเห็นความสำคัญของประเพณีในบ้านเกิดนอกจากนั้นต่างก็เห็นว่าการดูแลรักษาไว้ซึ่ง ประเพณีดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับบุคคลรุ่นหลัง ๆ ต่อไป การที่นักเรียนตระหนักเช่นนี้เป็นผลมา จากการได้มีโอกาสลงพื้นที่ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างจริงจังในครั้งนี้

-การเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักเรียน เป็นการช่วยกระตุ้นชุมชนให้ตื่นตัวในการมองเห็นคุณค่าของเรื่องราวในชุมชนที่มีอยู่ หลายคนถูกคิดขึ้นมาได้ว่าบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นเมื่อก่อนต้องมีการร่วมมือร่วมมือกันทำเบญจก่องนางานประเพณีจะเริ่มขึ้น แต่เดี๋ยวนี้ใช้เบญจก่องที่ก่ออิฐฉาบปูนที่ทำสำเร็จไว้แล้วอย่างถาวรทำให้คุณค่าบางอย่างขาดหายไป หรือได้เห็นว่ามีบางสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนมีที่มาที่ไปจากอดีตนำมาสู่สิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

-ผู้เฒ่า ผู้แก่ หรือแม้แต่คนวัยกลางคนหรือวัยรุ่น รู้สึกภาคภูมิใจว่าตนเองมีความสำคัญกับชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญเรื่องราวในอดีตที่เปลี่ยนแปลงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และเห็นว่าการที่นักเรียนได้ศึกษาเรื่องราวของชุมชนเป็นการทำสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจนอกจากนั้นการที่นักเรียนซึ่งเป็นคนของชุมชนได้มีการเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ยังเป็นการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของชาวชุมชนคลองฉนวนให้แก่ชุมชน ในขณะเดียวกันก็เป็น การสืบสานความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ๆของชุมชนคลองฉนวนไปด้วยในตัว

3. โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผลงานที่โรงเรียนต่างๆในกลุ่มโครงการจัดทำหลักสูตร คือ 1) หลักสูตร 2) หน่วยการเรียนรู้ 3) แผนการจัดการเรียนรู้

นอกจากนี้ทางศูนย์ประสานงานฯได้ขอให้อาจารย์ที่ปรึกษาเขียนรายงานผลการเรียนรู้ของนักเรียนส่งมาด้วย ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตร
2. ปัญหาของการจัดทำหลักสูตร
3. จุดเด่นของหลักสูตร
4. ลักษณะการเรียนการสอนตามหลักสูตร
5. ความพึงพอใจของผู้เรียน
6. ผลสัมฤทธิ์ของการเรียน
7. ปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตร
8. การมีส่วนร่วมของชุมชน
9. ควรปรับปรุงหลักสูตรอย่างไร
10. ควรปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างไร

ทั้งนี้มีอาจารย์ที่ปรึกษาของโรงเรียนจำนวนหนึ่งได้เขียนรายงานผลการเรียนรู้มาให้ แต่ก็ยังมีบางโรงเรียนที่ส่งมาเฉพาะผลงานของโครงการ

โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการจัดทำหลักสูตร ซึ่งครูที่เข้าร่วมโครงการต่างยอมรับว่าไม่มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ “โดยเฉพาะหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่งประกาศให้

โรงเรียนทั่วประเทศใช้พร้อมกันในปีการศึกษา 2553 โดยกำหนดให้โรงเรียนทั่วประเทศปรับใช้หลักสูตรแกนกลางให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้กำหนดหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยให้เขตพื้นที่กำหนดกรอบ(หัวเรื่อง)ของท้องถิ่น และให้โรงเรียนดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเอง เช่นนี้จึงทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ไม่มีทักษะในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หากพอมักเป็นไปในลักษณะทำไปใช้ไป โรงเรียน..... ก็เป็นเช่นเดียวกันกับโรงเรียนอื่น ๆ คือครูไม่มีทักษะในการจัดทำหลักสูตร” ดังนั้นในตอนแรกครูจึงมีความหวั่นวิตกว่าอาจจะทำหลักสูตรไม่ได้

แต่เนื่องจากศูนย์ประสานงานฯ ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง รวมทั้งจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสำหรับศึกษาเป็นตัวอย่างด้วย ดังนั้นในที่สุดครูจากทุกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการล้วนสามารถจัดทำหลักสูตรของตนได้สำเร็จทั้งสิ้น และเชื่อมั่นว่าเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ

-เป็นหลักสูตรที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ รวมทั้งการจัดทำต้นแบบของหลักสูตรให้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อศึกษาเรียนรู้จากสภาพจริงในการทำหลักสูตร รวมทั้งการติดตามในภาคสนามของการใช้หลักสูตร การให้ตัวแทนนักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตมารายงานผลของความก้าวหน้า ถือได้ว่ากระบวนการทำงานของการจัดทำหลักสูตรเป็นกระบวนการในเชิงคุณภาพที่สร้างกระบวนการมุ่งไปสู่ความสำเร็จของงานและคุณภาพของนักเรียนอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนการใช้หลักสูตร หมายถึงนำไปใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็นทางการ ทำให้มีปัญหาตามสมควร เนื่องจากนักเรียนต้องเรียนในชั่วโมงปกติ แต่ว่าต้องมีช่วงที่ต้องออกไปศึกษาข้อมูลในชุมชนด้วย จึงเกิดปัญหาเวลาไม่พอบ้าง เวลาไปชนกับวิชาอื่น เด็กกลับมาไม่ทัน เด็กศึกษาข้อมูลไม่ทัน ปัญหาดังกล่าวหากโรงเรียนและเพื่อนครูเข้าใจปัญหา และช่วยคลี่คลายปัญหาให้การแก้ปัญหาเป็นไปด้วยดี หากไม่มีใครยื่นมือเข้ามาสนับสนุน ปลอ่ยให้ครูผู้สอนและนักเรียนแก้ปัญหาตนเอง ความขลุกขลักก็จะมีมาก ดังนั้นบรรยากาศการแก้ปัญหาดังกล่าวของโรงเรียนมีผลต่อการเรียนการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมาก ซึ่งพบว่าบรรยากาศที่เอื้อให้ครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมีผลต่อความสำเร็จในการสอน คือถ้าบรรยากาศดี การแก้ปัญหาจะเป็นไปด้วยดี หากบรรยากาศไม่ดี การเรียนการสอนก็จะมีปัญหาพอสมควร ดังเสียงสะท้อนของครูจากโรงเรียนหนึ่งว่า “เวลาไม่เพียงพอกับการสอนด้วยวิธีวิจัย ครูผู้สอนคนเดียวดูแลไม่ทั่วถึง สถานที่ศึกษา คั่นคว่ำอยู่ไกลจากโรงเรียนไม่สะดวกในการศึกษานอกสถานที่ นักเรียนมาจากพื้นที่หลากหลายและห่างไกลไม่สะดวกในการจัดกิจกรรมกลุ่มนอกโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้บริหารยังมีน้อย”

นอกจากนี้บางโรงเรียนได้สะท้อนให้เห็นว่าการทดลองใช้หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น จุกตะกุกมาก เพราะเสร็จปุ๊บใช้ปั๊บเลย บางโรงเรียนยังไม่เสร็จก็ต้องเปิดชั่วโมงเรียนรอไว้ก่อน แต่ว่าในที่สุดทุกโรงเรียนก็ฝ่าความจุกตะกุกดังกล่าวไปได้ คือได้เปิดสอนครบทุกโรงเรียน

อย่างไรก็ตามก็พบเหมือนกันทุกโรงเรียนว่า เมื่อเด็กลงไปศึกษาข้อมูล เด็กจะสนุกและตื่นตัวกับการเรียนแบบใหม่นี้ ในขณะที่ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีโอกาสเป็นครูให้แก่ลูกหลานของตนเอง ซึ่งในการออกศึกษาข้อมูลภาคสนามนี้เด็กจะมีความพร้อมพอสมควร เนื่องจากเตรียมตัวมาก่อนจากการเรียนในช่วงที่ผ่านมา ดังข้อตัวอย่างจากโรงเรียนต่างๆ ดังนี้

-วิธีการจัดการเรียนการสอน ใช้การเรียนนอกห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ ในการออกไปสัมภาษณ์ สังเกตพื้นที่ต่าง ๆ ความทรงจำของผู้คน สิ่งก่อสร้าง ตลอดจนถึงภูมิโนเวศของสถานที่จริง ร่องรอยต่างๆ ที่ยังหลงเหลือจากอดีต นอกจากนั้นหากไม่สะดวกต่อการเดินทางในวันเปิดเรียนก็จะเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ เล่าเรื่องต่าง ๆ ในอดีตตามประเด็นที่นักเรียนได้ช่วยกันกำหนดในเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องการจะศึกษาเรียนรู้ ตามคาบเวลาเรียนที่กำหนดในตารางสอน

-นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทุกคน มีความพึงพอใจในการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเป็นการเรียนรู้ที่ใช้สถานที่นอกห้องเรียน หนีความซ้ำซากจำเจจากห้องสี่เหลี่ยมแคบ ๆ และรู้โรงเรียนเสมือนเป็นกำแพงกั้นแหล่งเรียนรู้และวิทยาการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกกว้าง แหล่งเรียนรู้ยังงดงามด้วยธรรมชาติอุดมด้วยสรรพวิทยาที่ไม่ต้องเปลืองงบประมาณจัดสร้าง สามารถบอกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ย้อนอดีตไปยาวนานอย่างน่าสนใจในรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

-นักเรียนมีโอกาสได้ไปศึกษาเรียนรู้จากสายน้ำลำคลอง ทำน้ำ วัดอินทาราม ศาลาหัวพานพ่อท่านคล้าย ตลาดคลองปาง ร้านค้าต่าง ๆ ฯลฯ เช่นความรู้สึกของ ด.ญ. แพร วิเชียรรัตน์ ที่บอกว่า “ขอบคุณเขา เหมือนครูพาเราไปเที่ยว แต่ได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ด้วย” หรือความรู้สึกของ ด.ญ.สุภากร ครุฑสุวรรณที่บอกว่า “เบื่อห้องเรียน มีครูหน้าตาตาดู มีไม้เรียว เรียนวิชานี้สนุกจะไม่เครียด”

-อีกประการหนึ่งที่นักเรียนต่างรู้สึกพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างมากคือเรื่องราวที่เขาไม่เคยได้รับรู้ เช่นปลาชนิดต่าง ๆ ที่คนหาได้ในยุคก่อน ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว เช่น ปลาคอกลาย ปลาไซ่น้ำ ปลาโสด เป็นต้น วิธีการกินการอยู่ในสมัยก่อน การหุงข้าวต้มแกงด้วยภาชนะหม้อดิน การถนอมอาหารไว้กินเป็นเวลาแรมปี พ่อท่านอินทร์ผู้นำทางศาสนาที่สำคัญในยุคที่ยังมีชีวิต การดูแลคนในชุมชน การดำรงชีวิตด้วยการรักษาโรคโดยหมอพื้นบ้าน การทำนาทำไร่โดยใช้แรงงานคนและสัตว์ วิธีการกินการอยู่โดยการหาไม้ฟืนพาการซื้อจากตลาด เหล่านี้เป็นเรื่องที่แตกต่างกันการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง ทุกเรื่องที่ผ่านมาจึงเป็นเรื่องเล่าที่ชวนฟัง ยิ่งการถ่ายทอดที่มีศิลปะอย่างยายแดง (ยายละออง บัวเพชร) ซึ่งมีลำนํ้าเป็นเพลงร้องเรือประกอบในบางตอน นักเรียนจึงฟัง

พอใจเป็นอย่างยิ่ง นักเรียนทั้งห้องต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า “อยากฟังยายแดงเล่าเรื่องทุกวัน เพราะฟังเท่าไรก็ไม่เบื่อ เรื่องของยายแดงสนุกแฝงด้วยคติสอนใจทุกเรื่อง”

-กระบวนการศึกษา เป็นการเน้นเรื่องข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่างๆ บุคคลในชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง สารคดี แม่ค้าในตลาดสด บุคคลทั่วไป ในกระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูลมีการวิพากษ์ถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลมาวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เกิดความหมายสำหรับตอบคำถามที่นักเรียนต้องการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ ทำให้นักเรียนตระหนัก เห็นความสำคัญ และเห็นคุณค่า การประกอบอาชีพสามล้อในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการอาชีพและผู้ใช้บริการนักเรียนเห็นคุณค่าในการดำเนินชีวิตโดยมีอาชีพสุจริต การพึ่งพาอาศัยกันของบุคคลในชุมชนการเคารพผู้อาวุโสและผู้ประสพการณ์ในชุมชน

-บรรยากาศการเรียนการสอนหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น(หลากหลายกลุ่มคนในชุมชนมะนัง ; จากรุ่นปู่สู่รุ่นหลาน) ภายในชั้นเรียน ผู้สอนสังเกตได้ถึงความสนใจที่จะเรียนรู้ของผู้เรียน อาจเป็นเพราะเรื่องที่เขาจะศึกษานั้นเป็นเรื่องใกล้ตัวเกี่ยวกับเขาโดยตรงและเป็นเรื่องที่เขาสนใจทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากที่จะเรียนและอยากที่จะรู้ ส่วนการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนก็เป็นไปด้วยดีผู้เรียนแต่ละคนแต่ละกลุ่มลงมือทำงานอย่างเต็มที่เพื่อให้งานของตัวเองออกมาดีที่สุด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าการจัดทำหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะมีความยุ่งยากอย่างไร แต่เมื่อได้ลงมือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรจริง ก็จะได้เห็นถึงความกระตือรือร้นในการเรียนของเด็ก สามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ สามารถใช้กระบวนการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังกับ สกว.ที่ต้องการเห็นการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียน

นอกจากนี้หากพิจารณาผลกระทบต่อชุมชนก็พบเช่นกันว่าการเรียนตามหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนักเรียนต้องไปศึกษาข้อมูลจากชุมชนเช่นเดียวกับโครงการอื่น แต่ถ้าโรงเรียนที่มีความพร้อมการที่เด็กเรียนตามหลักสูตรอย่างเป็นทางการนี้จะมีการเตรียมตัวดีกว่า เพราะจะมีการเรียนการสอนอย่างเป็นขั้นตอน ก่อนเด็กจะไปพบชาวบ้านมีการเตรียมความเข้าใจ และประเด็นคำถามเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นจึงไม่แปลกที่จะพบว่ากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนสามารถสร้างความศรัทธาขึ้นในชุมชนได้เช่นกัน เริ่มจากผู้สูงอายุมีชีวิตชีวาขึ้นมาจากการที่มีลูกหลานเข้าไปพูดคุยด้วย ได้เล่าเรื่องที่ตัวเองรู้ ประเพณีปฏิบัติ และหลายเรื่องเป็นเรื่องที่ภาคภูมิใจ หรือเป็นความเชื่อความศรัทธา และคนในชุมชนรุ่นอื่นๆได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้เรื่องราวของชุมชนที่ตนเองก็ไม่ได้สนใจมาก่อน หลายพื้นที่ทำให้เกิดโครงการขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตามมาจากเรื่องที่นักเรียนเข้าไปศึกษา เช่นโครงการเกี่ยวกับการฟื้นฟูทรัพยากร

-ส่วนวิทยากรที่นักเรียนไปสืบค้นข้อมูล ศึกษาสัมภาษณ์ ล้วนเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ รุ่นคุณตา คุณทวด ซึ่งเปี่ยมล้นไปด้วยความเมตตา มีความรักเอ็นดูนักเรียนซึ่งเปรียบเสมือนหลาน สอบถามอะไรก็บอกให้อย่างเต็มใจ เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ทรงคุณค่า ก่อให้เกิดผลทางการเรียนรู้และเจตคติที่ดี เช่นปิ่น(พ.ศ.2554) นักเรียนไปศึกษาเรียนรู้กับทวดที่ ต้นชวน หลายครั้ง ในวัยเกือบศตวรรษ ปิ่นทวดก็มีความเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงความร่วงโรยของสังขาร ทวดก็เพิ่งเสียดวงตา(มองไม่เห็น) เมื่อไม่กี่เดือนมานี้เอง แต่ท่านก็ไม่สูญเสียความทรงจำ ทุกอย่างที่ย้ายทอดออกมาให้นักเรียนรับรู้จึงเป็นความทรงจำที่ล้ำค่า แม้วดวงตาจะมองไม่เห็นแต่ทุกเรื่องราวที่บอกเล่าให้นักเรียนทวดก็ได้ถ่ายทอดออกมาอย่างเป็นระบบที่เรียงลำดับเหตุการณ์อย่างเข้าใจง่าย ซึ่งด.ญ.พรพิมล บัวทิพย์ และด.ญ.ชนิษฐา แซ่ฮ่วย แสดงความรู้สึกว่า “ทวดมีความจำที่ดีมากเลย จำเก่งกว่าเราเสียอีก ถ้าเรามีความจำอย่างทวดเราคงเรียนหนังสือได้ดีกว่านี้” นอกจากทวดก็จะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว ท่านยังแสดงบทบาทเหมือนกับว่าดวงตายังเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่ยังห้วงลูกหลานในโรงเรียนว่า “โรงเรียนอย่าปล่อยนักเรียนออกทางประตูหน้าเลย น่ากลัวอันตรายมาก รถราต่าง ๆ ก็วิ่งเร็ว กลัวว่าครูจะดูไม่ทันรถจะชนเด็ก” ทวดยังห้วงใยลูกหลานทุกคนเสมอ ครูละม้าย กอบการ ซึ่งเป็นครูสังคมศึกษา สอนที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๖มายาวนาน ประกอบกับบ้านครูละม้ายอยู่ในตำบล จึงสามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตให้นักเรียนได้ฟังอย่างมีสาระ ซึ่งมีความเพลิดเพลินทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง ท้ายสุดของการถ่ายทอดเรื่องราวครูละม้ายทั้งทำยว่า “ครูให้เธอได้ทุกอย่าง ตาครูขอเธอเพียงอย่างเดียว คือให้เธอเป็นคนดี” ทุกคนที่ถ่ายทอดเรื่องราวในความทรงจำให้นักเรียนได้รับรู้ ต่างแสดงความรัก เมตตา ห่วงใยแก่นักเรียนทุกคน เหล่านี้คือผู้เฒ่าผู้แก่เรื่องที่ทำให้นักเรียนพึงพอใจและประทับใจเป็นอย่างยิ่ง

- ผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นอย่างดี ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความร่วมมือทุกด้าน ทั้งการแนะนำ วางแผน การสืบค้นข้อมูลของนักเรียน รวมทั้งนำข้อสังเกตและผลการเรียนรู้ของนักเรียนมาเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กร

ความยั่งยืนของโครงการ

สกว. สนับสนุนชุดโครงการยูววิจัยหลายชุด ไม่เฉพาะยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเท่านั้น เช่น ยูววิจัยยางพารา ด้วยหวังว่าจะสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย และเห็นว่าอนาคตของประเทศชาตินั้นจะต้องอาศัยเยาวชนที่จะเติบโตเป็นพลังสำคัญ โดยเยาวชนดังกล่าวควรจะได้รับปลูกฝังทั้งในเรื่องความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถค้นหาความรู้ได้

ตลอดเวลา แต่ สกว.ก็จะสนับสนุนหรือทำได้ในลักษณะที่เพียงพอเป็นตัวอย่าง โรงเรียนต้องสามารถนำแบบอย่างไปดำเนินการต่อ

สกว.พยายามผลักดันให้ผู้รับผิดชอบตั้งแต่ระดับกระทรวงศึกษา ระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) ให้คิดนโยบายและมอบนโยบายเรื่องนี้ให้โรงเรียนปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าระบบการศึกษาไทยต้องพึ่งนโยบายจากข้างบน หากไม่มีก็ยากจะขับเคลื่อนในระดับโรงเรียน หรือแม้แต่ระดับเขต

สกว. ไม่น่าจะประสบความสำเร็จในการผลักดันดังกล่าว กระทรวงศึกษาและสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงไม่มีนโยบายอะไรออกมาเป็นพิเศษสำหรับการสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ตามที่ สกว. คาดหวัง ดังนั้น สกว.จึงสามารถผลักดันงานได้เฉพาะในช่วงการดำเนินโครงการเท่านั้น เมื่อโครงการเสร็จสิ้นก็ต้องถอยออกมา ปล่อยให้โรงเรียนต่อยอดปฏิบัติงานต่อ ซึ่งทางศูนย์ประสานงานฯโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ได้พยายามติดตามดู และพอมองเห็นว่าพอ สกว.ไม่ได้เข้าไปสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนส่วนใหญ่ก็ค่อยๆยุติไป เหลือโรงเรียนที่ดำเนินการต่อมาจนถึงปัจจุบันน้อย

1. โครงการวิจัย

โครงการวิจัยเป็นโครงการที่ถือว่าเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้นมาของโรงเรียน ของครู และของนักเรียน เพราะไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร หรือของการเรียนการสอนใดๆ ดังนั้นจึงไม่มีคะแนนสำหรับนักเรียน ครูก็ไม่สามารถนำไปเป็นภาระงานแทนภาระงานประจำได้ การทำวิจัยของโรงเรียนจึงเป็นการเสียสละของฝ่ายต่างๆเพื่อทดลองการเรียนรู้ตามที่ สกว. เข้าไปสนับสนุน

จากการดำเนินโครงการของโรงเรียนต่างๆ สามารถแบ่งผลที่เกิดขึ้นเป็น 3 กลุ่ม **กลุ่มแรก**เป็นกลุ่มที่ตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ โรงเรียนก็สนับสนุน ผลงานก็ออกมาอยู่ในระดับที่พอเหมาะพอควร ใครที่สนใจศึกษาก็พอจะได้ประโยชน์ อ่านแล้วได้ความรู้ นอกจากนี้การขับเคลื่อนของโรงเรียนที่ไปร่วมกับคนในชุมชนก็ถือว่าทำได้ดี มีการตื่นตัวของคนในชุมชน มีความสนใจประวัติศาสตร์ของชุมชนเกิดขึ้นพอสมควร บางโครงการก็เกิดขึ้นมาก มีโรงเรียนที่อยู่ในกลุ่มนี้มี 29 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 76.3 ของโครงการวิจัยทั้งหมด **กลุ่มที่สอง** เป็นกลุ่มปานกลาง ซึ่งหมายถึงโรงเรียนพอทำบ้าง มีงานส่ง แต่ไม่ถึงว่าเอาจริงเอาจัง ชุมชนก็พอรู้แต่ไม่ได้มีความภาคภูมิใจอะไรมากนัก เพราะว่าเด็กก็ไปกันแบบไม่ได้เตรียมตัว และไปน้อยครั้ง ผลงานออกมาก็ไม่ได้นำเสนออะไรให้เป็นที่น่าสนใจ แต่ว่าก็ผลงานส่ง โรงเรียนกลุ่มนี้มีทั้งหมด 5 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 13.2 ของโครงการวิจัยทั้งหมด **กลุ่มที่สาม** เป็นกลุ่มอ่อน กลุ่มนี้เป็นโรงเรียนที่ไม่มีผลงานส่ง แต่ว่าแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย กลุ่มแรกได้แก่โรงเรียนที่รับทุนงวดแรกจำนวน 8,000 บาท แล้วไม่สามารถดำเนินโครงการต่อได้ ซึ่งมีทั้งส่วนที่ครูมีภารกิจมากจนไม่มีเวลาดูแลนักเรียน และส่วนที่ครูทำไม่ได้หรือถอดใจหลังจากได้ลงมือดำเนินโครงการไประยะหนึ่ง แม้ทางผู้ประสานงานจะตามไปช่วย ครูส่วนนี้ก็ถอดใจแล้ว โครงการลักษณะนี้มีทั้งหมด 3 โครงการ หรือคิดเป็นร้อยละ 7.9 ของโครงการวิจัยทั้งหมด ส่วน

อีกกลุ่มย่อยหนึ่งเป็นกลุ่มที่รับทุนไปครบทุกงวด และเข้าร่วมประชุมทุกครั้งกับทางศูนย์ประสานงานฯ จัดขึ้นรวมทั้งรายงานความก้าวหน้า อีกทั้งยังจัดกิจกรรมให้ผู้ประสานงานเข้าไปสนับสนุนในโรงเรียนด้วย เพียงแต่ว่ากิจกรรมต่างๆ ทำเพียงพอให้ผ่าน ตัวครูเองดูแล้วจะไม่ค่อยเข้าใจเรื่องวิจัย และขาดทักษะด้านการเขียน จึงฝึกฝนนักเรียนไม่ได้ ในที่สุดจึงไม่สามารถเขียนรายงานการวิจัย และไม่ได้ส่งผลงาน โรงเรียนในส่วนนี้มีเพียง 1 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 2.6 ของโครงการวิจัยทั้งหมด.

เมื่อโครงการต่างๆ เสร็จสิ้นแล้วเจ้าหน้าที่ของ สกว. ก็ต้องถอยตัวออกมา ความจริงที่ปรากฏก็คือไม่ว่าจะเป็นโครงการกลุ่มไหน ไม่มีใครทำเรื่องใหม่ต่อ ไม่หาเด็กกลุ่มใหม่มาเรียนรู้อย่างที่ได้ทำตัวอย่างไว้ เหตุผลสำคัญก็คือ งานนี้ไม่ใช่ภารกิจประจำ ทำไปก็ไม่สามารถแทนภาระงานประจำได้ งานครูจึงหนักมาก อีกทั้งจะนำไปใช้เป็นผลงานขอเลื่อนวิทยฐานะก็ไม่ได้ ทั้งนี้ศูนย์ประสานงานฯ เคยพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของ สพฐ. คำตอบที่ได้รับก็คือระบบการขอฐานะยังไม่มีลักษณะงานที่ครูพานักเรียนไปศึกษาวิจัยและ สพฐ. เองก็ยังไม่รับงานเชิงคุณภาพมาพิจารณา เพราะไม่มีใครอ่านให้ได้ ดังนั้นเมื่อครูมีภาระมากขึ้นในขณะเอาไปใช้ประโยชน์อะไรก็ไม่ได้ จึงไม่มีครูคนไหนที่คิดจะทำวิจัยต่อโดยไม่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ส่วนโรงเรียนนั้นก็แล้วแต่ครู โรงเรียนไม่มีความสามารถหรือความต้องการที่จะให้ครูพานักเรียนทำ ถ้าครูอยากทำโรงเรียนก็ไม่ขัดข้อง แต่ครูต้องหางบประมาณเอง หาเวลาร่วมกับเด็กเอง และรับผิดชอบเอง ดังนั้นในที่สุดแล้วเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วจึงไม่มีโรงเรียนใดทำงานนี้ต่อ

2. โครงการชุมนุม

โครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร คือหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาได้กำหนดให้โรงเรียนจัดกิจกรรมชุมนุมให้แก่นักเรียน ซึ่งตามปกติโรงเรียนก็จะจัดกิจกรรมง่ายๆ ที่ไม่เป็นภาระกับครู และไม่รบกวนเวลาของนักเรียนมากเกินไป เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับกีฬา เกี่ยวกับงานหัตถกรรม เป็นต้น แต่พอมาทำเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นงานใหญ่ และทาง สกว. ต้องการปูพื้นฐานการคิดให้เป็นระบบจึงให้ความสำคัญกับการจัดทำหลักสูตรของชุมนุมด้วย แล้วก็ต้องลงไปศึกษาข้อมูลด้วยกระบวนการวิจัย นักเรียนต้องไปศึกษารวบรวมข้อมูลในชุมชนแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์ตามกระบวนการวิจัย ทั้งหมดนี้จึงเป็นภาระของครู ในขณะที่นักเรียนที่เป็นสมาชิกชุมนุมก็มีมาก ครูต้องแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อรับผิดชอบโครงการย่อย ซึ่งหมายถึงภาระในการดูแลนักเรียนของครูก็ยิ่งมาก ในขณะที่ผลงานของชุมนุมครูก็เอาไปใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้เช่นกัน

เมื่อเสร็จกิจกรรมชุมนุมแล้วก็สามารถแบ่งกลุ่มโครงการต่างๆ เป็น 3 กลุ่มเช่นกัน คือกลุ่มดี กลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อน

กลุ่มคุณภาพดี หมายถึงครูและนักเรียนพยายามผลักดันกิจกรรมชุมนุมให้เป็นไปตามหลักสูตรที่ช่วยกันสร้างขึ้นมา ชุมชนมีส่วนร่วมดี และละชุมนุมก็สร้างการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โครงการกลุ่มนี้มี 28 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 66.7 ของโครงการชุมนุมทั้งหมด

กลุ่มคุณภาพปานกลาง คือโรงเรียนที่ทำตามหลักสูตรที่วางไว้บ้างไม่ทำบ้าง แต่ก็มีชุมชนให้เด็กมาร่วมกิจกรรม มีการลงชุมชนบ้างแต่ก็ไม่เต็มที่ ผลที่ได้จึงไม่ชัดเจนนัก แต่ก็สามารถสรุปปิดกิจกรรมได้ และมีงานส่ง โครงการลักษณะนี้มีทั้งหมด 13 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 30.9 ของโครงการชุมชนทั้งหมด

กลุ่มคุณภาพอ่อน คือกลุ่มที่รายงานไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะโรงเรียนหยุดดำเนินการกิจกรรมไปก่อน ซึ่งมีอยู่ 1 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 2.4

โครงการชุมชนน่าจะเป็นโครงการที่โรงเรียนสามารถดำเนินการต่อเนื่องได้ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรอยู่แล้ว แต่เมื่อไม่มีนโยบายอะไรมาผลักดันให้ทำ ในขณะที่เป็นกิจกรรมที่ทำได้ยาก หากจะทำโรงเรียนและครูจะต้องมีความตั้งใจมาก ดังนั้นโครงการนี้โรงเรียนส่วนใหญ่หยุดดำเนินการไปแล้ว แต่ก็มีโรงเรียนอีกจำนวนหนึ่งประมาณร้อยละ 22 ของโรงเรียนทั้งหมดที่ยังคงดำเนินการอยู่ แต่เป็นการดำเนินการในลักษณะเปิดชุมชนเป็นบางภาคการศึกษา ที่พอมิได้สมัครเป็นสมาชิกชุมชนและครูมีเวลามากพอ โรงเรียนที่ยังเกิดดำเนินการกิจกรรมชุมชนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่เงื่อนไขแรกเลยต้องมีครูที่สนใจ และเสียสละ ต้องการจัดประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็ก และไม่มีปัญหาระดับโรงเรียน คือโรงเรียนไม่ขัดข้องและพร้อมสนับสนุน ในขณะที่ก็มักได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

3.โครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการนี้เป็นที่คาดหวังว่าโรงเรียนจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากเมื่อมีหลักสูตรแล้วขั้นตอนปฏิบัติต่อไปก็เป็นเพียงการสอน ซึ่งหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาเปิดโอกาสให้โรงเรียนทำหลักสูตรเพิ่มเติมได้อยู่แล้ว อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนสามารถทำหลักสูตรเพิ่มเติมเองได้ถือว่าเป็นชื่อเสียงของโรงเรียนด้วย

แต่การปฏิบัติจริงไม่ง่ายเหมือนกับที่คาดการณ์ไว้ เหตุผลก็คือ ประการแรกไม่มีนโยบายที่สนับสนุนการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ว่าจะระดับไหน ประการที่สองโรงเรียนต่างๆจะมีหลักสูตรเพิ่มเติมของตัวเองอยู่แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวิชาที่จะสนับสนุนให้เด็กศึกษาต่อหรือมีงานทำ ดังนั้นการเพิ่มหลักสูตรวิชาศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าไปอีกก็จะเป็นภาระให้กับเด็กมากเกินไป ประการที่สาม ครูที่จะสอนเป็นครูที่มีภาระการสอนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งก็ถือว่าเป็นภาระที่หนัก ในขณะที่วิชานี้เป็นภาระที่หนักกว่าสอนวิชาทั่วไป เพราะเป็นการสนับสนุนให้เด็กใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาหาความรู้ ซึ่งหมายถึงเด็กจะต้องลงไปศึกษาข้อมูลในชุมชนหลายครั้งและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ มาถกเถียงแล้วก็ยังต้องมาเขียนรายงานอีก จนถึงขั้นว่าการเรียนการสอนวิชานี้ยากที่จะทำได้ด้วยครูคนเดียว

ดังนั้นในภาวะที่ยากลำบากนี้จึงพบว่าเมื่อทดลองสอนไปแล้วตามโครงการที่ สกว.สนับสนุนโรงเรียนเกือบครึ่งหนึ่งปิดการสอนวิชานี้ โรงเรียนที่เหลือพยายามที่จะดำเนินการต่อ โดยมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ง่ายต่อการปฏิบัติมากขึ้น แต่เมื่อปี พ.ศ. 2557 หลังจากคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ(คสช.) ยึดอำนาจการปกครอง คสช.ได้กำหนดให้โรงเรียนสอนค่านิยมพื้นฐาน 12 ประการให้นักเรียน โรงเรียนก็

จำเป็นต้องหาเวลา และก็เลือกเอาเวลาที่เคยเปิดโอกาสให้วิชาศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคืนไป แล้วให้สอนค่านิยม 12 ประการแทน ด้วยเห็นว่าเป็นเนื้อหาคล้ายๆกัน ดังนั้นโรงเรียนเกือบทั้งหมดที่ยังเปิดสอนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่ก็ต้องปิดไปเลย เหลือโรงเรียนที่ยังพอจะสอนอยู่ 2 โรงเรียน แต่ว่าเป็นการสอนในบางภาคการศึกษาตามที่นักเรียนสนใจและครูพอมีเวลา ที่โรงเรียนทั้ง 2 แห่งนี้ยังเปิดสอนอยู่ก็เนื่องจากครูเป็นที่อุทิศตนและรักท้องถิ่น และเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สอนเป็นเรื่องที่นักเรียนทุกคนควรรู้อย่างยิ่ง ในขณะที่โรงเรียนก็ไม่ขัดขวางหากครูจะเปิดสอน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าการที่ทั้ง 3 โครงการจะมีความยั่งยืนนั้น จะขึ้นอยู่กับการเมืองมายมาจากข้างบนเป็นสำคัญ เพราะการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยนั้นดำเนินการหรือปฏิบัติตามคำสั่งข้างบนเป็นสำคัญ ในขณะที่ผู้บริหารข้างบนก็จะมียุทธศาสตร์ มีคำสั่ง มีแนวปฏิบัติ มอบมาตลอดเวลา จนโรงเรียนเกือบจะไม่มีอิสระอะไรในการคิดและทำเอง ทั้งที่โดยหลักการพอเปิดโอกาสอยู่บ้าง ในที่สุดแล้วหน่วยงานข้างบนก็จะมีรายละเอียดมอบหมายให้มาดำเนินการ อิสระก็เลยไม่มีจริง

ดังนั้นหากจะทำให้การปฏิรูปการเรียนการสอนด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเกิดขึ้นจริงในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จะต้องเข้าใจและเห็นชอบด้วย และกำหนดเป็นนโยบายให้โรงเรียนดำเนินการ พร้อมกับมีการติดตามประเมินผลด้วย เช่นนี้ความหวังที่สกว.อยากเห็นการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยจึงมีโอกาสเกิดขึ้นจริงได้ การเคลื่อนไหวในระดับโรงเรียนและในระดับครูผู้สอนเพียงด้านเดียวมีโอกาสไม่มากที่จะเกิดผลสัมฤทธิ์ในระยะยาว

สรุป

ในที่สุดก็มีโรงเรียนต่างๆเข้าร่วมโครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระยะ 2 ทั้งหมด 98 โรงเรียน ต่ำกว่าเป้าเล็กน้อย กลุ่มที่ทำให้จำนวนโรงเรียนเข้าร่วมโครงการผิดเป้าก็คือกลุ่มโครงการจัดทำหลักสูตรที่เหลือเพียง 18 โรงเรียน ทั้งนี้เพราะการจัดทำหลักสูตรเป็นเรื่องยากมาก และมีเงื่อนไขในโรงเรียนที่เป็นข้อจำกัดในการจัดสอนตามหลักสูตรเพิ่มเติม แต่ทั้งนี้ทางโครงการได้ฝึกอบรมโรงเรียนต่างๆมากกว่าจำนวนที่ปรากฏนี้มาก แต่โรงเรียนส่วนหนึ่งได้ทยอยออกไปก่อน เนื่องจากขาดความพร้อม

หากพิจารณาเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่โรงเรียนต่างๆนำเสนอ ทั้งในโครงการวิจัยโครงการชุมนุมศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการจัดทำหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่าทั้งหมดล้วนเสนอประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับชุมชน/ท้องถิ่นทั้งสิ้น และเป็นประเด็นชุมชน/ท้องถิ่นที่หลากหลาย ยากจะหาศึกษาได้จากที่ไหน เนื่องจากเป็นเรื่องมีความเฉพาะเจาะจงของชุมชน/ท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นการสนับสนุนให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาซึ่งอยู่ในชุมชน/ท้องถิ่นอยู่แล้วได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการศึกษา

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่ถูกต้องอย่างยิ่ง เพียงแต่จะต้องหาทางสนับสนุนและสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็งเพื่อที่จะพัฒนาในเชิงคุณภาพต่อไป

หากพิจารณาถึงผลลัพธ์ของโครงการต่างๆที่มีต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียน และผลกระทบที่มีต่อชุมชน พบว่าในด้านการเรียนรู้ที่ทุกโครงการสามารถมีผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักเรียนได้จริง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่นำนักเรียนลงไปเรียนรู้ในภาคสนามด้วยกระบวนการวิจัย ทำให้นักเรียนสนุกสนานในขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการที่ทำทลายความคิดนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักตั้งคำถามได้ ได้ฝึกฝนสัมภาษณ์พูดคุย ได้ฝึกฝนในเรื่องการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล จนสามารถสร้างความรู้ได้ แม้ว่าเป็นระดับเบื้องต้น แต่ถือว่าทำให้ได้กระตือรือร้น และตระหนักว่ายังมีวิธีการเรียนรู้ที่ตนสามารถสร้างความรู้ใหม่ๆขึ้นมาได้

ส่วนผลกระทบต่อชุมชนนั้น พบว่าทุกโครงการสามารถส่งผลกระทบต่อชุมชน แต่มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความจริงจังของโครงการที่นำนักเรียนลงไปศึกษาข้อมูลในชุมชน เพราะว่าเมื่อนักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชนลงไปศึกษาเรื่องราวต่างๆของชุมชน/ท้องถิ่นโดยมีครูและโรงเรียนสนับสนุน ก็ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวขึ้นในชุมชน ทั้งในส่วนของผู้นำผู้เฒ่าผู้แก่และคนกลุ่มอื่นๆที่เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่นักเรียน และเป็นการให้ข้อมูลแบบตั้งใจและเต็มใจ ช่วยประทับประคองนักเรียนให้สามารถตั้งคำถามและปะติดปะต่อเรื่องราวต่างๆได้ ดังนั้นในแง่มุมนี้จึงเท่ากับว่าคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการให้การศึกษาแก่นักเรียน ในขณะที่อีกด้านหนึ่งเมื่อนักเรียนพร้อมกับครูลงไปศึกษาเรื่องราวต่างๆในชุมชนซึ่งคนในชุมชนเองก็อาจจะไม่ได้สนใจมากนัก บางเรื่องก็ลืมไปแล้ว ต้องให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาเป็นคนบอกข้อมูลลักษณะเช่นนี้ทำให้หลายชุมชนเริ่มมีความตื่นตัวกับเรื่องราวของชุมชน/ท้องถิ่นและอยากให้โรงเรียนดำเนินการเช่นนี้อีก บางชุมชนถึงกับนำเรื่องราวที่โครงการศึกษาได้ไปเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูงานประเพณี องค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งได้นำความรู้จากโครงการไปหาทางฟื้นฟูสิ่งที่ทางโครงการค้นพบ อย่างน้อยที่สุดพบว่าทุกโครงการสามารถทำให้ผู้สูงอายุที่สังคมละเลยไปแล้ว ได้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง เพราะกลายเป็นผู้ที่รู้เรื่องชุมชนดีที่สุด ใครๆก็ต้องการรับฟังเรื่องเก่าๆที่อยู่ในความทรงจำของท่าน

นอกจากนี้ สกว.ยังหวังว่าเมื่อสิ้นสุดการสนับสนุนของ สกว.แล้ว ทางโรงเรียนยังสามารถสืบทอดโครงการต่อไปได้ แต่เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์จริงพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถสืบทอดโครงการได้ เนื่องจากงานทั้งหมดนี้เป็นการเพิ่มภาระให้แก่โรงเรียนและแก่ครู โดยไม่มีนโยบายอะไรสนับสนุน ครูที่ทำงาน โรงเรียนที่สนับสนุน ก็ไม่ได้โอกาสใดๆเพิ่มขึ้น ดังนั้นเมื่อขาดการสนับสนุนจาก สกว.โครงการส่วนใหญ่ก็ยุติไปหรือดำเนินต่อมาอีกเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนโรงเรียนที่ยังดำเนินโครงการอยู่บ้างก็จะต้องมีครูที่อุทิศตนและสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจริงๆจึงพยายามจะหาเวลาว่างจัดกิจกรรม หรือเปิดหลักสูตร เปิดชุมนุม นำเด็กออกไปศึกษาในชุมชน แต่โรงเรียนลักษณะนี้ก็มีไม่มาก ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วย

กระบวนการวิจัยถ้าหากต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียนได้จริง จะต้องผลักดันให้เป็นความต้องการในระดับนโยบายของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาด้วย